Utgitt av Norad
des. sep
2005

REPORTASJE:

Et Sør-Sudan i full blomst?

Etter fjorårets fredsavtale og uttallige bistandsløfter var optimismen stor blant befolkningen i Sør-Sudan. Millioner av flyktninger drømte om å vende hjem. Men hva har skjedd? Vår utsendte **Gunnar Kopperud** rapporterer fra sterke møter med mennesker i sørsudanske byer og landsbyer.

Side 14-15

TEGNING: FINN GRAFF

TEMA:

Hvor blir det av multi-bistanden?

Side 18-21

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 10 · 2005

FOTO: FREDRIK NAUMANN

Afrikas første kvinnelige president

Som første avis i Norge har Bistandsaktuelt møtt Liberias nyvalgte kvinnelige president, **Ellen Johnson-Sirleaf**.

Side 3

Rekordmange norske hjelpere

Side 9

FN-styrken bakker ut fra Sierra Leone

Side 16

Teatersjokk på norske skoler

Side 28

KRONIKK: Det nye Øst-Timor

Side 22

Kooperativer og landbruksutvikling har stått sentralt for bistandsvirksomheten til Selskapet for Norges Vel. Disse ugandiske kvinnene er med i ett av prosjektene.

FOTO: SELSKAPET FOR NORGES VEL

Krass konsulent-kritikk av Norges Vel

Bistanden gir liten effekt, hevder ny rapport

■ Bistandsarbeidet til utviklingsorganisasjonen Norges Vel får kraftig kritikk i en fersk gjennomgang laget av konsulenter fra Nordic Consulting Group.

■ Manglende bærekraft og liten effekt for de fattige bøndene var blant svakhetene konsulentene fant ved prosjektene de besøkte i Uganda. I rapporten skriver konsulentene også at Norges Vel i årevis har tøyd Norads regler for administrasjonsstøtte.

■ Norges Vel har siden 1978 fått i underkant av 450 millioner kroner i offentlig støtte til sitt bistandsarbeid. Norad varsler nå kutt i overføringene.

Side 4-6

Mer statskasse-bistand

Side 10

A-blad
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Prøv Bistandsaktuelt på nett: www.bistandsaktuelt.no

Svak satsning på solenergi

AV KIRSTEN ULSRUD, SAMFUNNSGEOGRAF

DEBATT

NORSKE MYNDIGHETER har vært og er altfor tilbakeholdne med å ta i bruk solenergi i bistandssamarbeidet. Hvorfor er vi sinker på området i forhold til Danmark, Sverige, Tyskland og mange andre land? Er svaret den vanlige unnskyldningen om at vi bør satse på områder der vi har mer kompetanse? Eller er det et utbredt syn at solenergi ikke bidrar til økonomisk og sosial utvikling i samarbeidslandene?

Nå har utviklingsminister Erik Solheim heldigvis sagt at Norge skal bli et ledende land på miljøbistand. Et av kriteriene for å få til det må være at regjeringen går inn for større bruk av solenergi og andre fornybare energikilder innenfor bistand.

Solcelleanlegg i Limpopo i Sør Afrika. Prosjektet er et samarbeid mellom Norge og Sør-Afrika, og drives av det norske firmaet Solar Vision. FOTO: MAGNE VEGEL

SOLENERGI KAN BRUKES på flest steder. Dagens solenergiteknologi fungerer godt og er kommersielt lønnsom på flere bruksområder. Den kan bidra til en nyttig bredde i energiforsyningen, har et uslåelig potensial for fremtiden og er tilgjengelig nesten overalt. Både solvarmeteknologi, som bruker varmen fra sola, og solceller, som bruker lyset fra sola, er svært fleksible og kan brukes i alt fra bitte små til svært store anlegg. Investeringen i anlegg utgjør den største kostnaden, mens driftskostnadene er lave. «Drivstoffet» er gratis og transporterer seg selv.

På landsbygda i utviklingsland er bruk av solceller ofte den rimeligste måten å skaffe elektrisitet på utenfor elektrisitetsnettet. Bruk av klimatilpasset energiteknologi basert på de mest robuste og vedvarende lokale ressursene kan dessuten bidra til redusert sårbarhet overfor klimaforhold. Og det er positivt at solenergi skaper virksomhet og arbeidsplasser gjennom produksjon, montering og

debatt

vedlikehold av solenergianlegg.

«SATS PÅ DET NORGE KAN». Norsk energibistand holder seg mest til de områdene der Norge har sin tradisjonelle kunnskap, som vannkraft og oljeutvinning. Norad har riktignok støttet enkelte vellykkede solenergiprosjekter, men de norske bedriftene som skapte prosjektene har nå hendene fulle med etterspørselen fra solcelle-lokomotivene Tyskland og Japan.

Norad skriver at norsk kompetanse innen nye fornybare energikilder, som solceller, er i ferd med å bygge seg opp. Det er fint, men vær mer aktive! Norge har dessuten i mange år hatt fagfolk innen både solcellebruk og solvarme. Dessverre har Norges Vassdrags- og energidirektorat (NVE), Norad og bistandsorganisasjoner benyttet seg lite av kompetansen, samtidig som norske regjeringer har hatt svake målsetninger på området.

På landsbygda i utviklingsland er bruk av solceller ofte den rimeligste måten å skaffe elektrisitet.

DET ER VIKTIG å få til en god infrastruktur av tjenester for solenergibrukerne, enten de er husholdninger, bedrifter, bønder, lokalsamfunn, borettslag eller industri. Det trengs ordninger for finansiering, opplæring og vedlikehold. Norge har erfaring fra utvikling av institusjoner innen energiforsyning i utviklingsland, og kan gjøre en nyttig innsats.

Regjeringen, Utenriksdepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet, Norad, NVE, konsulentselskaper, Norges Forskningsråd, bistandsorganisasjoner og solenergimiljøer er alle viktige aktører for å få inkludert solenergi langt bedre i energibistanden. Vi bør rett og slett ikke jobbe med forbedring av energiforsyning i solrike utviklingsland uten å ha med både solvarme- og solcelleteknologi som deler av løsningen.

Kirsten Ulsrud er samfunnsgeograf fra Universitetet i Oslo.

Naturvern i Afrika: Retorikk og praksis

AV TOR A. BENJAMINSEN (1. AMANUENSIS, NORAGRIC) OG HANNE SVARSTAD (SENIORFORSKER, NINA)

DEBATT

I DAGENS DOMINERENDE retorikk bidrar naturvern i Afrika til å redusere fattigdom, og vernet er basert på lokal deltakelse. I faglitteraturen finner vi derimot dokumentasjon på store sprik mellom retorikk og praksis. Selv har vi beskrevet et eksempel på dette fra Sør-Afrika.

Det er interessant å se WWF-Norges bidrag i denne debatten: I mangel av gode argumenter velger de å gjøre oss to til gjenstand for personangrep basert på alvorlige beskyldninger om at vi mangler etterrettelighet og at våre argumenter er basert på grove feil.

HVORDAN BEGRUNNER så WWF disse beskyldningene? I Bistandsaktuelt 8/05 viser de først og fremst til at Sør-Afrikas nasjonalparkmyndigheter (SANParks), ikke liker vår kritikk angående Namaqua nasjonalpark. Men SANParks er en aktør som selv rammes av kritikken. Deres argumenter er derfor et partsinnlegg, og et slikt selvforsvar kan selvfølgelig ikke brukes som fasit slik WWF gjør. I sitt svar på vår kritikk klarer ikke SANParks å tilbakevise våre innvendinger om at parken konkurrerer med jordreformen, at den er opprettet uten lokal deltakelse og at den medfører svært liten nytte for folk lokalt.

WWF beskylder oss for uberettiget generalisering fra nevnte eksempel til «alt WWF driver med». Uberettigede generaliseringer er det imidlertid WWF selv som besørger med sine generelle påstander om egen fortreffelighet i forening av naturvern med lokal deltakelse og fattigdomsbekjempelse. For å tilbakevise slike påstander trengs det ikke mer enn ett case som viser det motsatte.

Les Benjaminsen og Svarstads artikkel i sin fulle lengde på Bistandsaktuelts nettside.

MEN BEVARES, i forskningslitteraturen finnes det mange flere eksempler. Vi vil trekke fram en studie av professor Michael Cernea og dr. Kai Schmidt-Soltau fra seks sentralafrikanske land (Nigeria, Gabon, Kamerun, Kongo, Ekvatorisk Guinea og Den sentralafrikanske republikken). Studien viser at siden 1990 har 120.000 mennesker blitt forvist i forbindelse med etablering av verneområder i disse landene. Ytterligere 170.000 mennesker risikerer samme skjebne på grunn av verneområder som er planlagt etter forslag fra WWF. I tillegg risikerer 250.000 mennesker å bli sterkt berørt av forvisningene som ufrivillige «vertskap» for de forviste. Forskerne peker på forverringer av levevilkår både for dem som tvinges til å flytte og dem som påtvinges mange nye naboer. WWF innehar en sentral rolle i forbindelse med flere av disse forvisningene.

WWF ER EN MEKTIG organisasjon som er villig til å gå langt for å sverte omdømmet til fagfolk som oppdager sprik mellom organisasjonens retorikk og praksis. Den enkelte stilles dermed overfor følgende etiske valg: Skal man påpeke alvorlige konsekvenser for folk i u-land eller skal man lukke øynene og late som ingenting av hensyn til omdømme og karriere?

Følg debatten på nett!

På våre nettsider www.bistandsaktuelt.no finner du blant annet:

Skolene som ikke finnes
AV ARNFINN SOLLI

Replikk: De Sotos enkle verden
AV OTTO FORMO, JORDSKIFTEKANDIDAT OG STYREMEDLEM I MIOMBO DEVELOPMENT

Lønnsom likhet
AV SYNNE MOVIK, DOKTORGRADSKANDIDAT VED INSTITUTE OF DEVELOPMENT STUDIES, UNIVERSITY OF SUSSEX, UK.

bistands aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 10/05 – 8. årgang

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør:
Jon Bech

Redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene (perm.)
Tone Bratteli
tbr@norad.no
Ellen Hofsvang
ellenhofsvang@online.no
Synnøve Aspelund
syas@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Elisabeth Salvesen
elsa@norad.no

Redaksjonsråd:
Dag Aarnes
Veslemøy Salvesen
Arnfinn Nygaard
Bente Herstad

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord:
22 24 20 30

Telefon redaksjon:
22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon:
gz@norad.no

Telefon annonser:
22 24 20 40 – 22 24 05 72

E-post annonser:
gz@norad.no

Design / produksjon:
Odyssé reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #6456

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo.
Telefon: 22 24 20 59.
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett:
www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver:
Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 13. desember 2005

Opplag – denne utgaven:
15 000 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Duskedamer er attraktive som selgere».

Hovedsak i Dagens Næringslivs utenriksdekning, 7. desember 2005.

Flukten fra landsbygda

LEDER

Byene i sør vokser. Folk flytter fra landsbygda til de store byene og velger livet i bølgeblikkskur og rønner, fordi livet i slummen tross alt er bedre enn livet på landet. Slumområdene både i Afrika, Asia og Latin-Amerika vokser seg stadig større. Det er anslått av minst en milliard mennesker lever i slummen, 94 prosent av disse i utviklingsland. I Kenyas hovedstad Nairobi, lever 60 prosent av innbyggerne i slummen.

Ifølge FNs «Human Development Index» for 2005 har det i mange fattige land skjedd en fordobling eller tredobling av antall innbyggere som bor i byene: I Mauritania økte befolkningen fra 20,3 prosent av den totale befolkning i 1975 til 61,7 prosent i 2003. For Tanzanias vedkommende var det en økning fra 10,1 til 35,4 prosent i samme tidsrom, i Rwanda fra 4 til 18,5 prosent og i Kenya fra 12,9 til 39,3 prosent.

Framveksten av urbane slumområder i sør, ikke minst i Afrika, er en enorm utfordring. Sør-Afrikas boligminister Lindiwe Sisulu har understreket at bistandspolitikken må ha klare retningslinjer for å takle den økte urbaniseringen og at man både nasjonalt og internasjonalt må satse mer på støtte til infrastruktur og boliger. FNs generalsekretær Kofi Annan har tatt til orde for en fattigdomsvennlig og deltakende urban utvikling og slått fast at utkastelse og nedrivning ikke er svaret på de utfordringene en hurtig urbanisering byr på.

I betydelig grad er økt urbanisering det samme som fattigdomsutvikling. Mange av de som bor i byområdene, lever et liv i ekstrem fattigdom, preget av dårlige boforhold, arbeidsløshet, kriminalitet, dårlig utbygde sosiale tjenster og miljøforurensninger. Å stanse flukten til byene er trolig umulig. Men gjennom aktiv innsats burde det være mulig å hindre økt fraflytting fra landsbygda. Dette er en viktig forutsetning dersom vi skal lykkes i å nå ambisjonene i Tusenårsmålene om en halvering av fattigdommen i verden inn 2015.

I Bistandsmeldingen (St. meld. 35- Felles kamp mot fattigdom) påpekes det at verden må forberede seg på en tiltakende urbanisering av fattigdommen. Ifølge bistandsmeldingen vil Regjeringen gi problemene i byene i utviklingsland større oppmerksomhet og bebuder tiltak mot urban fattigdom som ledd i oppfølgingen av Tusenårsmålene.

Stafettpinnen går videre til den nye regjeringen.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

– Jeg håper at valget av meg vil inspirere kvinner i Afrika til å søke seg inn i sentrale posisjoner i samfunnet, sier **Ellen Johnson-Sirleaf**, Liberias og Afrikas første kvinnelige president. FOTO: FREDRIK NAUMANN

«Jernkvinnen» til topps i Liberia

portrett

HVEM: **Ellen Johnson-Sirleaf**

HVA: Ny president i Liberia.

HVORFOR: Tok innersvingen på eks-fotballspilleren George Weah under presidentvalget i Liberia i november og kan smykke seg med tittelen «Afrikas første demokratisk valgte kvinnelige president».

ABUJA (b-a): Ellen Johnson-Sirleaf er Afrikas første demokratisk valgte kvinnelige president. Nå skal hun rydde opp i et Liberia herjet av 14 års borgerkrig.

• I NIGERIA: SYNNØVE ASPELUND

– Vi må styrke kontakten mellom landene i Vest-Afrika for å få stabilitet og fred. Uten fred i regionen kan vi aldri få til en bedre utvikling for folk flest, sier den nyvalgte presidenten i Liberia, Ellen Johnson-Sirleaf.

For å understreke poenget var en rundtur til nabolandene noe av det første hun hadde på agendaen i sin nye jobb. Bistandsaktuelt treffer henne i Nigerias hovedstad, Abuja, der hun er på lynvisitt før hun reiser videre til Elfenbenskysten, Ghana, Sierra Leone og Burkina Faso. Nigeria er hovedsete for Vest-Afrikas «EU» – ECOWAS (Economic Community of West African States) – som jobber for politisk og økonomisk samarbeid mellom de 15 vestafrikanske medlemslandene.

Satser på regionen. – ECOWAS spiller en veldig viktig rolle, og har allerede vært til stor hjelp for Liberia i vår kamp for å oppnå fred i landet. Vi vil satse sterkt på regionalt samarbeid framover, sier Johnson-Sirleaf.

– Så bistand fra det internasjonale diversamfunnet er ikke det første du vil rope på?

– Nei, det første vi trenger er å få vår egen økonomi i orden. Vi må sikre at vi har et regjeringsapparat som kan styre våre egne ressurser på en effektiv og god måte. Men uansett hvor store naturressurser vi har og hvor godt vi klarer å forvalte dem, så vil nok bistand være nødvendig. Landet er så ødelagt og folks behov er så store at vi ikke kan nå våre utviklingsmål med det vi har selv. Vi trenger partnerskap, også utenfor regionen. Liberia har mange uutnyttede naturressurser, og jeg håper vi kan tiltrekke oss privat kapital som kan være med å styrke eksportindustrien.

Inkluderer motstanderne. 67 år gamle Ellen Johnson-Sirleaf er USA-utdannet økonom, og har jobbet i både Verdensbanken og FN. I hjemlandet har hun en politisk fartstid på nærmere 30 år, inkludert finansministerjobb på 1970-tallet, fengsling på 1980-tallet for å ha kritisert militærdiktaturet til Samuel Doe, samt forræderi-tiltale under den neste militærdiktatoren, Charles Taylor (som hun tidligere støttet!). To ganger har hun reist i eksil som følge av konflikt med ulike regimer i Liberia. Evnen til å overleve politisk turbulens har gitt henne kallenavnet «Jernkvinnen». Når hun nå selv sitter på toppen, oppfordrer hun til forsoning.

> **Jeg er en profesjonell, en teknokrat og politiker – som tilfeldigvis også er en kvinne.**

– Vi har forpliktet oss til å ha en inkluderende regjering, det vil si å se forbi etniske og partipolitiske grenser. Bare på den måten kan vi klare å få landet på rett kjøl allerede i løpet av de neste seks årene, sier Johnson-Sirleaf.

Borgerkrigen i Liberia kostet mer enn 250.000 mennesker livet. Da en overgangsregjering tok over etter freden i 2003, var landet overfylt med våpen og i økonomisk ruin. Den nye regjeringen er ikke satt sammen ennå, men sannsynligvis får også erkerivalen fra valget, fotballhelten George Weah, en plass. Han fikk 40,6 prosent av stemmene, mens hun fikk 59,4 prosent.

Vil inspirere kvinner. Johnson-Sirleaf sa for noen år siden at Afrika snart ville få sin første valgte kvinnelige president. At dette omsider er blitt en realitet, med henne selv i rollen, håper hun vil få ringvirkninger:

– Jeg håper at valget av meg vil inspirere kvinner i Afrika til å søke seg inn i sentrale posisjoner i samfunnet, på alle nivåer, sier hun. – Men la meg likevel få understreke at jeg ser på meg selv som en profesjonell, en teknokrat og politiker – som tilfeldigvis også er en kvinne.

Massiv kritikk mot Norges Vel

Institusjonens bistandsarbeid er kostbart og uten bærekraft, hevder ny rapport

En ny konsulentrapport er svært kritisk til resultatene av bistandsarbeidet til institusjonen Selskapet for Norges Vel. Rapportforfatterne mener også at Norges Vel i en årrekke har tøyd Norads regler for administrasjonsstøtte. Institusjonen, som i Norge trolig er mest kjent for sine landbruksutstillinger, forsøksfjøs og kursvirksomhet, har siden 1978 mottatt nærmere 450 millioner kroner i offentlig støtte til sitt bistandsarbeid.

Kvinnen på bildet pakker egenprodusert pepper og er med i et av kooperativene Norges Vel støtter i Uganda. FOTO: NORGES VEL

NORGES VEL

- Det Kongelige Selskap for Norges Vel, også kjent som Norges Vel, ble etablert i 1809.
- Organisasjonen har 39 landsomfattende organisasjoner og 1100 enkeltpersoner som medlemmer.
- Blant medlemmene er Norges Bondelag, Norges Fiskarlag, Norske Boligbyggelags Landsforbund og Prior.
- Samvirkeprinsippet er en bærebjelke i Norges Vels arbeid.
- Organisasjonen har, gjennom sin internasjonale avdeling, samarbeidet med Norad siden 1978 og driver i dag bistandsarbeid med støtte fra Norad og Utenriksdepartementet i Afrika, på Balkan og i Mellom-Amerika.
- Støtte til Norges Vel:
  2005: 38 millioner kroner (Norad: 25, UD:13)
  2004: 41,2 millioner kroner
  2003: 39,4 millioner kroner
  2002: 31,3 millioner kroner
- Evalueringsteamet fra Nordic Consulting Group kalkulerer den samlede støtten til Norges Vel fra norske bistandsmyndigheter til 425-450 millioner kroner siden 1978.

FRIV.ORG.-BISTAND

• TOR AKSEL BOLLE OG ELLEN HOFSVANG

Den ferske gjennomgangen er laget av konsulentene Åsbjørn Skaaland og Jan Ludolph Andersen fra Nordic Consulting Group (NCG). Den er utført på oppdrag fra Norad som ba NCG gjøre en vurdering av Norges Vels bistandsstrategi og organisasjonskultur. Bakgrunnen var at det etter hvert i flere rapporter og gjennomganger hadde framkommet klare signaler om svakheter ved institusjonens bistandsarbeid. Fire prosjekter i Uganda ble plukket ut for å undersøkes som «test-caser» for Norges Vels arbeid i utviklingsland.

Konsulentene utførte oppdraget i første havdel av 2005 og var blant annet på et to ukers feltbesøk i Uganda og Kenya.

Hard dom. Konklusjonen fra evalueringsteamet, som var ledet av den erfarne konsulenten Åsbjørn Skaaland, går svært langt i sin kritikk av Norges Vels bistandsarbeid, og mer tabloide medier enn Bistandsaktuelt ville trolig ha omtalt rapporten som «slakt» eller «knusende kritikk». Den 41 sider lange rapporten lister opp en rekke svakheter ved bistandsvirksomheten, som for eksempel:

- Det er ikke tatt tilstrekkelig hensyn til målgruppenes behov og arbeidet har liten effekt.
- Norges Vel og samarbeidspartneren UCA i Uganda viser manglende evne til å lære av erfaringer.
- Flere av de besøkte prosjektene mangler «bærekraft».
- Det påvises høye kostnader og «tøyelig» bruk av Norads reglement for administrasjonskostnader.
- Det er en manglende kvalitetssikring i Norges Vel og institusjonen har valgt seg svake partnere.

Åsbjørn Skaaland, medarbeider i Nordic Consulting Group.

Tar forbehold. Rapportforfatterne tar forbehold om at de kun har besøkt et lite utvalg prosjekter og at de ikke har grunnlag for å si at situasjonen de beskriver er den samme i resten av institusjonens prosjekter. Men i rapportens sammendrag konkluderer de med at «det finnes likevel, basert på funn i evalueringer og i NVIDs (Norges Vels internasjonale avdeling) egne rapporter, tilstrekkelig bevis for å stille spørsmålstegn ved institusjonens generelle evne til å levere bærekraftig utviklingseffekt».

Lærer ikke av feil. I rapportene heter det blant annet: «Det er mange indikasjoner på at NVIDs prosjekter ikke har nådd målene om å bedre levekårene for målgruppen.[...] De følger ikke egne «best practise»-erfaringer, de lærer ikke av feil og vurderer ikke effekten av prosjektene før de går i gang med nye. De velger svake partnere og mangler kapasitet til å følge dem opp.»

To ferske rapporter, om SNVs arbeid i Uganda og Mellom-Amerika, peker på mange av de samme svakhetene som rapporten fra NCG. De er imidlertid ikke like kritiske. Den norske konsulenten Roy Mersland har laget den ene av disse rapportene, den andre har han skrevet i samarbeid med konsulenten Michelle Deugd.

Utnyttet Norads regler. Ifølge Norads regler skal organisasjonene kun bruke inntil åtte prosent av Norad-tilskuddet til administrasjonskostnader. Skaaland og Andersen mener Norges Vel i en årrekke har tøyd dette reglementet. Evalueringsteamet påpeker at disse åtte prosentene for Norges Vels vedkommende kun har dekket administrasjonskostnader for deres bistandssekretariat ved hovedkontoret på Skjetten i Akershus. Alle reiser foretatt av institusjonens ansatte i forbindelse med prosjektene samt lønn til de ansatte på reise er derimot blitt dekket av *prosjektmidlene*. Ifølge rapporten har det de siste årene vært 6-8 ansatte ved Norges Vels internasjonale avdeling.

Forkortelser:

Norad – Direktoratet for utviklingssamarbeid, statlig norsk direktorat

SNV – Det kgl. Selskap for Norges Vel

NVID – Internasjonal avdeling i Selskapet for Norges Vel

NCG – Nordic Consulting Group; konsulentfirma

Tjente godt. Timesatsen til Norges Vels ansatte eller andre fra deres norske partnerorganisasjoner som har vært med på reisene, har ligget på 600 til 750 kroner. I rapporten heter det at en konsekvens av Norges Vels arbeidsform har vært at «desto mindre kontrollert utviklingen av prosjektene har vært, desto mer har personell Norges Vels internasjonale avdeling måttet reise for å ordne opp i problemer og desto mer har Norges Vel tjent.» Dårlig gjennomføring og dårlige partnere – som igjen har økt behovet for reisevirksomhet for norsk bistandspersonell – har med andre ord økt Selskapet for Norges Vel sine inntekter. De totale administrasjonskostnadene, lokale organisasjoner inkludert, beregnes til å ligge på minst 25-30 prosent av de totale kostnadene ved prosjektene.

– Jeg viser til rapporten når det gjelder dette, men jeg kan si så mye som at vi ble overrasket over hvor mye som ble ført som prosjektkostnader, sier Skaaland.

Egne behov. Under sitt feltbesøk fant teamet fra NCG også indikasjoner på at prosjekter ble startet mer ut fra Norges Vels behov for inntekter enn ut fra behov hos målgruppen i utviklingslandene. I rapporten står det at «NVIDs behov for å sikre seg egne inntekter kan føre til kompromisser i prosjektenes struktur, snarveier i forarbeidet, redusert kvalitet i iverksettelsesfasen og redusert relevans for prosjektene.»

Fattige kan få det verre. Et av prosjektene som evalueringsteamet fra NCG besøkte dreier seg om å støtte arbeidet med å opprette landsbrukskooperativer for fattige bønder i Uganda. Målet har blant annet vært å hjelpe bøndene til å få bedre priser for varene de selger, samt at de ved å stå sammen kan få bedre priser på kunstgjødsel og andre innsatsvarer.

Evalueringsteamet er imidlertid svært kritisk til effekten både av Norges Vels arbeid og til den lokale samarbeidspartneren UCAs innsats. I rapporten vises det til høye lønnskostnader i prosjektet, svak administrasjon og mangel på resultater for målgruppen. En klar indikasjon på disse svakhetene er bøndenes manglende interesse for prosjektet, heter det.

Evalueringsteamet frykter at manglende bærekraft ved prosjektet som er besøkt i Uganda kan føre til at de fattige bøndene man prøver å hjelpe faktisk kan ende opp med å få det verre enn de hadde det tidligere.

– Vi ser en fare for at de fattige bøndene, som har investert sine sparepenger i kooperativene, kan tape disse pengene hvis kooperativene kollapser. På grunn av de store svakhetene ved prosjektet kan dette fort skje når de ikke lenger blir tilført penger utenfra, sier Åsbjørn Skaaland.

To forskjellige virkeligheter. Under besøket sitt i Uganda fant teamet at det flere ganger var betydelig forskjell på virkeligheten på bakken og den virkeligheten som ble beskrevet i mange av Norges Vels prosjektdokumenter. Blant annet besøkte evalueringsteamet et kooperativprosjekt som nylig ble avsluttet og fant indikasjoner på at få av de 25 startede kooperativene var bærekraftige i dag. I sin rapport til Norad understreket imidlertid SNV at dette prosjektet «hadde nådd de fleste av sine mål.». Men temaet fra NCG konstaterer at denne såkalte «suksessen» kun fantes på papiret og ikke i praksis. Tross manglende resultater ble konseptet ved dette prosjektet brukt som modellen for en nytt kooperativprosjekt som ble startet opp for under et år siden.

– Vi fant også at svært få av anbefalingene til forbedringer som kom fram i sluttevalueringen av det gamle prosjektet var tatt hensyn til i det nye prosjektet, sier Skaaland. Ifølge teamet fra NCG var det et problem ved flere prosjekter at de samme feilene ble gjentatt gang på gang –tilsynelatende uten at verken SNV eller den lokale samarbeidspartneren gjorde noe med det.

> **Det var et problem ved flere prosjekter at de samme feilene ble gjentatt gang på gang.**
>
> Nordic Consulting Groups gjennomgang av Norges Vel.

Egne folk evaluerte. I rapporten pekes det også på at evalueringer, gjennomganger og lignende dokumenter som skal vurdere kvaliteten ved prosjektene ofte er blitt utført av folk med en eller annen tilknytning til den norske samvirkebevegelsen som Norges Vel er en del av. Det er Norges Vel som har valgt ut disse konsulentene. I rapporten står det også at Norad har hatt rett til å påvirke sammensetningen av evalueringsteamene, men at direktoratet ikke har benyttet seg av denne retten.

– Når man bruker uavhengige konsulenter får en om regel andre resultater enn hvis man bruker folk med en eller annen tilknytning til det de evaluerer eller vurderer, sier Skaaland.

Rapporterte det de så. Den svært kritiske rapporten vil få konsekvenser for Norads støtte til Norges Vels bistandsarbeid. I et brev til Norad har Norges Vels internasjonale avdeling, selv om den aksepterer mye av kritikken, argumentert mot flere sentrale punkter i rapporten. Også UCA, Norges Vels samarbeidspartner i Uganda, er meget kritisk til evalueringsteamets arbeid. (se egne saker).

NCG-konsulent Skaaland sier at han er klar over at rapporten bruker sterke ord, men at teamet selvfølgelig står inne for rapportens innhold. Et innhold som ifølge Skaaland ble utarbeidet i dialog med den lokale partneren og Norges Vel.

– Vårt fokus har vært bistandseffekten og vi har ikke kritisert noe for kritikkens skyld. Vårt mål var å rapportere det vi fant til Norad og det har vi gjort, sier konsulenten fra Nordic Consulting Group.

ORDFORKLARINGER

Samvirke – non-profitorganisasjon som er eid av og arbeider for medlemmenes interesser som forbrukere eller produsenter, for eksempel landbrukssamvirke, forbrukersamvirke, boligsamvirke. Også kalt «kooperasjon».

Landbrukskooperativ – samvirkeorganisasjon for produsenter av landbruksvarer, for eksempel småbønder. Kooperativet skal blant annet bidra til å sikre produsentene gjennom stordriftsfordeler, trygg avsetning for produkter og rimelige priser på innsatsvarer.

Bærekraft – at prosjektene skal kunne drives videre og ha langsiktige samfunnsmessige ringvirkninger uten hjelp fra bistandsfinansiering og utenlandsk ekspertise.

Norges Vel tar selvkritikk

Norges Vel legger seg flate for mye av kritikken som kommer i den ferske gjennomgangen fra Nordic Consulting Group (NCG). Men de mener også at deler av rapporten er kritisk på et for tynt grunnlag.

Støtte til afrikansk landbrukssamvirke har vært en viktig del av Norges Vel-bistanden. ILLUSTRASJONSFOTO: GUNNAR ZACHRISEN

FRIV.ORG.-BISTAND

• TOR AKSEL BOLLE

– Vi tar kritikken i rapporten svært alvorlig og er enig i mye av den. Det er helt åpenbart at vi har et stort rom for forbedring og at vi trenger å gjøre en del endringer i måten vi jobber på, sier Jan Borsheim. Han leder den internasjonale avdelingen i Norges Vel. Det er denne avdelingen som har ansvaret for bistandsarbeidet Norges Vel driver med økonomisk støtte fra Norad og Utenriksdepartementet.

Borsheim understreker at en del av de svakhetene som påpekes i rapporten er ting man var klar over i Norges Vel, og at arbeidet med å rette opp disse svakhetene hadde startet før rapporten forelå i oktober.

– Vi har vært klar over flere ting: at vi trenger en kompetanseheving i organisasjonen, at vi ikke har vært gode nok på valg av partnere, at virksomheten har vært for ufokusert. Dette er samtidig forhold som vi allerede har begynt å jobbe med å forbedre, sier Borsheim. Han sier at rapporten på mange måter har fungert som en vekker for organisasjonen og fått dem til å se mer kritisk på sitt eget arbeid.

Går for langt. Men selv om Norges Vel vedgår at mye av kritikken er korrekt, mener Borsheim likevel at evalueringsteamet går for langt i sin rapport. I rapporten hevdes det blant at det er grunn til å sette spørsmålstegn ved Norges Vels grunnleggende evne til å skape bærekraftig utvikling. Ifølge Borsheim har ikke evalueringsteamet fra Nordic Consulting Group dekning for å hevde dette.

– Jeg mener at de som evaluerte arbeidet vårt ikke har tilstrekkelig grunnlag for å komme med en så sterk påstand. De har tross alt kun besøkt noen få av de mange prosjektene vi jobber med. Rapporten hevder også at vi ikke har forbedret situasjonen for de fattige bøndene vi prøver å hjelpe, noe vi mener er veldig unyansert, sier Borsheim. Han mener konsulentene fra Nordic Consulting Group har vært for ensidige.

> **Det er viktig å understreke at det aldri har vært noe mislighold av penger her.**

Jan Borsheim, leder for internasjonal avdeling i Norges Vel.

– De har for eksempel ikke tatt med at flere av prosjektene har oppnådd de forventede resultatene, men kun fokusert på negative sider ved vårt arbeid, sier Borsheim. Sjefen for Norges Vels internasjonale avdeling viser også til at det er gjennomført flere andre evalueringer som har vært langt mindre kritiske til Norges Vels arbeid enn den siste gjennomgangen.

Åpenhet om administrasjonsstøtte. Borsheim avviser at Norges Vel har utnyttet reglene for administrasjonsstøtte, slik det hevdes i rapporten.

– Det er riktig at vi har dekket reiser og lønn til våre folk fra prosjektstøtten. Men vi har hele veien vært helt åpne om vår tolkning av reglene overfor Norad og har ikke fått beskjed om å gjøre noe annerledes, sier Borsheim.

– Men er det rimelig at timesatser på 6-700 kroner pluss diverse tillegg til egne medarbeidere på tur tas fra prosjektstøtten?

– Man kan alltids diskutere timesatser og vi har, etter at rapporten kom, redusert timesatsen med 200 kroner, til 400 kroner per time. Men poenget her er at det er problematisk å definere hva som er administrasjonskostnader og hva som er prosjektkostnader. En reise en av våre folk gjør for å jobbe med prosjektet, har vi for eksempel definert som prosjektkostnader og ikke som administrasjonskostnader, sier Borsheim

– Rapporten anslår de samlede administrasjonskostnadene til minst 25-30 prosent. Er ikke det fryktelig mye?

– Ifølge egne tall ligger våre administrasjonskostnader her i Norge på 10-12 prosent. Evalueringsteamet har ikke hatt tilstrekkelig oversikt til å kunne vurdere de samlede administrasjonskostnadene hos våre samarbeidspartnere, sier Borsheim.

Ikke mislighold. Rapporten fra NCG peker på at Norges Vels Internasjonale avdeling faktisk har tjent på at prosjektene har gått dårlig fordi folk fra organisasjonen på grunn av problemer ved prosjektene har sett seg nødt til å reise mer. På disse reisene har Norges Vels medarbeidere og eventuelle andre fra deres partnere her i Norge som har vært med, hatt høy lønn tatt fra prosjektpengene. Borsheim avviser også denne kritikken.

– Det er viktig å understreke at det aldri har vært noe mislighold av penger her, det hevdes heller ikke i rapporten. Det er på ingen måte slik at vi har spekulert i å reise mye. Her får vi kritikk både for manglende kontroll og kritikk for å drive kontroll, sier han. Et annet poeng i rapporten er at Norges Vel i stor grad har benyttet seg av folk med for tett tilknytning til organisasjonen til å evaluere de forskjellige prosjektene. Dette innrømmer Borsheim er riktig.

– Vi har nok ikke vært flinke nok til å benytte oss av helt uavhengige konsulenter. Vi mente at folk som kjente til samvirke, og hadde bakgrunn derfra, var best skikket til å vurdere våre prosjekter. Men vi innser at dette kunne vært gjort annerledes, sier han.

Omfattende endringer. Borsheim forteller at Norges Vel, på grunn av de mange svakhetene som påpekes i rapporten, gjennomfører betydelige endringer i måten organisasjonen driver bistandsarbeid på. Det er ny ledelse både i organisasjonen totalt og for internasjonal avdeling. Den nye ledelsen har fått et klart mandat fra styret om å rydde opp. Videre vil de kutter ned på antall prosjekter og land de jobber i, iverksetter tiltak for å heve kompetansen blant medarbeiderne, innfører et nytt system for økonomistyring og en ny organisasjonsstruktur. De har også nylig utarbeidet en ny strategi for sitt bistandsarbeid.

– Nå skal vi tilbake til å drive med det vi kan, nemlig næringsutvikling basert på landbruk og marin produksjon med fokus på lokalsamfunn

Han forteller at man i Norges Vel er forberedt på kutt i støtten fra Norad etter kritikken. Organisasjonen har søkt om støtte på 17 millioner kroner fra Norad i 2006.

Norges Vel har selv tatt intiativ til å gi rapporten til Bistandsaktuelt.

Norads nye direktør varsler redusert støtte

– Kritikken av Norges Vel i denne rapporten vil få konsekvenser for Norads støtte til organisasjonen, sier Norad-direktør Poul Engberg-Pedersen. Men når det gjelder organisasjonens tolkning av reglene for administrasjonskostnader, mener Engberg-Pedersen at Norad selv må ta ansvaret.

FRIV.ORG.-BISTAND

• TOR AKSEL BOLLE OG ELLEN HOFSVANG

– Vårt samarbeid med organisasjonene handler i stor grad om tillit. Dessverre har ikke Norges Vel levd opp til den tilliten vi har vist dem, fastslår Poul Engberg-Pedersen. Norad-direktøren er helt klar på at rapporten vil få konsekvenser for Norads økonomiske støtte til Norges Vel.

– Det er lenge siden jeg har sett en rapport med så krass språkbruk. Kritikken er svært alvorlig og vil få konsekvenser for samarbeidet mellom Norges Vel og Norad, sier han. Men samtidig som den ferske Norad-sjefen understreker alvoret sier han også at han har respekt for den omstillingen organisasjonen nå er i ferd med å gjennomføre.

– Vi har mottatt en god redegjørelse fra Norges Vel som svar på rapporten. Jeg synes det er positivt at de innrømmer at de må endre sin organisasjon og sitt arbeid og er i ferd med å gjøre det. Men det er ikke vår oppgave å finansiere en slik omstilling, sier han.

Burde reagert før. Poul Engberg-Pedersen understreker at rapporten som Norad bestilte fra NCG ikke nødvendigvis representerer den fulle og hele sannheten om Norges Vels bistandsarbeid. Han peker blant annet på at evalueringsteamet kun har vært på korte besøk på utvalgte prosjekter. Men samtidig innrømmer han at Norad har visst om svakheter ved Norges Vels arbeid i flere år. Flere rapporter og gjennomganger, spesielt fra 2004 og 2005, støtter mye av kritikken i rapporten fra NCG.

– Men hvorfor har utbetalingene da fortsatt på samme nivå? Burde ikke Norad reagert før?

– Jo, i denne saken burde vi ha reagert før. Men bistand er komplisert. Vi har også mottatt analyser av Norges Vels arbeid som har vært positive, selv om flertallet de siste årene har vært negative. Samtidig har Norges Vel lenge jobbet for å forbedre sin organisasjon og sitt arbeid. Kutter man tvert, er det jo også alltid en fare for at man rammer de fattige man i utgangspunktet ville hjelpe, sier Engberg-Pedersen.

> **Vårt samarbeid med organisasjonene handler i stor grad om tillit.**

Poul Engberg-Pedersen, direktør for Norad.

Uklart regelverk. Norads nye sjef mener Norad selv i stor grad må ta ansvar for det som i rapporten omtales som Norges Vels tøyelige forhold til bruk av administrasjonsstøtte. Han ønsker ikke å kritisere Norges Vel for deres tolkning av regelverket.

– Her er problemet at vi ikke har klare retningslinjer. Jeg vil ta opp dette med politisk ledelse i Utenriksdepartementet og så får de vurdere om det er behov for innstramninger, sier han.

Engberg-Pedersen viser til at dette også vil være et tema for det regjeringsoppnevnte Rattsø-utvalget som nå er i gang med å vurdere de frivillige organisasjonene som bistandskanal.

– Selv om reglene har vært uklare – har ikke Norges Vel tøyd dette mye lenger enn andre organisasjoner?

– Norges Vel er en liten organisasjon med en helt annen struktur enn de fleste større organisasjonene. Det er ikke riktig å sammenlikne.

– Er du overrasket at Norad har så uklare regler?

– Ja, det er jeg.

– I rapporten hevdes det nærmest at Norges Vel bevisst har utnyttet systemet. Er det aktuelt å koble inn andre instanser for å finne ut om det har foregått noe ulovlig i bruken av bistandsmidler?

– Jeg synes ikke det er dekning i rapporten for å påstå at Norges Vel bevisst har utnyttet Norads regler. Vi kommer ikke til å koble inn andre instanser. Dette er et av de områdene der jeg synes rapporten ikke har god nok dokumentasjon for konklusjonene.

Økt fokus på resultater. *– Denne organisasjonen har mottatt opp til 450 millioner kroner i støtte fra Norad i løpet av 20 år. Rammer ikke kritikken også Norads arbeid?*

– Først vil jeg understreke at det ikke er noe grunnlag for å si at alle disse pengene har vært bortkastet. Men det som nå er viktig for meg, er hva vi kan lære av dette. Vi må bli langt bedre på å måle resultater av bistanden, gode intensjoner er ikke nok, sier Poul Engberg-Pedersen. Han understreker videre at Norad må gjøre atskillige bedre og grundigere analyser av kapasiteten til sine samarbeidspartnere samt betydningen av at organisasjonene tilfører en merverdi

– Jeg vil ha tre ting. Resultater, kvalitet og engasjement. Og hvis jeg kan påvirke norsk bistand i noen retning så er det mot et sterkere fokus på resultater. Behovet for det er en viktig lærdom av denne saken, sier Norad-direktøren.

– Unyansert, mener ugandisk partner

FRIV.ORG.-BISTAND

• TOR AKSEL BOLLE

Uganda Co-operative Alliance (UCA) er en av Norges Vels samarbeidspartnere som også får kraftig kritikk i den nye gjennomgangen. Evalueringsteamet besøkte organisasjonen som en del av arbeidet med rapporten og vurderte kvaliteten på et prosjekt hvor man hjelper fattige bønder til å utvikle kooperativer. Leder av UCA, Leonard Msemakweli, avviser kritikken fra Nordic Consulting Groups team. Han er svært kritisk til arbeidet evalueringsteamet har gjort.

Forutinntatt? – For meg virket det som Skaaland (teamlederen. red.anm.) hadde bestemt seg for å finne negative ting allerede før de kom hit til Uganda. Mens de var her var de ikke opptatt av det som fungerte, men lette bare etter negative ting og problemer, sier han.

Msemakweli mener at teamet fra NCG trekker bastante konklusjoner uten å ha i nærheten av full oversikt over kvaliteten på arbeidet hans organisasjon driver. – De var her i noen dager og besøkte to distrikter av de nærmere to hundre vi driver i. Jeg fatter ikke hvordan de kan komme med så krass kritikk på et så tynt grunnlag, sier han.

Msemakweli avviser bestemt at folk i organisasjonen hans mottar for høy lønn, slik det hevdes i rapporten

– De som tjener mest av våre lokalt ansatte får 600 kroner i måneden. Det er ikke en høy lønn, sier han.

Her, i en travel sentrumsgate i hjertet av Kampala, ligger den ugandiske samvirkebevegelsens hovedkontor. FOTO: SUE O'CONNOR

Han avviser også at prosjektene ikke er bærekraftige og peker på at PACE, prosjektet som evalueringsteamet kikket på, har eksistert under ett år og derfor ikke er helt oppe og går.

«Unyansert og mangelfull». – Selvfølgelig er ikke alt perfekt, det er jo normalt. Men flere av de lokale kooperativene går med overskudd. Men det la altså ikke evalueringsteamet vekt på. Etter min mening fungerer prosjektet godt sier han.

Msemakweli synes det er svært uheldig at denne rapporten får så store konsekvenser for Norads støtte til Norges Vel.

– Rapporten er unyansert og mangelfull. Det er veldig synd at Norad velger å legge så stor vekt på den, sier han.

notiser

Norad lanserer ny database

• TOR AKSEL BOLLE

18. november lanserte Norad en ny database for evalueringer av Norad-støttede prosjekter som utføres av norske organisasjoner. Formålet med databasen er både å gjøre resultatene av norsk bistand mer tilgjengelig og gjøre det lettere for organisasjonene å dele kunnskaper.

– Evalueringsdatabasen er veldig viktig for å fremme erfaringsutveksling mellom organisasjoner og for å styrke fokuset på resultater. På sikt vil denne læringen bidra til å gi bedre kvalitet på bistanden, sier Finn Arne Moskvil. Han er underdirektør i Norads enhet for sivilt samfunn.

Det er kun evalueringer som er utført av eksterne konsulenter eller blanding av eksterne og interne team som skal legges ut i databasen. Man kan søke etter informasjon i basen på ulike måter, blant annet etter land, tema og organisasjoner. Foreløpig ligger det om lag 70 evalueringer fra 23 forskjellige organisasjoner i systemet, men etter hvert skal det blir langt flere. Organisasjonene har ansvaret for å sende inn de aktuelle evalueringene de har fått utført til Norad som så vil legge dem inn i databasen.

– Det har vært stor interesse for databasen og vi er fornøyd med antallet evalueringer vi har fått inn til nå. Men dette er bare starten og jeg vil oppfordre organisasjoner som ennå ikke har sendt inn sine gjennomganger og evalueringer om å gjøre det, sier Finn Arne Moskvil.

Her finner du den nye evalueringsdatabasen: www.norad.no/ngo-evaluation

Farlig for hjelpearbeidere i Nord-Uganda

Den siste tiden har det vært en rekke overfall på sivile og hjelpearbeidere i Nord-Uganda, melder organisasjonen Leger Uten Grenser. Den dårlige sikkerheten vanskeliggjør hjelpearbeidet og vil få alvorlige konsekvenser for hundretusener av mennesker som er berørt av konflikten i området. Leger Uten Grenser fortsetter foreløpig å jobbe i Nord-Uganda, men organisasjonen har vært nødt til å stoppe sin akuttransport av pasienter samt vann- og sanitæraktivitetene i nærheten av flere av leirene.

Helseprogrammer svikter de fattige

Helseprogrammer i utviklingsland med de fattigste som målgruppe ender ofte opp med å hjelpe de rike mer enn de fattige, melder BBC.

Det er en undersøkelse Verdensbanken har gjennomført i 20 utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika som konkluderer med dette.

Grønnere tider i 2006

Norad og UD varsler økt satsing på miljøbistand

Norad tar signalene fra den nye regjeringen alvorlig, og vil ha ambassadene til å prioritere miljø høyere.

MILJØ-BISTAND

• ELLEN HOFSVANG

Morten Svelle leder avdelingen for miljø og næringsutvikling i Norad. Han forteller at det i forbindelse med virksomhetsplaner for neste år er gitt klar beskjed til de norske ambassadene i utviklingsland om å legge større vekt på miljø.

– Det har vært svært mange prioriterte områder, og det er andre områder hvor det politiske presset har vært sterkere, forklarer Svelle

Han mener summen av alle områdene som er prioritert har langt overskredet det Norad har kapasitet til. På et område som utdanning har man for eksempel hatt et tallfestet mål; 15 prosent av bistanden skal gå til denne sektoren, og dette har vært høyt prioritert.

– Nå er imidlertid den politiske backingen for å prioritere miljø sterk, sier Svelle.

Viltforvaltning har vært et høyt prioritert tiltak innenfor den norske miljøbistanden, blant annet i Zambia. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Kontrovers. Norske myndigheter og bistandsforvaltningen har fått kraftig kritikk for at andelen av bistanden som går til miljø er redusert gjennom en årrekke, til tross for at politikerne har sagt de vil prioritere dette feltet. En gjennomgang organisasjonene har gjort av miljøbistanden viste at både samlet, og på sentrale sektorer som vann og biologisk mangfold, var andelen jevnt synkende fram til 2004. Organisasjonene mener også at det er dobbeltrapportering av bistandprosjekter som får andelen miljøbistand til å se høyere ut en den er, i tillegg til ren feilrapportering. Morten Svelle er ikke enig i anklagene om feilrapportering, men innrømmer at miljøbistandens andel har vært synkende:

– Den generelle trenden organisasjonene viser i sin rapport er riktig, sier han.

– Er du enig i anklagene fra miljø- og utviklingsorganisasjonene om at man mangler både konkrete mål, og oversikt over virkemidler og resultater?

– Vi vet ikke nok om hvordan vi skal få de politiske prioriteringene til å gi ønskede resultater på bakken, innrømmer Svelle.

Oljesatsing. Norad tar del i arbeidet med den nye handlingsplanen om miljø i bistanden, selv om hovedansvaret ligger hos UD. I diskusjonen rundt miljøbistanden har det vært størst fokus på egne miljøprosjekter, og mindre oppmerksomhet på hvordan miljøhensyn skal ivaretas også i prosjekter og programmer på andre sektorer. Svelle mener at den nye handlingsplanen vil behandle begge deler.

> **Nå er imidlertid den politiske backingen for å prioritere miljø sterk.**

Morten Svelle, avd. dir. i Norad.

– Slik diskusjonen går nå oppfatter jeg at miljøhandlingsplanen skal ta for seg både de særskilte miljøprosjektene og hvordan miljøhensyn skal integreres i øvrig bistand, sier han.

Svelle mener den varslede satsingen på oljesektoren i bistandssamarbeidet også må innebære at miljøhensyn på denne sektoren styrkes.

– Petroleumsvirksomhet har potensielt store negative miljøkonsekvenser, og dermed er det svært viktig å bygge inn miljøhensyn, understreker han.

Solheim: – Lag en kort plan

– Miljøhandlingsplanen skal være resultat av en prosess der miljøer utenfor Utenriksdepartementet, fra Miljøverndepartementet til organisasjonene, er trukket inn. Men det skal ikke være noe stort dokument.

Det sa Erik Solheim da han nylig møtte miljø- og utviklingsorganisasjonene for å diskutere miljøhensyn i bistanden og den planlagte handlingsplanen.

Nesten ett år etter at Stortinget påla den forrige regjeringen å utarbeide en ny handlingsplan for miljøhensyn i bistanden er det fortsatt uklart når et utkast vil foreligge. Dokumentet som det ble arbeidet med i slutten av november var på mange titalls sider. Men beskjeden fra den nye utviklingsministeren er klar: Lag en kort plan.

Færre sider skal likevel ikke gi mindre handling, og en engasjert Erik Solheim lovte gjentatte ganger at den nye regjeringen vil sette miljø øverst på dagsordenen – både hjemme og ute.

– Også på miljøområdet må vi se etter hvor makta er. Skal vi ha miljøsamarbeid kan det ikke være bare småflikking, sa han. Utviklingsministeren gjentok at regjeringen vil satse på de områdene der Norge har spesiell kompetanse, og trakk særlig fram oljesektoren og økt fredsinnsats.

Tvil om hvem som er i førersetet for de Soto-programmet

Første fase av formaliseringsprogrammet i Tanzania kunne vært bedre lokalt forankret. Budsjettet har vært meget romslig, trolig fordi internasjonale konsulenter har gjort det meste av jobben.

TANZANIA

• ELISABETH SALVESEN

Det fastslår Nordic Consulting Group (NCG) som på oppdrag fra Norad har evaluert første fase av formaliseringsprogrammet til Hernando de Soto's Institute for Liberty and Democracy (ILD) i Tanzania. Norge finansierer formaliseringsprogrammet med 49 millioner kroner fordelt over tre år.

Under første fase av formaliseringsprogrammet (diagnostiseringsfasen) kunne prosjektlederne ha benyttet muligheten til en mer inkluderende tilnærming for å utforme reformer og sikre gjennomføringen av dem ved å fremme større grad av lokalt eierskap, heter det i evalueringsrapporten til NCG.

Rapporten påpeker at diagnostiseringsfasen ville tjent på at nøkkelinstitusjoner og enkeltpersoner som er involvert i eiendomsregistrering og forretningsvirksomhet var blitt konsultert i større grad. Det påpekes også at forskere og forskningsinstitusjoner i større grad kunne trekkes inn i dialogen rundt arbeidet.

Reduserte kostnader. Hvis lokale institusjoner og enkeltpersoner i større grad var blitt involvert, kunne man gradvis skiftet ut internasjonale konsulenter med lokale forskere og konsulenter og dermed også redusert kostnadene.

Studien kunne også vært lagt ut på åpent anbud siden undersøkelsesmetoden ikke er unik og det finnes tidligere studier i Tanzania på de samme temaene enkeltvis, påpeker NCG.

Prosjektet er delt opp i fem faser som alle skal bygge på funnene i forrige fase. Til tross for dette dekker kontrakten mellom Tanzania og ILD begge de to første fasene som om innholdet i andre fase allerede er definert i detalj, ifølge NCG.

Også mye positivt. Men evalueringsrapporten inneholder også mye positivt om den første fasen av formaliseringsprogrammet. Diagnose-studien har fremfor alt skaffet en omfattende og verdifull innsikt i de viktigste legale og prosedyremessige hindringene når det gjelder eiendomsrettigheter og rettigheter knyttet til å drive forretningsvirksomhet i Tanzania i dag.

Studien vil danne et viktig grunnlag for identifisering av hindringer og utviklingen av en handlingsplan med oppdeling av reformer og endringer som må foretas ut fra en prioritering av hva som mest sannsynlig vil gi høyest mulig gevinst, fastslår NCG.

Lese mer om Hernando de Soto og formaliseringsprogrammene? Prøv et søk på www.bistandsaktuelt.no

Den peruanske økonomen **Hernando de Soto** og Tanzanias president **Benjamin Mkapa.** FOTO: MWANZO MILLINGA

«Forferdelige levekår» og frykt

FAFO presenterer dramatisk levekårsrapport fra Nord-Uganda

Voldelige overgrep er fortsatt et stort problem blant befolkningen i en rekke såkalte «beskyttede leire» i Nord-Uganda. Det viser en levekårsrapport utarbeidet av forskningsstiftelsen FAFO.

Omlag 14 prosent av de spurte sier at minst én i husholdningen er blitt utsatt for en eller annen form for kriminell handling den siste måneden.

ILLUSTRASJONSFOTO: GØRIL TRONDSEN

ØST-AFRIKA

• GUNNAR ZACHRISEN

Den vanskelige sikkerhetssituasjonen i området, der opprørsgruppen Lord's Resistance Army i 15 år har vært i krig med ugandiske regjeringsstyrker, har satt sitt tydelig preg på rapporten fra de norske forskerne Anne Hatløy og Morten Bøås.

– Allerede ved den aldersmessige sammensetningen av befolkningen i området ser vi tydelige spor av konflikten og de ekstreme levekårene i nordområdene. For eksempel er gruppen unge menn mellom 20 og 29 år betydelig mindre enn normalt. Det stemmer også bra med at mange unge kvinner oppgir å være enker, sier forsker Anne Hatløy.

Husholdningsundersøkelsen avslører også at en tredjedel av ungene i de 2300 husholdningene som er undersøkt oppgir å ha mistet minst en av foreldrene, mens 9 prosent av barna har mistet begge. 12 prosent av kvinnene mellom 30 og 44 år oppgir å være enker, noe som er dobbelt så høyt som i Uganda for øvrig.

Til sammen 1,3 millioner mennesker lever som internt fordrevne flyktninger i de tre distriktene Gulu, Kitgum og Pader. Rapporten beskriver forholdene de lever under som «forferdelige».

Bortføringer vanlig. I undersøkelsen oppgir om lag 14 prosent av de spurte at minst én i husholdningen er blitt utsatt for en eller annen form for kriminell handling den siste måneden. Sju prosent av de spurte oppgir at minst én i husholdningen har vært utsatt for bortføringer eller kidnappinger den siste måneden. Oppdrag som «bærere», «hushjelper», «elskerinner» og barnesoldater for geriljaen er ikke uvanlige.

«Dybdeintervjuer antyder at et betydelig antall av bortføringene er kortvarige, fra noen timer til noen dager. Folk tas til fange av LRA-enheter og benyttes som bærere av tjuvgods til visse destinasjoner, og blir deretter satt fri.», heter det i rapporten.

> **Tallene for mennesker som har opplevd å bli utsatt for voldelige overgrep er svært høye, for eksempel skyhøyt over Irak.**
>
> **Morten Bøås**, forsker i FAFO.

To prosent oppgir at noen i husholdningen er blitt angrepet eller slått den siste måneden. Hele én prosent av husholdningene oppgir også at noen i husholdningen er blitt drept som følge av en kriminell handling den siste måneden.

– Dette er svært høye tall sammenlignet med andre steder i verden hvor man har gjennomført tilsvarende husholdningsundersøkelse, for eksempel skyhøyt over Irak, sier forsker Morten Bøås.

Portforbud. De 67 ulike leirene som de norske forskerne og deres lokale assistenter har undersøkt ligger i såkalte «protected areas» i Nord-Uganda, som er opprettet for å beskytte befolkningen mot den brutale LRA-geriljaen. I disse leirene, som skal beskyttes av regjeringssoldater, er det ulovlig for innbyggerne å bevege seg utenfor før klokken 9 om morgenen og etter klokken 17 om ettermiddagen. Sikkerhetssonene rundt leirene varierer fra 300 meter til 6-7 kilometer.

– Hvis du støter på geriljaen, risikerer du å bli bortført. Hvis du møter regjeringssoldatene utenfor sikkerhetssonen risikerer du å bli beskyldt for å stå i ledtog med geriljaen. Dette er virkeligheten for befolkningen i leirene, sier Bøås.

Han påpeker samtidig at mange acholikvinner har få andre muligheter enn å søke utenfor sikkerhetssonene når de skal hente livsnødvendig brenselved til husholdningen. Mange steder er det lite ved å få tak i vegetasjon igjen rundt leirene. Det er under slike daglige gjøremål at mange opplever å bli utsatt for overgrep, avslører undersøkelsen.

«Bryr seg ikke.» Befolkningen i området er etniske acholier. Mange av dem er skeptiske til regjeringssoldatenes evne og vilje til å forsvare dem mot vold. «Regjeringssoldatene bryr seg ikke om oss» og «regjeringssoldatene er redde» er vanlige forklaringer på hvorfor de fortsatt opplever overgrep fra geriljaens side, skriver FAFO-forskerne.

Undersøkelsen er laget på oppdrag fra FNs utviklingsprogram UNDP, med finansiering fra UNDP, USAID, EU og Utenriksdepartementet.

– Etablér en statlig garanti-ordning for mikrokreditt

BISTANDSPOLITIKK

• GUNNAR ZACHRISEN

– Mikrokreditt-lån er en måte å få fattige mennesker til å stå på egne bein. Det er en måte å bryte muren av fattigdom og gi de fattige verdigheten tilbake.

Det sier forfatter og frilansjournalist Guri Wiggen som nettopp har utgitt boken «Fra almisser til verdighet? Mikrokreditt – bank for de fattige.» Boken , er en innføring i muligheter for fattigdomsbekjempelse gjennom mikrokreditt.

Wiggen viser til at mens tradisjonell bistand har mange negative sider for befolkningen i utviklingsland, som passivitet, løsøing og bistandsavhengighet, så fremmer bistand til fattige gjennom små lån ansvarsfølelse og entreprenørskap. Hun mener at norsk bistand burde satse mye mer på støtte til mikrokredittinstitusjoner. I boka anslår hun at bare 0,5 prosent av norsk offisiell bistand – som per 2006 er på 17 milliarder kroner – går til dette formålet.

> **En del av oljefondet bør kunne avsettes til et statlig garantifond for mikrokreditt.**
>
> **Unni Sekkesæter**, leder av mikrokreditt-institusjon.

– Tradisjonelle banklån er ikke noe alternativ for de fattige i utviklingsland hvor 80-90 prosent av befolkningen mangler kredittverdighet, sier Wiggen.

I boka, som utgis av den nystartede «think-tanken» Senter for næringsliv og samfunn – CIVITA, presenterer hun blant annet tenkningen til Grameen Banks grunnlegger, økonomen Muhammad Yunus. Denne bangladeshiske banken har i dag nærmere 5 millioner låntagere og låner ut en halv milliard dollar i året. Hvert lån utgjør i underkant av hundre dollar. Banken er selvfinansierende og tjener penger. Modellen bygger på at lån ytes til enkeltpersoner som inngår i grupper som mottar opplæring i forretningsvirksomhet. Gruppen står solidarisk ansvarlig for enkeltmedlemmenes lån.

Ifølge Grameen Bank er tilbakebetalingsraten 99 prosent, men dette tallet er omstridt.

Tidligere statssekretær Leiv Lunde (KrF) advarte mot å romantisere mikrokreditt, som han så som ett av flere virkemidler innen internasjonal fattigdomsbekjempelse.

– Mikrokreditt er viktig, men er og blir en komplementær strategi for fattigdomsbekjempelse hos store bistandsgivere som Verdensbanken og FN. Viktigst i denne sammenheng er det å se på hva som skaper grunnlag for næringsutvikling og økonomisk vekst. Man må se på hvordan man kan få institusjoner og rammeverk på plass i utviklingslandene, slik at det er mulig å drive «butikk», sa tidligere statssekretær Leiv Lunde (KrF) i en kommentar.

På spørsmål om hvorfor Norge under Bondevik-regjeringen ikke har satset mer på mikrokreditt svarte Lunde at «ettersprøselen måtte komme hjemmefra» og viste til at det ikke var en statlig oppgave å stå for mikrokredittprogrammer.

– På dette området er det også viktig å holde fast på en viss nøkternhet, og ikke skape de grøftene man har laget på enkelte andre områder gjennom å skape altfor store institusjoner, sa Lunde.

På lanseringsmøtet for boken i Oslo 2. desember ble det blant annet etterspurt en norsk statlig garantiordning for mikrokredittinstitusjoner.

– Det er mulig å tenke seg at en del av oljefondet avsettes til et slikt formål, sa daglig leder i Nettverkskreditt BA og Stiftelsen Microinvest Unni Sekkesæter.

– Tøff, men givende jobb

Rekordmange oppdrag for norske nødhjelpsarbeidere i 2005

GARDERMOEN (b-a): – Det er ikke akkurat slik at familien applauderer når jeg sier at jeg skal ut på oppdrag igjen, sier Beate Fasting.

Beate Fasting på jobb i Pakistan, utenfor byen Battagram. Mannen i hvit skjorte og hans blinde bror hadde reist fra fjellene for å søke hjelp, men ble nektet hjelp fordi nødhjelpslageret ved Battagram er forbeholdt de som fremdeles var isolert i fjellene. En av Kirkens Nødhjelps lokalt ansatte i Kabul/Peshawar, Shariff, oversetter.

FOTO: MARIANNE PREUS JACOBSEN/KIRKENS NØDHJELP

ARBEIDSMILJØ

• TOR AKSEL BOLLE

Året som har gått har vært travelt for de ulike beredskapsstyrkene i Norge. Flyktninghjelpens Norstaff, Kirkens Nødhjelps beredskapsenhet og Norges Røde Kors melder alle om svært mange oppdrag. Tsunamien på slutten av fjoråret, flom i Mellom-Amerika, jordskjelvet i Pakistan, samt den vanskelige situasjonen i Darfur, er noen av årsakene til økningen.

Spenning og solidaritet. En av de som jevnlig reiser ut til kriseområder er Beate Fasting fra Skogn i Nord-Trøndelag. Den tidligere rektoren fra Trøndelag er med i Kirkens Nødhjelps beredskapsenhet og har lang erfaring fra denne typen arbeid. Hun har også jobbet for Røde Kors tidligere og vært på oppdrag i Kosovo, Malawi, Afghanistan og Pakistan. Da Bistandsaktuelt treffer henne på Gardermoen, er hun på vei til Afghanistan på et nytt oppdrag.

– *Hva er det som motiverer deg til å forlate trygge Norge og familien for å dra til et område med nød og lidelse?*

– Det er sammensatt. Spenning er helt klart en del av det. Internasjonal solidaritet er også viktig, det har jeg alltid vært opptatt.

– *Er du ikke redd? Du er jo ofte på oppdrag i områder med sterke politiske spenninger.*

– Jo, jeg er nesten alltid redd før jeg kommer dit jeg skal. Da går det over, arbeidet er så oppslukende at jeg glemmer å være redd.

Tøffe menn som gråter. Fasting snakker rolig og nøkternt om sine erfaringer fra forskjellige kriseområder. Hun har vært med på mye. I Kosovo ble en av hennes kollegaer skutt og drept. I Malawi møtte hun aidssyke barn. Hun forteller at det var helt forferdelig forrige gang hun var i Pakistan. Det var skadede mennesker over alt.

– Det var virkelig ille. Kollegaer av meg, tøffe menn, gråt så tårene rant. Det gikk bra med meg en stund, men plutselig en dag, mens vi satt i et helikopter fullt av syke og skadde, bare veltet det opp i meg og tårene kom, forteller hun.

– *Hvordan er det å komme hjem igjen til trygge Norge etter å vært midt oppe så mye elendighet ?*

– Det er jo litt rart. Det hender at jeg plutselig gjenopplever situasjoner som har gjort særlig inntrykk på meg. Fra Pakistan er det særlig en situasjon som jeg stadig tenker tilbake på. Vi møtte en ung gutt som satt i ruinhaugen av farens butikk. Han hadde løpt ut, faren ble begravd i ruinene. Den gutten glemmer jeg nok aldri.

Kollega ble skutt. Firebarnsmoren fra Trøndelag forteller at hun snakker mye med familie og venner om det hun har opplevd ute på oppdrag, men at hun også er bevisst på at de skal slippe å høre absolutt alt.

> **Vi møtte en gutt som satt i ruinene av butikken der faren hans hadde omkommet. Den gutten glemmer jeg nok aldri.**
>
> **Beate Fasting**, bistandsarbeider.

– Folk som ikke har vært i et kriseområde forstår ikke hvordan det er, sier hun.

Fasting er samtidig godt fornøyd med oppfølgingen fra organisasjonene etter oppdrag.

– Vi får en debriefing etter at vi kommer hjem, hvor vi snakker om det vi har opplevd. Opplegget har variert litt i de forskjellige organisasjonene jeg har jobbet for, men generelt syns jeg organisasjonene gjør en god oppfølgingsjobb. Vi får også tilbud om å snakke med en psykolog.

– *Har du noen gang benyttet deg av det?*

– Nei, men jeg burde nok gjort det etter Kosovo. Jeg jobbet på en institusjon for folk som var blitt utsatt for overgrep. Det var mange grusomme historier. En lokalt ansatt ble også drept. Det var veldig tøft.

Vil fortsette. Fasting var tidligere rektor på en folkehøyskole, men valgte å si opp jobben sin. Den ble etter hvert umulig å kombinere med de internasjonale oppdragene. For selv om oppdragene medfører at man ser mye lidelse, så understreker Fasting at det er givende.

– Når jeg føler at jobben jeg gjør virkelig hjelper folk, så er det veldig sterkt, sier hun.

Hun har ikke tenkt å gi seg med det første.

– Jeg fortsetter med dette så lenge de vil ha meg, sier hun før hun løper – for å rekke flyet til Afghanistan.

God psykisk beredskap, men ikke for lokalansatte

ARBEIDSMILJØ

• TOR AKSEL BOLLE

Flyktninghjelpen og Kirkens Nødhjelp har faste rutiner for oppfølging av norske ansatte som har vært på krevende oppdrag. Blant annet har de avtaler med ulike institusjoner som har spesialkompetanse på å behandle folk med traumer .

– Det er veldig viktig for oss som arbeidsgiver å ta godt vare på de av våre folk som er ute og opplever tøffe ting. Derfor legger vi blant annet stor vekt på å forberede dem før de reiser ut, blant annet i forhold til stress, og vi har en grundig debriefing når de kommer hjem, forteller personalsjef Inger Solstad i Flyktninghjelpen.

600 kvinner og menn. Solstads organisasjon disponerer over 600 kvinner og menn i flere forskjellige beredskapstyrker. Hun forteller at Flyktninghjelpen har en fast avtale med Senter for traumepsykologi i Oslo. Alle som har vært ute på oppdrag får tilbud om samtale med psykolog når de kommer hjem til Norge.

– Det er ikke så veldig mange som benytter seg av tilbudet om å snakke med fagpersonell på Senter for traumepsykologi, men noen er det jo, sier hun. Solstad forteller også at de som står for den obligatoriske debriefingen av de som har vært ute på oppdrag også har fått opplæring av spesialister på traumepsykologi.

– Dette er viktig. Det hender jo for eksempel at folk som har vært med på mange oppdrag og opplevd mye plutselig kan få reaksjoner flere år etterpå. Vi jobber hele tiden med å forbedre våre rutiner på dette området, sier Solstad.

Rutinene ligner. Kirkens Nødhjelps rutiner for folk som kommer hjem fra krevende oppdrag ligner mye på de Flyktninghjelpen har. De utsendte må igjennom en obligatorisk samtale hvor man går gjennom det de har opplevd. Bistandsarbeiderne får også tilbud om å snakke med folk fra Institutt for sjelefred på Modum.

> **Det er vanskelig for oss å gi det samme tilbudet for oppfølging som de i Norge får.**
>
> **Inger Solstad**, personalsjef i Flyktninghjelpen.

– De får også et tilbud om å opphold seg der en stund, hvis de vil. Men det er ikke mange som benytter seg av det, sier Kjell Jaren, KNs personalsjef.

Han mener det er naturlig at det kommer reaksjoner etter at folk har vært ute på oppdrag hvor de har opplevd «tøffe ting», men at det er viktig å ikke sykeliggjøre slik reaksjoner.

– Det er helt naturlig at det kommer reaksjoner. I Pakistan har for eksempel våre folk sett barn med knuste lemmer, de har måtte ta av i helikopter uten å ha plass til folk som desperat trenger hjelp. Det er klart at det gjør inntrykk, sier Jaren.

Lokalt ansatte. Verken Kirkens Nødhjelp eller Flyktninghjelpen klarer å gi lokalt ansatte bistandsarbeidere fra utviklingsland et like godt psykisk hjelpetilbud som nordmenn.

– Det er en utfordring for oss. Vi har jo blant annet egne beredskapstyrker basert i Afrika og i Midtøsten, og det er klart at det er vanskelig for oss å gi dem det samme tilbudet for oppfølging som de i Norge får. Men vi legger stor vekt på å følge opp lederne, slik at de er bevisste på å se de ansatte og å snakke med dem, sier Solstad i Flyktninghjelpen.

– Vi har ikke noen lokal beredskap i forhold til ansatte som opplever slike ting. Men våre ledere er oppmerksomme på problematikken, og i noen tilfeller har det vært arrangert spesielle samtaler med lokalt ansatte for å snakke gjennom opplevelser, sier Jaren i Kirkens Nødhjelp.

Svensker og briter øker budsjettstøtten kraftig

Flere giverland planlegger opptrapping av «statskasse-bistand» til Tanzania

DAR ES SALAAM (b-a): I løpet av et par år vil Sverige øke sin budsjettstøtte til Tanzania fra om lag 30 prosent til 50 prosent av den totale svenske bistanden til landet. Britiske DFID er allerede oppe i 70-80 prosent.

BUDSJETTSTØTTE

• I TANZANIA: ELISABETH SALVESEN

– Hensikten med budsjettstøtte er blant annet å ansvarliggjøre staten. Det er regjeringen i mottakerlandet som er partner og det er regjeringens prioriteringer innen for eksempel helse eller utdanning som blir synlige for befolkningen og som regjeringen kan holdes til ansvar for, sier Torbjörn Pettersson, avdelingssjef for SIDA (Sveriges Norad, red.anm.) i Tanzania.

I sommer overtok han ansvaret for å lede gruppen av i alt 14 bistandsgivere som gir budsjettstøtte til Tanzania, blant annet DFID, Verdensbanken, EU, Den Afrikanske Utviklingsbanken, Norge og Sverige. Givergruppen bidrar med til sammen 530 millioner dollar (cirka 3,5 mrd. kroner) i budsjettstøtte til Tanzania i år.

– Budsjettstøtte er den mest effektive formen for bistand fordi den ikke skaper en situasjon der staten blir stående på sidelinjen mens giverlandet bare forholder seg direkte til et prosjekt eller program, sier han.

– Tanzania har mottatt store beløp i bistand de siste 30-40 årene, svært lenge var det først og fremst prosjektstøtte. Nå er det på høy tid å prøve andre former for samarbeid.

Ikke et svart hull. Pettersson understreker at pengene ikke forsvinner inn i et stort, svart hull slik mange skeptikere tror når man gir budsjettstøtte.

– Midlene supplerer mottakerlandets skatteinntekter, sier han.

Tanzanias president **Benjamin Mkapa** kan glede seg over både en solid økonomisk vekst og økende budsjettstøtte fra giverne. Her inspiserer han den tanzanianske æresgarden 9. desember i år.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/MWANZO MILLINGA

To ganger i året går giverlandene og myndighetene i mottakerlandet gjennom hvordan pengene er brukt. Da blir man enige om hvilke mål som skal bedømmes – vurdert i forhold til Tanzanias egen fattigdomsstrategi (PRSP). Prosessen bidrar også til en harmonisering av de ulike giverlandenes bistand.

– Budsjettstøtte gir giverne en liten mulighet for påvirkning av helheten, istedenfor stor påvirkning på et lite område/prosjekt som for eksempel den enkelte skolen.

Giverlandsgruppen får dessuten innsikt i helheten i statsbudsjettet og kan være pådriver for mer åpenhet i statsforvaltningen. Vi tar del i diskusjonen om prioriteringen av de enkelte sektorer som utdanning, helse, energi og utbygging av veier, sier SIDA-representanten.

tema: budsjettstøtte

Korrupsjonsbekjempelse. – I et land som Tanzania er det fortsatt tette bånd mellom staten og det ene partiet som har sittet ved makten i over 40 år, påpeker Pettersson.

> **Budsjettstøtte gir giverne en liten mulighet for påvirkning av helheten, istedenfor stor påvirkning på et lite område.**
>
> **Torbjörn Pettersson**, avdelingssjef for SIDA i Tanzania.

– Det kan vi ta opp med myndighetene og diskutere hva som må til for å fremme et pluralistisk system. Vi tar også opp korrupsjonsbekjempelse, mer effektiv skatteinnkreving, styrking av pensjonssystemet og hva som må til for å bedre levekårene for den fattige befolkningen på landsbygda, sier han.

Pettersson mener at dialogen muliggjør at en sterk og samlet givergruppe blant annet kan etterlyse resultater når det gjelder korrupsjonsbekjempelse. Ifølge ham har Tanzania blitt «litt bedre på det området for hvert år».

Den svenske SIDA-representanten forteller at lønn og bidrag til offentlig ansatte var et hovedtema under årets budsjettgjennomgang. Ifølge Pettersson er det fortsatt slik at tanzanianske statsansatte kan tjene mer på å motta støtte for å gå på et tre dager langt seminar enn det de har i fast månedslønn.

– Det gjenstår mye når det gjelder forholdet mellom korrupsjonsbekjempelse, arbeidsmoral og ressurser innenfor statsforvaltningen. For eksempel er det problem at statstjenestemenn ofte ikke er på jobb – blant annet fordi de skaffer seg inntekter fra annet hold, sier han.

Høy terskel. – Tanzania, Mosambik, Zambia og Etiopia er alle land med fattigdomsstrategier som klart gjenspeiles i regjeringenes statsbudsjett. I disse landene gir budsjettstøtte mening, men ellers er det få land sør for Sahara som bør få budsjettstøtte, understreker Pettersson.

For Tanzanias vedkommende viser han til at landet i fjor hadde en økonomisk vekst på 6 prosent, samt positiv omtale fra Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet.

– Jeg mener det bør være en høy terskel før man går inn med budsjettstøtte. Det har ingen hensikt hvis landet er i krig, eller hvis landet for eksempel bruker mer på det militære enn på helse, sier han.

Forsker-skepsis til budsjettstøtte

• ELISABETH SALVESEN

Om lag 6 prosent av norsk bilateral bistand gis i dag som budsjettstøtte. Flere giverland har varslet at de vil øke andelen bistand som gis som budsjettstøtte.

– Det er et åpent spørsmål om budsjettstøtten bør økes slik mange land nå går inn for, sier seniorforsker Ivar Kolstad ved Chr Michelsens Institutt (CMI) i Bergen som har arbeidet mye med internasjonal økonomi, budsjettstøtte og korrupsjon.

Ivar Kolstad, seniorforsker ved Chr Michelsens Institutt.

– Det hersker en viss tretthet blant giverne for prosjektstøtte, og de ser etter andre muligheter. Argumentet som oftest går igjen for budsjettstøtte, er at man vil ansvarliggjøre sentrale myndigheter i mottakerlandet, sier Kolstad.

Han viser til at budsjettstøtte ofte kobles sammen med en økning i volum på bistanden. For giverne er det lettere å øke bistanden med store beløp dersom man overlater fordelingen og bruken til mottakeren

– Men man kan ikke automatisk forvente at ansvarligheten vil øke, hvis det ikke finnes krefter i mottakerlandet som effektivt kan holde regjeringen ansvarlig, slik som en opposisjon, media, et sivilt samfunn eller en sterk og uavhengig riksrevisjon, sier han.

CMI-forskeren mener at en regjering som mangler kontrollerende motkrefter lett kan berike seg med budsjettstøttemidler uten at det får konsekvenser for den selv.

Vet for lite. Kolstad mener likevel at budsjettstøtte har noe for seg i mottakerland med gode institusjoner. Og at det kan være riktig at budsjettstøtte legger til rette for mer langsiktig planlegging for myndighetene, slik flere giverland hevder.

– Men hvis mottakerlandet i utgangspunktet har vært dårlig til å håndtere egne skatteinntekter, er det ingenting som tilsier at de skulle kunne kontrollere større midler heller. Det finnes foreløpig lite forskning på hvilke effekter budsjettstøtte har hatt på kapasitetsbygging i mottakerlandet, påpeker han.

Korrupsjon. – Jeg er imot budsjettstøtte til land med høy korrupsjon som Malawi og Bangladesh. Bangladesh er et av verdens mest korrupte land, og Malawi sliter med mye politisk korrupsjon. Når det gjelder land som Tanzania og Uganda, er jeg mer usikker, sier CMI-forskeren.

– Begge landene har store problemer med kapasiteten i offentlig finansforvaltning. Begge land har dessuten en markant korrupsjon, og den absolutte effekten av budsjettstøtte vil nok være relativt beskjeden. Hvis mottakerlandet ikke har sterke institusjoner, bør man tenke veldig nøye igjennom hvilke metoder man skal bruke for å følge opp der hvor institusjonene ikke fungerer bra nok, sier Kolstad.

Han viser ellers til at en større evaluering av budsjettstøtte som bistandsform i ulike land etter planen skal være ferdig til våren. Evalueringen gjennomføres på oppdrag av flere internasjonale givere.

Ordforklaringer:

Budsjettstøtte – generell støtte til styrking av de offentlige budsjetter i et mottakerland (statskassebistand).

Prosjektstøtte – bistand som er øremerket til prosjekter innenfor enkelte sektorer, for eksempel helse- eller skoleprosjekter.

Sektorprogramstøtte – bistand til en enkelt samfunnssektor, men der det er opp til mottakerlandet å prioritere pengebruken innenfor sektoren.

Riksrevisjonen kritiserer mangel på kontroll

BUDSJETTSTØTTE

• ELISABETH SALVESEN

Riksrevisjonens eksperter har funnet flere svakheter ved norsk statlig budsjettstøtte og sektorstøtte til Tanzania, Uganda og Det palestinske området.

«Det gjøres et omfattende oppfølgingsarbeid fra ambassadene når det gjelder de prosesser som gjennomføres for å bedre finansforvaltningen. Imidlertid er kontrollen med bruken av midlene hos sluttbruker i en del tilfeller mangelfull», heter det i Riksrevisjonens gjennomgang av norsk bistand i «Dokument 1 (2005-2006).

Norge har en bilateral avtale med Tanzania om støtte til utdanningssektoren. Riksrevisjonen påpeker at det mangler revisjonsrapporter fra utdanningsprogrammet med forsinkelser på flere år. Dokumentasjonen fra ambassaden bekrefter ikke om midlene er brukt som forutsatt, kostnadseffektivt og i samsvar med regelverket. Norge holder nå tilbake 60 millioner kroner fra utdanningsprogrammet for 2005 og vil ikke utbetale ytterligere midler før det foreligger tilfredsstillende dokumentasjon.

Norske myndigheter har mottatt en ufullstendig revisjonsrapport for finansåret 2002/2003, men er blitt lovet en fullstendig revisjonsrapport. Tanzanianske myndigheter har dessuten lovet at revisjonsrapportene for årene 2003/04 og 2004/05 vil foreligge i januar 2006.

– Utenriksdepartementet tar Riksrevisjonens anmerkninger svært alvorlig, og disse vil bli tatt hensyn til også når framtidig budsjettstøtte vurderes, sier fungerende informasjonssjef Odd Naustdal i Utenriksdepartementet.

UD-talsmannen mener likevel at Tanzania har kommet langt i å implementere en ny fattigdomsstrategi, der økt eierskap, giverharmonisering og økt budsjettstøtte fra donorer er viktige prinsipper.

– Norge har forpliktet seg til å støtte opp om slike prosesser gjennom blant annet Paris-erklæringen, og vil legge vekt på et nært samarbeid med andre givere i å sikre god forvaltning av bistandsmidlene, sier han.

Naustdal opplyser at utviklingsminister Erik Solheim foreløpig ikke ønsker å kommentere budsjettstøtte på et generelt grunnlag eller når det gjelder Tanzania spesielt, men statsråden vil komme tilbake til saken.

Budsjettstøtte kan svekke sivilsamfunnet

• ELLEN HOFSVANG

– Jeg frykter at konsekvensen av økt budsjettstøtte kan bli en svekkelse av det sivile samfunn i mottakerlandene. Dette har ikke giverne tatt alvorlig, sier bistandsforsker Tina Wallace.

Hun har arbeidet med utviklingsspørsmål i en årrekke, er nå tilknyttet Oxford University og innledet nylig på et seminar i regi av Bistandstorget. Tema var konsekvenser av omleggingen til budsjettstøtte for forholdet mellom giverland og ikke-statlige organisasjoner.

Vrir bistanden. Storbritannia, der Wallace arbeider, er det landet som har gått lengst i retning av å vri bistanden mot budsjettstøtte. Støtten til organisasjoner er delvis redusert og delvis lagt om til detaljerte kontrakter, noe som allerede har fått konsekvenser for organisasjonslandskapet.

– En del store organisasjoner etablerer egne «datterselskaper» i utviklingslandene, slik at de kan få tilgang til ressursene der. Men de litt mindre organisasjonene får problemer med å skaffe finansiering, sier Wallace. Som forteller at EU er i ferd med å følge Storbritannias eksempel og kutte støtten til organisasjoner.

Tina Wallace, bistandsforsker ved Oxford University.

tema: budsjettstøtte

Ferdigsydde opplegg. Parallelt med økt budsjettstøtte vil store giverland i økende grad kontraktere organisasjoner for å gjennomføre spesifikke bistandstiltak. Mens store amerikanske bistandsaktører som World Vision og Care har lang erfaring med å arbeide på kontraktsbasis, er dette nytt selv for større organisasjoner som Oxfam.

– Dette er kontrakter der mål, virkemiddel og forventet resultat er fastlagt på forhånd. Det er ikke rom for den tilpasningen til komplekse forhold på bakken som organisasjonene har sin styrke i å håndtere, forklarer Wallace. Og organisasjoner som driver politisk bevisstgjøringsarbeid kommer til kort mot de store tjenesteleverandørene.

Vaktbikkjer? Men mest alvorlig mener Tina Wallace konsekvensene blir for innenlandske organisasjoner i utviklingslandene.

– Om budsjettstøtte virkelig blir så omfattende som de mest sentrale giverne vil, skal disse organisasjonene få midler fra den enkelte lokaladministrasjon. De får i mye mindre grad penger gjennom organisasjoner i Nord. Det gir dem både mindre økonomiske ressurser og gjør det vanskelig for dem å være vaktbikkje overfor myndighetene, sier Wallace.

Kreft dreper flere enn aids

Kreft tar livet av syv millioner mennesker årlig, halvparten av dem i utviklingsland. Det er flere enn hva som dør av aids. I mens gjør tobakksindustrien sitt ytterste for at utviklingen skal skyte fart.

HELSE

• ELISABETH SALVESEN OG GUNNAR ZACHRISEN

Afrika er foreløpig den verdensdelen der det røykes minst. Men nå er trenden i ferd med å snu, og det er nettopp i denne regionen det forventes størst økning i antall røykere de nærmeste årene.

Hvert år stiger antall røykere i Afrika med fire prosent – særlig unge jenter lar seg forføre av tobakkindustriens propaganda om at røyking gjør deg likestilt og uavhengig. I verdens fattigste land Niger røyker nå om lag 30 prosent av de unge mellom 12 og 18 år.

Inoussa Saouna, leder for organisasjonen SOS Tabagisme, Niger.

– Slaget mot tobakksindustrien og kreft pågår nå i en rekke utviklingsland, sier Inoussa Saouna, leder for organisasjonen SOS Tabagisme som jobber aktivt mot tobakksreklame i Niger.

Han mener at tobakksfabrikantene bruker samme aggressive markedsføringsteknikker som i vestlige land på 1950- og 60-tallet. Tøffe mahognisprader rundt med røyk i munnviken. Frie og uavhengige kvinner vises med røyken i hånden og skal overbevise fattige ungdommer om at røyking er ensbetydende med vellykkethet og suksess. Tobakksindustrien sponser også sportsarrangementer og missekåringer.

Aggressiv markedsføring. – Etter at tobakksindustrien begynte å tape markeder i Vesten, har de satset knallhardt på å vinne nye markeder i utviklingsland. Det er satt i gang store reklamekampanjer og røykpakker deles ut gratis til ungdom, sier Inoussa Saouna.

WHO har nylig laget en rapport om hvordan tobakksrøyking påvirker fattige land. Rapporten viser at alle FNs tusenårsmål påvirkes i negativ retning. Det kan handle om en fattig familie som bruker penger på tobakk istedenfor på mat og skolegang. Eller det kan handle om avskoging og bruk av insektmidler. Fem prosent av avskogingen i utviklingsland skyldes dyrking av tobakk og insektmidler.

Tobakkskonvensjonen. Inoussa Saouna forteller glad at parlamentet i hjemlandet hans Niger i høst ratifiserte Den internasjonale tobakkskonvensjonen (som Gro Harlem Brundtland var initiativtaker til mens hun var leder for Verdens helseorganisasjon). Konvensjonen, som trådte i kraft tidligere i år, er juridisk bindende for de land som ratifiserer den. Så langt er den underskrevet av 168 land og ratifisert av 113.

– Tobakkskonvensjonen forplikter landene til å innføre totalforbud mot tobakksreklame, salg til mindreårige samt promotering og sponsing. Det skal skje innen fem år etter at man har ratifisert konvensjonen, sier Laurent Huber som er daglig leder for Framework Convention Alliance for Tobacco Control (FCA).

Konvensjonen forplikter i tillegg myndighetene til å innføre skatter og avgifter på røyk og beskytte innbyggerne mot passiv røyk på arbeidsplassen og offentlige steder.

Forebyggende tiltak. Styret i den norske organisasjonen Kreftforeningen vedtok tidligere i år å bevilge 2 prosent av organisasjonens budsjettmidler til internasjonalt samarbeid. Det tilsvarer om lag 5 millioner kroner årlig.

– Kreftforeningen vil blant annet støtte et samarbeidsprosjekt med FCA om å sikre at Tobakkskonvensjonen blir ratifisert og implementert i syv afrikanske land, forteller spesialrådgiver Bjarne Rostad i Kreftforeningen som også har flere planer for internasjonalt samarbeid mot tobakksindustrien for å forebygge kreft.

Organisasjonen har nå søkt Norad om støtte til det forebyggende prosjektet med å sikre at den internasjonale tobakkskonvensjonen blir ratifisert og implementert i Kenya, Mosambik, Niger, Nigeria, Tanzania, Uganda og Zambia.

KREFT

- 1,3 milliarder mennesker i verden røyker. 80 prosent av dem bor i utviklingsland
- Tobakk dreper nesten fem millioner mennesker årlig, halvparten i utviklingsland.
- Om 20 år vil antall krefttilfeller i verden være dobbelt så stort som i dag. Syv av ti pasienter vil bo i utviklingsland.

Sigarettreklame i Niger i 2005 ligner til forveksling sigarettreklamen i Europa på 1970-tallet.

FOTO: INOUSSA SAOUNA

Nok en seier for Mugabe

Opposisjonen i krise – partileder Tsvangirai «suspendert»

JOHANNESBURG (b-a): Det var aldri tvil om at Zimbabwes regjerende parti, Zanu-PF, ville vinne senatsvalget forrige måned. Mer overraskende var det at opposisjonslederen Morgan Tsvangirai ble suspendert av sitt eget parti – samtidig med at valgresultatet ble kunngjort.

• I SØR-AFRIKA: WILSON JOHWA

ZIMBABWE

Men den tidligere fagforeningslederen motsetter seg disiplinære tiltak etter at han la ned veto mot partiets flertallsavgjørelse om å delta i valget. Tsvangirai insisterer på at bare Movement for Democratic Change (MDC) sin årlige partikongress, som er planlagt i februar neste år, har rett til å avsette ham.

Alt peker mot en langvarig maktkamp i MDC. Fram til nå har partiet fremstått som det eneste alternativet til president Robert Mugabe – mannen som har styrt landet i 25 år, helt siden uavhengigheten fra Storbritannia.

Morgan Tsvangirai under en pressekonferanse 27. november hvor han takket Zimbabwes folk for å ha støttet valgboikotten av senatsvalget. FOTO: SCANPIX/AP PHOTO

Tilbake etter 18 år. I mellomtiden nyter Zanu-PF sin siste seier. Med unntak av sju seter vant partiet samtlige 50 plasser i det nye Overhuset, også kalt Senatet. Organet er tilbake igjen etter at det ble avskaffet for 18 år siden.

President Mugabe peker selv ut seks senatorer blant de til sammen 66 senatorene i kammeret. Ti seter er avsatt til «tradisjonelle ledere» (høvdinger), valgt av det svært regjeringsvennlige Council of Chiefs (Høvdingrådet). De øvrige 50 velges.

Velgerapati. Ulikt tidligere valg i Zimbabwe var imidlertid dette karakterisert ved en velgerapati som savner sidestykke. Valgdeltakelsen var den laveste siden uavhengigheten. Under 20 prosent av de i alt 3,2 millioner registrerte velgerne tok bryet med å putte stemmeseddelen i valgurnen. Den uavhengige observatørgruppen, the Zimbabwe Election Support Network, beskriver dette som «zimbabwernes protestvalg mot de rådende forhold».

Valgdeltakelsen var den laveste siden uavhengigheten.

Valgresultatet ser ikke ut til å falle heldig ut for Zanu-PFs begrunnelse for det nye kammeret. Med støtte fra et omstridt to tredjedels flertall i parlamentet i mars, var Zanu PFs argument at senatet ville gjøre parlamentet mer effektivt.

Nå ser det ut til at få utenom regjeringspartiet er enig i dette, særlig fordi senatet ikke vil ha noe vetomakt overfor lovforslag som har gått igjennom i Underhuset.

Det er derfor ikke overraskende at majoriteten ser på senatet som Zanu-PFs påskudd til å kunne ta vare på sine egne, mens folk flest kjemper for å overleve landets verste økonomiske krise siden uavhengigheten.

Suspendert av partiet. Men partiets seier var i boks helt fra starten. Zanu-PF var uovervinnelige i kampen om 24 av de 50 setene som det ble konkurrert om, noe som skyldes krangling internt i MDC.

Tsvangirai drev valgkampanje for boikott, og argumenterte med at deltakelse i valget bare ville bidra til å gi valgutfallet unødvendig legitimitet – gitt Zanu-PFs tvilsomme rykte i å bedrive valgfusk.

En fraksjon ledet av Tsvangirais visepresident, Gibson Sibanda, og generalsekretær Welshman Ncube, insisterte likevel på at en boikott bare ville forsterke Zanu-PFs dominans.

Tross Tsvangirais trussel om at ethvert partimedlem som deltok i valget ville bli eksludert fra partiet, holdt de 26 kandidatene som stilte til valg fra MDC stand. Som følge av dette vant de også sju seter i den MDC-dominerte provinsen Matabeleland.

Da MDC senere kunngjorde at partilederen Tsvangirai var suspendert fra sitt lederverv opplyste Sibanda at avgjørelsen var fattet av en nasjonal disiplinærkomité. Den 53-årige tidligere gruvearbeideren Tsvangirai anklages for å ha brutt partiets vedtekter da han overstyrte MDCs sentralstyres avgjørelse om å delta i valget.

Skuffelse. Mange sitter skuffet tilbake både over valget og splittelsen i MDC – mens amerikanske myndigheter betegner det hele som en «ikke-hendelse».

– Men dette betyr ikke slutten på opposisjonsbevegelser i Zimbabwe, sier Lovemore Madhuku, leder for the National Constitutional Assembly – en sammenslutning av grupper som presser på for å få en ny grunnlov.

– Kanskje kan vi til og med lære noe av dette, legger han til. – En av disse lærdommene må være at vi ikke må konsentrere oss om å oppnå makt, men fokusere på å forandre samfunnet vårt – inkludert det å få en ny konstitusjon.

bistandsaktuelt

Wilson Johwa er zimbabwisk frilansjournalist. Han arbeider for tida i Sør-Afrika.

Privatperson plyndrer nasjonalpark i Tanzania

DAR ES SALAAM (b-a): Det blir stadig færre løver, leoparder, sebraer og struts i den tanzanianske nasjonalparken Loliondo. En høytstående arabisk militær frakter både levende og døde dyr ut av parken, som på folkemunne nå kalles dyrenes «Killing fields».

•I TANZANIA: ELISABETH SALVESEN

MILJØ

Med støtte fra den norske ambassaden i Dar es Salaam har organisasjonen Tanzania Nature Watch (TANAWA) dokumentert en betydelig reduksjon i villdyrbestanden i Loliondo. Rapporten viser at jakten og eksporten av ville dyr ødelegger miljøet og har omfattende konsekvenser for lokalbefolkningen i området. Befolkningen i Loliondo i Ngorongorodistriktet, som er masaier, forteller dessuten at de stadig kommer over sårede dyr.

Ifølge TANAWA har jakten på vilde dyr pågått helt siden 1992 da den velstående privatpersonen Mohammed Abdul Rahim Al-Ali, med bakgrunn som brigadegeneral fra De forente arabiske emirater, fikk fellingstillatelse i Loliondo Game Control Area. Den velstående araberen etablerte kort tid etter en jakt-lodge og en lokal flyplass, der Al-Alis selskap Oterlo Business Company (OBC) spiller en sentral rolle.

Trofeer og levende dyr blir stadig brakt om bord i store lastefly og fraktes til De forente arabiske emirater.

Francis Nyange, forsker og prosjektleder.

– Trofeer og levende dyr blir stadig brakt om bord i store lastefly og fraktet til De forente arabiske emirater. Dette er selvsagt helt ulovlig og Tanzania lever ikke opp til de forpliktelser landet påtok seg da det undertegnet CITES i 1989, sier TANAWAs prosjektkoordinator, forskeren Francis Nyange. Organisasjonen antar at de levende dyrene selges videre til dyrehager i Europa og Asia.

Korrupsjon? TANAWA hevder at søknaden om jaktlisens i Loliondo ikke skal ha gått gjennom de normale kanalene i 1992. Den skal ha blitt innvilget uten at det ble foretatt noen form for forundersøkelser om mulige miljøkonsekvenser. Derimot skal brigadegeneralen ha vært i hyppige møter med høytstående embetsmenn i Departementet for turisme og naturressurser. Departementsansatte som forsøkte å hindre at tillatelsen ble gitt, skal ha blitt advart samtidig som andre ble fjernet eller overflyttet fra sine stillinger.

– Befolkningen som bor i området ble aldri rådspurt, selv om deler av deres tradisjonelle beiteområder ble gjort om til jaktmarker, forteller Francis Nyange.

Saken har versert i tanzanianske media med ujevne mellomrom, også det siste året. Statsråden for turisme og naturressurser har imidlertid fastholdt sitt forsvar for den arabiske brigadegeneralen og jaktlisensen hans.

«Stort sprik.» – Det er ofte stort sprik mellom de fine målsettingene en har for bærekraftig forvaltning av naturressurser og det som skjer i praksis, sier ambassaderåd Eirik G. Jansen ved den norske ambassaden i Dar es Salaam.

– Det henger blant annet sammen med at det er mange penger knyttet til å få kontroll over naturressursene. Både når det gjelder skog, fisk og viltforvaltning skapes det ofte en alliance mellom utenlandske «investorer» og eliten i Tanzania hvor investorene bestikker eliten for å utnytte naturressursene til sin fordel. For utviklingspartnere som ønsker å fremme en bærekraftig og rettferdig forvaltning av naturressursene til lokalbefolkningens fordel, er det viktig å påpeke spriket mellom teori og praksis, sier han.

Trosser Israels mur

Palestinske studenter følger tv-forelesninger via satelitt

GAZA BY (b-a): Mohammad Abu Seif studerer ergoterapi på tredje året ved Universitetet i Betlehem. Men han har aldri vært der. Israels grensesperringer holder ham i Gaza. Men nå kan det komme en åpning i muren.

• I GAZA: ROGER HERCZ

MIDTØSTEN

For å komme seg til Betlehem må 20-årige Mohammad og de ti andre palestinske studentene fra Gaza gjennom grenseposten Erez. Men ingen kommer forbi Erez uten tillatelse fra israelske myndigheter. Høye betongmurer og elektronisk bevoktning sørger for at ingen makter å snike seg ut.

– Vi får ikke slike tillatelser, sier Mohammad. – Israelerne sier de er redde vi er terrorister, forteller han oppgitt.

Med øynene festet til tv-skjermen følger ergoterapistudentene i Gaza sine forelesninger fra Betlehem-universitetet på Vestbredden. (Kun mennene i klasserommet var villige til å bli avbildet.) FOTO: ROGER HERCZ

Blant de heldige. Vi møtes på British Council i Gaza by. De samles der, oppgitt over at de aldri har fått reise til Betlehem på Vestbredden for å delta i forelesningene.

Likevel er ergoterapistudentene, sammenliknet med mange andre i Gaza, blant de heldige. For i dag kan moderne teknologi passere både militære grenseposter og betongmurer.

Studentene sitter på rad og rekke, tre eller fire på hver rad. Men det er ingen lærer ved noe skrivebord i enden av forelesningsrommet. I stedet er det hengt opp en større fjernsynsskjerm på veggen. Nå får nemlig studentene overført forelesningene per satellitt og bredbånd, og de får benytte den britiske kulturinstitusjonens behagelige kontorer i Gaza by.

– Dette er langt i fra ideelt. Vi liker det ikke, for det går jo ikke an å snakke med en fjernsynsskjerm. Vi mangler den menneskelige kontakten, forteller Sheiman el Naja, som studerer sammen med Mohammad.

– Det er også vanskelig å konsentrere seg i timer i strekk når en skal se på et tv, men vi har ikke noe valg, sier Ismail Edwan, en annen av studentene. De andre nikker.

Det er vanskelig å konsentrere seg i timer i strekk når en skal se på et tv.

Ismail Edwan, student.

Kroppslig studium. Nettopp ergoterapi krever kroppslig veiledning, noe som blir ytterst vanskelig i Gaza. Det finnes ingen ergoterapeuter i hele Gaza, så spesialister må tidvis flys inn fra utlandet. Det er her Norge kommer inn.

– Vi kom jo til at dette er et høyst nødvendig studie på et sted som Gaza, forteller Norads saksbehandler Rikke Horn-Hanssen på telefonen fra Oslo. – Et slikt program vil også kunne gi sysselsetting, og det gir utdanning for folk i en vanskelig situasjon, forteller hun.

I fjor ga Norad i alt én million kroner i støtte til ergoterapiprogrammet ved Universitetet i Betlehem. Norsk Ergoterapeutforbund står ansvarlig på den akademiske siden, og hjelper blant annet med forelesere. Disse reiser fra Norge til Gaza for å undervise studentene for uker om gangen. På den måten supplerer de den vanlige tv-undervisningen.

Ordforklaring:

Ergoterapi – behandling som gjennom ulike aktiviteter har til hensikt å kartlegge og bedre eller vedlikeholde en pasients tilstand fysisk, psykisk og sosialt.

Støtter Gaza-studentene. Ifølge GISHA, en israelsk organisasjon som kjemper for at palestinere skal få uhindret tilgang til utdannelse, må Betlehem-universitetet bruke 66 000 dollar (om lag 450.000 kroner), nesten halvparten av støttebeløpet fra Norad, på å hjelpe sine studenter i Gaza. Bare forsikringen for en utenlandsk foreleser i Gaza koster rundt 100 dollar (680 kroner) dagen.

Israels mangeårige politikk har vært å forby alle under 35 år adgang til grenseposten Erez – selv om de kun skal fortsette direkte til Vestbredden. Israel mener tiltaket er nødvendig for å hindre at selvmordsaktivister skal komme seg inn i landet. Israelerne har konkludert at palestinere over 35, med egne familier og barn, trolig ikke vil la seg verve som selvmordsaktivister.

Ting på gang. Men etter 38 års okkupasjon er det nettopp i disse dager at noe skjer. Israel trakk seg ut fra Gaza i september, og alle de jødiske bosettingene og israelske militærbasene ble fjernet. Gleden over å få Gaza tilbake ble imidlertid for mange palestinere blandet med frykten for at kyststripen skulle bli et gigantisk fengsel – at Israel ville stenge hele området fra utsiden.

I november kom partene omsider fram til en ny avtale om grensepasseringene. USAs utenriksminister Condoleezza Rice måtte selv delta i forhandlingenes sluttfase for å dra det hele i land. Israel går nå med på at grensen fra Gaza til Egypt skal åpnes, og for første gang i historien skal palestinere kontrollere en egen grenseovergang. Mellom Gaza og Vestbredden skal det gå busser – gjennom Israel, slik at de to palestinske områdene blir knyttet sammen.

– Denne avtalen er ment å gi det palestinske folket friheten til å reise, handle og leve vanlige liv, sa Rice etter en hard siste natt med forhandlinger. Samtidig kom hun med denne advarselen til den palestinske siden. – Framskritt som vi har sett med denne avtalen kan ikke komme hvis ikke vi også ser framskritt i kampen mot terror, sa hun.

Siden intifadaen begynte i september 2000, har over 100 selvmordsaktivister slått til i restauranter og busser inne i Israel. Men bare én av dem har lykkes å krysse grensen inn fra Gaza. I dag forsterker Israel sikkerhetsprosedyrene ved Erez, og mange av kontrollene blir gjort ved hjelp av kameraer, slik at ingen skal kunne sprenge seg i luften under kroppsundersøkelser.

Fjernkontroll. Allerede i dag er det langt i fra en behagelig affære å passere gjennom Erez. En kan ofte ende opp med å vente der i timer, en må gå i lange ganger – murkorridorer – og høyttalere på veggen kan beordre deg til å åpne poser eller for eksempel å knappe opp din skjorte. Ingen israelere vil være synlige, alt skjer med fjernkontroll, ved hjelp av personale som følger palestinerne på fjernsynsskjermer i sine beskyttede rom.

Men tross grensepostavtalen, frykter ennå advokat Sari Bashi fra organisasjonen Gisha (Adgang på hebraisk), som prøver å hjelpe de palestinske studentene, at mye vil gå galt. Hun sier at Israel skyter seg selv i beinet ved ikke å la de palestinske studentene studere.

– Israel hindrer sine nærmeste naboer i å utvikle det demokratiske samfunnet de ønsker å etablere. Israel hindrer utvikling i alle felt, økonomisk, utdanningsmessig, helse – hundretusener betaler prisen, sier advokat Bashi i Tel Aviv.

Et kall. Men i Gaza har ikke ergoterapistudentene noen planer om å gi opp. For dem er utdanning i ergoterapi blitt en måte å kjempe for deres folk på.

– Dette er vårt kall, sier Mohammad, som selv har en nær venn som ble skutt i nakken og gjort lam av en israelsk soldat. – Vi anser oss selv som pionerer. Med denne utdannelsen skal vi hjelpe vårt folk i kampen. For oss er ikke ergoterapi bare en karriere, sier han.

notis

Fortsatt uavklart på Zanzibar

Det største opposisjonspartiet på Zanzibar, CUF, har satt 19. desember som deadline for en avklaring på situasjonen etter president- og parlamentsvalget på øya i oktober.

Regjeringspartiet CCM hevder at de vant valget og fikk 53 prosent av stemmene, men fortsatt er ikke resultatene fra om lag 10 prosent av valgkretsene offentliggjort. De valgkretsene som gjenstår, regnes som meget omstridte.

Det internasjonale samfunn har krevd gransking av valget, og oppfordrer samtidig opposisjonen til å holde seg i ro. CUF varsler imidlertid omfattende demonstrasjoner hvis de ikke tilkjennes stemmene og seieren de mener å ha krav på. Opposisjonen regner med å få internasjonal støtte, men det foreligger ingen slike signaler.

Fire millioner mennesker på vei hjem

Voksende pessimisme i Sør-Sudan, de brutte løfters land

KAPOETA, SØR-SUDAN (b-a): – Hit er det ikke kommet noen ting, sier Adelis Kau Kawir, sivil administrator i Kapoeta Sør. – FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) var her i høst, de sa de skulle komme tilbake to uker senere. Etter det har vi ikke sett snurten av dem. Nå har det snart gått tre måneder.

I SØR-SUDAN:
GUNNAR KOPPERUD

SØR-SUDAN

Kawir viser med hånden mot det solsvidde savannelandskapet utenfor. Et utbombet sykehus, en nedbrent kirke, en håndfull sammenraste mursteinsbygninger. Her og der har folk søkt skygge under et tre eller en vegg, de sitter tause og ser på de øde gatene. Det foregår absolutt ingen ting; ingen bygger eller reparerer noe, ingen kjøper eller selger noe, ingen driver flokker med kuer eller geiter på vei til vanning og beite.

– Utenlandske hjelpearbeidere kommer hit med bærbare datamaskiner og mobiltelefoner, de foretar det de kaller en *vurdering* av hjelpebehovet og drar, og så hører vi aldri mer fra dem, sier Silver Mathew, militær administrator (fra frigjøringsbevegelsen SPLA) i Kapoeta Sør. Han sitter sammen med Adelis Kau Kawir i det nakne rommet; et gammelt skrivebord, et SPLA-flagg, fire nedslitte stoler og et bilde av den nye presidenten. Én sivil og én militær administrator for samme område, de representerer maktens to sider i det sørsudanske etterkrigssamfunnet, og hvilken skal komme til å bli den førende?

Skuffet. – Vi hadde ventet mer, sier Kau Kawir. – Veien hit er ryddet for miner og reparert, vi ligger bare noen timer med bil fra den kenyanske grensa, og likevel kommer det ingen. Internt fordrevne og flyktninger strømmer tilbake i tusenvis, og vi har ingen ting, ingen ting å tilby dem.

Han drar en hard strek i lufta foran seg og understreker ordene *ingen ting*. Ved siden av ham lener Silver Mathew seg fram:

– Én eneste utenlandsk hjelpeorganisasjon har kommet hit til Kapoeta etter at det ble fred, og det er en nederlandsk organisasjon som organiserer fredskomiteer i lokalsamfunn. Vi trenger ikke fredskomiteer, vi trenger skoler, klinikker, såkorn og landbruksredskaper.

Han nesten roper det ut.

I rommet ved siden av sitter Cyriak Olleng Akolong, en aldrende, uvirksom mann, stedlig representant for den sivile hjelpeorganisasjonen til frigjøringsbevegelsen SPLA/SPLM. Han overrumples av spørsmålet om hvor mange som hittil har vendt tilbake til Kapoeta; roter etter papirer i et skap, en skuff, en pappkasse i et hjørne, leser noe, leter videre, finner ikke tallet.

Olleng Akolong illustrerer ett av spørsmålene som nå opptar utenlandske hjelpeorganisasjoner: Kommer SPLA/SPLM til å besette sivile nøkkelstillinger på grunnlag av ansiennitet og krigsinnsats, eller blir sudansk kompetanse hentet inn fra eksil?

Befolkningen i Sør-Sudan har foreløpig sett lite til den lovede bistanden til regionen, hevder deres ledere. FOTO: GØRIL TRONDSEN BOOTH

I Sør-Sudan er nå – på papiret – fire millioner flyktninger på vei hjem; to millioner internt fordrevne og to millioner fra leire i utlandet. Forventningene i landsdelen var kolossale, etter fredsavtalen for ett år siden og en giverlandskonferanse som lovet massiv støtte til skole, helse og velferd. Men hva nå? Sudan-kjenneren og forfatter Gunnar Kopperud har besøkt det fattige landet.

> **Internt fordrevne og flyktninger strømmer tilbake i tusenvis, og vi har ingen ting, ingen ting å tilby dem.**

Adelis Kau Kawir, sivil administrator i Kapoeta Sør.

Presset til å dra. Under et tre ved enden av en gold, tørr slette står de fire kvinnene Martha Yol Nyang, Rebecca Yarkur, Anan Mohammed Ibrahim og Darukwa Akon Arok med barna sine. De fire familiene er tilbake etter seks år i Kakuma i Kenya, Øst-Afrikas største og eldste flyktningleir. På lavmælt, sørsudansk vis gir de uttrykk for at de nå er desperate: Det er to uker siden de kom tilbake, og de har ikke mat, leirledelsen presset dem til å dra tilbake ved første å trappe ned og så stanse matutdelingen i leiren, de ble drevet fra ett område uten mat til et annet område uten mat, det første i regi av FN, det andre i regi av frigjøringsbevegelsens hjelpeorganisasjon SRRC.

Flere hjelpearbeidere forteller at sørsudanske flyktninger i eksil er tilbakeholdne med – tildels motvillige mot – å vende hjem selv om borgerkrigen er slutt. Grunnen er for de fleste at de har det bedre der de er – der har de tilgang til skole, helsestell og et moderne liv med for eksempel et banksystem som fungerer og kan brukes til å få overført penger fra slektninger som har fått arbeid i vestlige land. For mange unge er det vanskelig å legge internett, tv, video og diskoteker bak seg og dra til en kultur som riktig nok er deres opprinnelige og egen, men som for dem må fortone seg både forsteinet og antikvert, der en kone kan koste 40 kuer og unge gutter får fortennene trukket ut som et overgangsritual.

Den første gruppen av dinkaer, i hovedsak kvinner og barn, ankommer Lologo i nærheten av Juba 1. desember i år. FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/UNICEF/GEORGINA CRANSTON

I ett tilfelle ble et større antall flyktninger forsøkt tvangssendt med busser fra ugandiske leirer til hjemtraktene sine i Bor. Øyenvitner forteller at flyktningene gikk av bussene, tok forholdene i øyensyn, bordet bussene og nektet å rikke seg før de var fraktet tilbake til leiren.

Men én gruppe internt fordrevne vender uoppfordret og kan hende optimistiske tilbake: De mer enn én million sørsudaneserne som i nesten et kvart århundre har bodd i slummen rundt hovedstaden Khartoum; lut fattige, hundset av det arabiske samfunnet rundt, forsvarsløse mot alt fra sykdom og flom til plyndring og misbruk. Fra avsidesliggende Bahr el-Ghazal fortelles det om internt fordrevne fra Khartoumslummen som vender tilbake i tusentall; de har gått til fots i opptil tre måneder, mange av dem er blitt ranet underveis, noen er blitt fratatt barna sine, og de vender tilbake – til ingen ting.

Pessimisme. Sammenliknet med for ett år siden er en voksende politisk pessimisme nå merkbar i Sør-Sudan. Mange spør seg om John Garangs etterfølger Salva Kiir er for svak til å kunne stå imot Khartoumregimet. De peker blant annet på at Sør-Sudan verken fikk oljeministeren eller finansministeren i den nye samlingsregjeringen – som SPLA/SPLM fremmet som ett av sine krav – og de hevder at stillingen som utenriksminister ble vingeklippet før den ble gitt til sør.

Men framfor alt er den inngrodde mistroen til Khartoum-regimet på vei tilbake. Rundt 1800-2000 soldater fra den ugandiske opprørsbevegelsen Herrens motstandshær (LRA) hevdes nå å være i Sør-Sudan, og det er en utbredt oppfatning at de er hentet dit og etterforsynes av Khartoum-regimet. Minst to ganger skal Antonov-fly fra nord har sirklet og sluppet ned forsyninger over om-

Sammen med flyktningene kommer også flere hundre tusen kyr. Eierne av disse kyrne skal hjem til Bor, nordøst for Juba etter mange år i nabolandet. FOTO: SCANPIX/EPA/UNICEF/GEORGINA CRANSTO

rådet der LRA-soldatene er sett. Vestlige diplomater og hjelpeorganisasjoner i Nairobi regner med at Khartoum-regimet fortsatt ønsker å destabilisere Sør-Sudan, men at regimet nå må hente en utenlandsk styrke som LRA til å stå for destabiliseringen, siden SPLA/SPLM har kommet så langt i å slutte fred med lokale stammemilitser at disse ikke lenger vil la seg bruke.

Det råder også frykt for at den arabiske stammemilitsen Janjaweed i Darfur, utrustet og etterforsynt av Khartoum-regimet, kan komme til å krysse Den sentralafrikanske republikk og DR Kongo og ta seg inn i Sør-Sudan med samme oppdrag som LRA.

Kamp om hjelp. I Kapoeta forsøker Lawrence L. Ajuk, sivil administrator i Kapoeta Nord, å få oppmerksomhet også på sitt distrikt, og hevder det bor 300.000 mennesker der uten tilstrekkelig livsgrunnlag. Det kan hende det er sant, det kan hende det ikke er det, men utspillet illustrerer en annen side ved hjelpearbeidet: Sør-Sudan er like stort som hele Vest-Europa, det skal noe til å få nødhjelp og bistand fram overalt, følgelig er det nødt til å bli konkurranse om hjelpen, og følgelig er alt som sies både sant og usant, både at hjelpen kommer fram og at den ikke kommer fram.

Fra Yei meldes det om voldsom økonomisk vekst og modernisering. I Juba er det nå et stormløp av utenlandske hjelpeorganisasjoner som vil etablere seg med satelittantenner og velutstyrte *compounds*. Men i Kapoeta har tida gått bakover: Der det stod et hus for ett år siden ligger det nå bare en steinhaug, der det var et marked for ett år siden er det nå ingen ting. I den lille markedsgaten som fortsatt finnes er det nesten ikke omsetning å se.

Freden har senket seg.

Gunnar Kopperud er norsk frilansjournalist og forfatter. Han har besøkt Sør-Sudan en rekke ganger de siste tjue årene.

– Urealistiske forestillinger

• ELISABETH SALVESEN

– Det er nok en riktig oppsummering at pessimismen i Sør-Sudan er økende fordi folk ser få resultater av freden så langt, sier utviklingsminister Erik Solheim.

Erik Solheim, utviklingsminister.

– Det skyldes at mange har helt urealistiske forestillinger om hvor lang tid det tar å bygge opp skoler, sykehus og alt som innebærer et godt liv. Alle fredsavtaler forventes jo å gi nettopp det, men over noe tid.

Utviklingsministeren understreker at Sør-Sudan er et gigantisk område med behov for bistand på svært mange felt.

– Både FN-organisasjonene og NGOene må begynne arbeidet et sted og velger de byene hvor det finnes et minimum av infrastruktur, sier han.

Solheim mener det er viktig å støtte opp om den nye regjeringen og karakteriserer fredsprosessen i Sudan som «en absolutt toppsatsing både når det gjelder tid og penger».

– Jeg vil selv prioritere både Sudan og Sri Lanka meget høyt fremover, sier han.

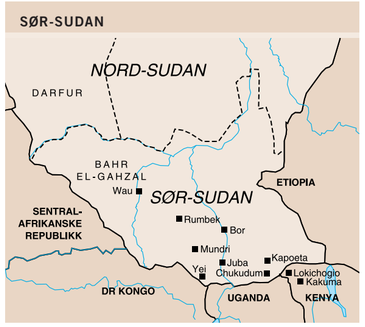

Guttefloklkene vender tilbake

Tidlig på 1990-tallet var store gutteflokker på vandring i et vanlig syn i den sørsudanske krigssonen. Så forsvant de plutselig, nesten sporløst. Hvem var de? Og hvor ble de av?

Kapoeta 1990: «Noe beveger seg langt der nede. En kvinne retter ryggen og stirrer, en gruppe menn legger fra seg steinbrikkene de spiller med. Lemmene på en forlatt handelsbod slår i et plutselig vindkast, lyden løper mellom de sønderskutte, tomme butikkene på begge sider av gaten.

Bevegelsen kommer nærmere, krysser den støvete markedsplassen, taust, tungt, fortsetter mot oss. Kvinnen og jeg veksler blikk, hun legger tre fingre mot pannen og former leppene i bønn. Mennene med steinbrikkene rører seg ikke.

Varmedisen flimrer, blir mørkere, bevegelsen kommer ut av flimmeret og tar form: Hundrevis av gutter, ni til seksten år, uflidde, tause. De går i grupper på fire og fem, langsomt, mange med helt åpenbare smerter. Noen støtter hverandre, andre leier hverandre, ingen sier noe.

Toget siger opp hovedgaten, nøler litt foran torget og velger retning mot en halvt sammenrast kirke, en gulbrun bygning uten dører og vinduer.

Vi står stille og ser etter dem. Slik ser prisen for tre tiårs borgerkrig ut – store gutteflokker på vandring i måned etter måned, på fortvilet leting etter trygghet og mat, på desperat flukt fra tvangsrekruttering og massakrer.

Guttene enser meg knapt når jeg huker meg inn døråpningen. Én tar meg forsiktig til side og ber om klær, en annen spør etter tabletter mot magekrampe. Resten blir sittende på steingulvet i det nakne rommet, med hodet lent mot veggen og blikk som ikke ser. De har vært underveis i snart tre måneder, lever av blader, røtter og det de kan tigge i landsbyene de passerer, fire dager siden de fikk mat nå. Ved et vindu står en gutt og stirrer ut mot det solsvidde landskapet, i døråpningen sitter en annen med hodet i hendene og hoster.»*

Kapoeta 2005: Femten år senere sitter jeg under et tre i Kapoeta og ser solen gå ned. Skyggene blir lengre og lengre, lyset varmere, i buskene rundt spiller gresshoppene opp. En ung afrikansk mann kommer og setter seg sammen med meg, vi snakker litt om løst og fast, tier, drikker te, snakker litt til, ser mot stjerneteppet som trekkes over oss. Han er landbruksmekaniker, nyutdannet, på leting etter arbeid. Vi er enige om at han har kommet til rett sted: I Sør-Sudan blir det masse arbeid å få de neste årene – hvis alt går som det skal. Jeg tar ham for å være kenyaner, men plutselig sier han noe som får meg til å stusse; jeg spør, han er sørsudansk, jeg snur meg mot ham, og plutselig kommer bildene fra femten år siden tilbake: Han er en av dem, en av dem i gutteflokkene.

Jeg spør om han vil fortelle meg historien sin, han er mer enn villig til det, men ber om å få slippe å bli fotografert; han er registrert som flyktning i Kenya, og skal strengt tatt ikke krysse grensa tilbake til Sør-Sudan. Han heter Michael Allemuh Lochi, et vanlig navn som han ikke kan bli tatt på, han tror han er 27 år men er ikke sikker, og vokste opp i Chukudum:

– Da jeg var gutt stod styrker fra Khartoum-regimet i Chukudum og hadde kontroll. Så kom SPLA og frigjorde oss. Det som fulgte var det stikk motsatte av det vi trodde frigjøring skulle være: SPLA trakasserte oss, plyndret oss, tvang oss til å gi fra oss alt. Til slutt la vi på flukt opp i fjellene. Foreldrene og besteforeldrene våre bestemte at vi måtte dra.

– *Hvorfor?*

– Fordi de ikke unnet oss et liv som internt fordrevne. Det var en vanlig holdning blant foreldre og besteforeldre den gangen. Vi var 50 gutter som brøt opp og la ut på vandring; vi sov i skyggen av trær om dagen og gikk om natten, på den måten ble vi ikke så tørste; vi måtte bære med oss det vannet vi trengte. Foreldrene og besteforeldrene våre hadde bedt oss gå mot den kenyanske grensa og henvende oss til høvdingen i den første landsbyen på den andre siden.

Er dette sannheten? Jeg sitter og lytter til ham i mørket, han kan snakke sant, og han kan ha blitt fortalt hvordan det var. Vi var mange som undret oss over de vandrende gutteflokkene den gang; brøt de opp frivillig eller ble de presset til det av de militære? Ble de evakuert fra sultområder, eller var de mobile rekruttskoler som ble sendt fram og tilbake langs fronten? Eller skulle de rett og slett legges på utstilling langs grensa, der utenlandske hjelpeorganisasjoner kunne se dem?

Etter en tid på vandring i krigssonen kom Michael Allemuh Lochi og kameratene hans fram til Lokichogio i Kenya, der de meldt seg for høvdingen:

– Han sendte oss videre til FNs høykomissær, der vi fikk mat og hentet oss inn. FN hadde organisert mottak klart for oss. Etter Lokichogio ble vi fraktet i busser til Nairobi.

Og der stanser likheten i det som videre hendte med gutteflokkene. Noen ble internert i den enorme flyktningleiren Kakuma sør for Lokichogio og gikk til grunne der. Noen ble – som Michael – fraktet med buss til Nairobi og videre til USA eller Canada. Michael selv ble tatt hånd om, først av tyske, dominikanske nonner, som ga ham husrom, mat og grunnskole; senere av jesuitter, og til slutt av en misjonær fra Malaysia, som sørget for yrkesutdanningen hans.

– *Hadde du noensinne kontakt med foreldrene dine i Sør-Sudan i løpet av disse årene?*

– Aldri. Vi forsøkte å sende hilsener, men fikk aldri svar.

– *Så du visste ikke om de var i live eller ikke?*

– Nei.

– *Og nå?*

– Nå har jeg vært tilbake i Chukudum. Far er død, mor lever, og så har jeg en søster der. Ingen av dem kjente meg igjen.

*) Fra Gunnar Kopperuds bok: «Den hvite apen. Fortellinger fra en annen virkelighet.» (1996)

FN-styrken trekker seg ut

Kan krigsherjede og lutfattige Sierra Leone stå på egne bein?

FREETOWN (b-a): 20. desember drar de aller siste av 17500 FN-soldater hjem fra det vestafrikanske landet Sierra Leone, som bare har Niger under seg på FNs levekårsindeks. Nå er folk spent på veien videre.

VEST-AFRIKA

• I SIERRA LEONE: HELLE C. AARNES (TEKST) OG FREDRIK NAUMANN (FOTO)

Det er hett på vakre Lumley Beach i Freetown denne ettermiddagen; svetten pipler under lyseblå bereter. Og det mangler heller ikke på store varmende ord fra den bangladeshiske offiseren som holder åpningstalen ved utdelingen av fortjenestemedaljer til soldatene i UNAMSIL (United Nation Mission in Sierra Leone):

«Vi etterlater oss et livskraftig (vibrerende) land.» «Vi har stått side om side med det sierraleonske folket i en edel sak.» «Dette har vært en av de mest suksessrike fredsbevarende styrkene i verden.»

Utvikling eller kollaps? – Dette kan bli en overgang til utvikling, men også til den neste krisen, advarte J. Victor Angelo, stedlig representant for UNDP og viseutsending for FNs generalsekretær, tidligere i år. Han fryktet kollaps om giverlandene avsluttet støtten til Sierra Leone samtidig som den fredsbevarende styrken trekker seg ut, og ba Sikkerhetsrådet om seks ekstra måneder. Det fikk han. Men nå er tiden ute.

– Dette er riktig tidspunkt for UNAMSIL å trekke seg ut. Sierra Leone har trent sine egne sikkerhetsstyrker godt. Nå er de klare for å overta ansvaret for freden, sier fredsstyrkens talsmann brigadier-general Paul K. Opoku til Bistandsaktuelt.

Rundt ham står FN-soldater fra Sverige, Guinea, Jordan, Russland og Pakistan i svett givakt. De skal få medalje, og så dra hjem til 27 hjemland. Norge sendte ingen soldater, men har bidratt med noen av de 170 politifolkene som var en del av styrken. 270 militære observatører har også vært en del av gruppen.

Tidenes største. Tilbaketrekningen av 17500 soldater og 5000 sivilt ansatte er tidenes største i FN-regi. UNAMSIL har siden 1999 avvæpnet opprørere, satt fri barnesoldater og overvåket et demokratisk valg – men også bygget rettssaler, broer, moskeer og kirker.

– Vi har bygget klinikker der det aldri har vært klinikker, og gitt medisinsk assistanse i områdene rundt. Nå etterlater vi klinikkene til helsepersonell fra andre land. Politiet har også fått ganske omfattende trening i kjønnspørsmål og menneskerettigheter, sier presseansvarlig Sheila Dallas. 165 UNAMSIL-personell, de aller fleste soldater, er drept i løpet av tjenesten. Og sierraleonere flest virker takknemlige.

– Takket være Gud og FN-styrken har landet gått fremover. Nå har vi strøm og kan overføre penger eller snakke i telefonen. Vi håper hæren vil klare alt bra når de nå skal ta over. De er ok. Det er våre egne folk, så de må klare det, sier Amara. Han er en av de mange unge mennene som har kommet fra landsbygda til Freetown, og en av de få som har jobb.

Mary Bangura vokste opp på søppelfyllinga i Freetown, men tok med seg slekta da organisasjonen Forut flyttet 24 familier fra fyllingen til et frodig område utenfor byen.

ALLE FOTO: FREDRIK NAUMANN

FN-styrkens sjef **Paul P. Opuko** gir medalje til skvadronleder **Samantha Rule** – én av 17500 FN-soldater som nå forlater Sierra Leone.

> **FN-styrken trekker seg ut for tidlig.**

Charles Coulker, høvding og parlamentsmedlem.

Flyktningehjelpen ut. Det er ikke bare UNAMSIL som trekker seg ut. Også hjelpeorganisasjoner som fokuserer på nødhjelp, forlater nå landet. Norske Flyktninghjelpen stenger denne måneden kontoret, etter å ha bygget 420 hus, blant andre for folk som ble lemlestet under krigen. Organisasjonen har også bidratt til å gi mer enn 30 000 barn skolegang. 53 lokalt ansatte mister nå jobbene sine.

– Det er nok av folk som sier vi fremdeles trenges her, men en dag må det bare ta slutt. Dessuten er det mer enn nok av internasjonale organisasjoner igjen, sier stedlig representant Ellen Dahl.

Folk tror alt er i orden nå. Mens Flyktninghjelpen drar, vil den norske organisasjonen Forut trappe opp sin bistandsvirksomhet.

– Folk tror alt er i orden nå, men slik er det ikke. Alle kan ikke dra; det er fremdeles masse arbeid å gjøre. Forut er ikke en nødhjelpsorganisasjon. Vi jobber på lang sikt, og det er det som trengs nå, sier Lucinda Amara, daglig leder i Forut Sierra Leone. Hennes 22 ansatte jobber blant annet med utdanning, helseopplæring og jordbruk i rundt 100 landsbyer.

– Vi prøver å utvide virksomheten, og mener Norad burde legge til rette for dét. Det er helt nødvendig, for det er massevis å gjøre. Jeg er virkelig bekymret, spesielt siden UNAMSIL trekker seg ut nå. Vi ser allerede at antall væpnede ran har gått opp, og jeg er sikker på at de sosiale problemene kommer til å øke. Det er viktig med langsiktig utvikling, sier Amara.

Optimismen er borte. Charles Couker er parlamentsmedlem og samtidig øverste høvding over 208 landsbyer. Han frykter fattigdom gjør det skjøre demokratiet sårbart.

– Fra et sierraleonsk synspunkt trekker UNAMSIL seg ut for tidlig. FN-styrken har representert penger og jobbmuligheter. Nå vil 2000 mennesker miste jobbene. De har også filtrert inn mat i markedet, redselen vår er at vi snart vil begynne å mangle mat, sier Couker, som mener folk er mistenksomme overfor hæren.

– Den er fattig, og har ambisjoner om makt, sier han.

Pessimisme. Både lokalbefolkning og hjelpearbeidere peker på at folk flest er skuffet, og at optimismen fra valget i 2002 er borte. Peter Anderson, talsmann for Sierra Leones spesialdomstol, som etter krigen kun har dømt 13 personer, er en av dem som er skeptisk til hva framtida vil bringe. Han beskriver en hovedstad preget av fattigdom, søppel og mangel på rent vann.

– Vi har fremdeles en bistandsavhengig økonomi. Nå stiger prisene, men ikke lønningene. Og lærerne nekter å undervise, fordi staten ikke betaler, sier Anderson.

I februar protesterte studenter mot at de ikke fikk avlegge eksamen så lenge lærerne streiker. Den fredelige studentdemonstrasjonen utviklet seg til en voldelig konfrontasjon der én student skal ha blitt drept.

Anderson mener regjeringen må være svært årvåken og iverksette særlige tiltak i Freetown, for det er her folk kan true regjeringen.

Arbeidsløse unge. Det er et synspunkt som deles av seniorrådgiver i FNs utviklingsprogram Sylvia Fletcher.

– For å beholde freden over lengre tid, må man gjøre noe med fattigdommen, og de store, arbeidsløse ungdomskullene, sier Fletcher.

Hun viser til at Sierra Leones president Ahmad Tejan Kabbah i 2004 lovet at innen valget i 2007 skal ingen sierraleonere gå til sengs sultne.

– Med dagens tempo vil ikke løftet holdes, fastslår Fletcher.

LEVEKÅR I SIERRA LEONE

- 28 prosent av alle barn dør før de fyller fem.
- 29 prosent kan lese.
- Forventet levealder: kvinner 42 år, menn 39.

Kilde: UNDP Human Development Report 2005

FAKTA

- Sierra Leone har store gull-, diamant- og mineralforekomster og store fiskeressurser, men har i mange år ligget på bunnen av FNs levekårsindeks.
- Landet preges ennå av en 11 år lang og svært brutal borgerkrig mellom regjeringssoldater og opprørere fra Revolutionary United Front.
- Krigen var over i 2002, men da var mer enn 50 000 mennesker drept.

Kvinner fra organisasjonen United Women Organisation of Nepal roper anti-monarkistiske slagord under en demonstrasjon ved New Baneshwar i Katmandu.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/GOPAL CHITRAKAR

Nepal knebler de kritiske

Kongen vil ha økt kontroll med organisasjonene

KATMANDU (b-a): Nepals kong Gyanendra slutter ikke å overraske det internasjonale samfunnet med tiltak for å slå ned på opposisjonen mot sitt styre. Nå er det landets organisasjonsliv som skal tøyles og kontrolleres.

NEPAL

• I NEPAL: NAVIN SINGH KHADKA

Kong Gyanendras regime har innført nye kontroversielle retningslinjer som skal regulere de frivillige organisasjonens arbeid i Nepal. Giversamfunnet i landet har lenge vært kritisk til kongens maktovertakelse for ti måneder siden, og de nye retningslinjene har skjerpet konflikten mellom organisasjonene og regjeringen.

– Disse reglene er blitt introdusert for å kunne slå ned på aktiviteten til det sivile samfunnet, som har begynt å få gjennomslag her i landet, sier Arjun Karki, president for NGO Federation of Nepal.

De nye retningslinjene kommer like etter innføringen av kontroversielle retningslinjer for mediene, vedtaket er blitt kraftig kritisert for å bidra til knebling av pressen, og innebærer blant annet. forbud mot kringkasting via FM-stasjoner, samt forbud mot kritikk av den kongelige familien.

> **Arbeidet med disse reglene har ikke vært frivillig, og de som rammes har ikke fått delta i prosessen.**
>
> **Mathew Kahane**, FNs koordinator i Nepal.

Økt kontroll. En lang rekke organisasjoner har skrevet et brev til regjeringen og bedt den om å trekke tilbake retningslinjene.

– Arbeidet med disse reglene har ikke vært frivillig og de som rammes av dem har ikke fått delta i prosessen. Det er vår fremste bekymring, sier FNs koordinator i Nepal, Mathew Kahane.

Regjeringen har ikke svart på brevet, men høyesterett i landet har bedt regjeringen vente med å iverksette de nye retningslinjene. Regjeringen sier at de har holdt konsultasjoner med de involverte i utarbeidingen av retningslinjene, og at de ser seg nødt til å innføre reglene fordi de er redde for ureglementert bruk av penger som kommer inn i landet via organisasjonene. Det kongelige regimet frykter dessuten at penger brukes til å sponse krefter i det sivile samfunnet som jobber mot kongen. De frykter også at bistandspenger kan ende opp hos de maoistiske opprørerne i landet. Nesten hele Nepals utviklingsbudsjett er finansiert av det internasjonale giversamfunnet.

Avviser kritikk. En av de mest omstridte punktene i de nye retningslinjene er at organisasjonene ikke skal tillates å bruke bistandspenger som er lovet til Nepal via avtaler med landets regjering. Mange utenlandske givere gir sine bistandspenger til ikke-statlige organisasjoner i stedet for å kanalisere dem via den nepalske staten. Dette gjør de fordi de offisielle strukturene i Nepal er beryktet både for sitt trege byråkrati og for korrupsjon. Regjeringen avviser imidlertid kritikken.

– Formålet med disse reglene er ikke å kontrollere organisasjonene, men å gjøre dem ansvarlige og åpne, uttalte regjeringstalsmannen Sharad Sharma i en kommentar.

bistandsaktuelt

Navin Khadka er nepalesisk journalist og BBC-korrespondent.

Ny krig mellom Etiopia og Eritrea?

AFRIKAS HORN

• ELISABETH SALVESEN

Flere tusen etiopiere, blant dem ledelsen i det største opposisjonspartiet, har sittet fengslet i seks uker. Nå har også den spente situasjonen mellom Etiopia og Eritrea tilspisset seg ytterligere, melder internasjonale nyhetsbyråer.

Ved valget i Etiopia i mai økte den etiopiske opposisjonen sin representasjon i parlamentet fra om lag 20 til nærmere 200 plasser, mens regjeringpartiet EPRDF beholdt flertallet. I juni brøt det ut demonstrasjoner fordi opposisjonen mente at de ville fått enda flere plasser hvis valget hadde vært fritt og rettferdig. Nye protester brøt ut i høst og ble slått meget hardt ned på av sikkerhetsstyrkene. Samtidig startet omfattende massearrestasjoner. Ifølge menneskerettighetsorganisasjoner er fortsatt mange tusen internert.

> **Ifølge menneskerettighetsorganisasjoner er fortsatt mange tusen etiopiere internert.**

Det internasjonale samfunnet har imidlertid ikke støttet demonstrasjonene i Etiopia, i motsetning til i land som Ukraina og Georgia etter valgene der, påpeker flere analytikere. Etiopiske opposisjonelle hevder at særlig USA med sin frykt for islam og internasjonal terrorisme, har en annen standard og politikk i Afrika enn i andre deler av verden.

Det største opposisjonspartiet, CUD, har nektet å innta sine plasser i parlamentet. Statsminister Meles Zenawi har sagt at CUD-ledelsen kan bli tiltalt for høyforræderi og dermed risikerer dødsstraff. Han har uttalt at han personlig er imot dødsstraff, men har så langt ikke foretatt seg noe for å endre loven til tross for at han kontrollerer parlamentet.

Så sent som i 1998 var det krig mellom Etiopia og Eritrea. Det ble undertegnet en fredsavtale i 2000, og grensen har siden vært overvåket av FN-styrken UNMEE. Begge land har de siste månedene kommet med utspill som kan tyde på at en ny krig er nær forestående. Nylig utviste Eritrea om lag 150 medlemmer av fredsstyrken.

Vestlige eksperter viser til at Eritrea neppe kan vinne en væpnet konflikt. Etiopia på sin side kan bruke en ytre fiende til å samle befolkningen og svekke opposisjonen ytterligere. I valgkampen kritiserte opposisjonen regjeringspartiet fordi de aksepterte Eritreas selvstendighet i 1993.

notiser

Vansirede får hjelp i Uganda

Leger Uten Grenser har i samarbeid med firmaet Interplast Holland begynt å utføre plastisk kirurgi på sivile som er blitt lemlestet i konflikten i Nord-Uganda.

Det har vært en rekke overgrep mot sivile i området, blant annet har mange landsbyboere fått lepper, ører, neser eller fingre kappet av. For disse menneskene er det ofte vanskelig å leve et normalt liv, de kan for eksempel få store problemer med å spise og drikke.

– Da vi første gang møtte ofre med slike lemlestelser, blant annet med avkuttede lepper, skjønte vi raskt at plastisk kirurgi ville hjelpe dem med å få tilbake noe av livskvaliteten, sier Petter Hveem i Leger Uten Grenser i en pressemelding.

Billigere medisin for utviklingsland

Verdens Handelsorganisasjon (WTO) har vedtatt å endre den såkalte TRIPS-avtalen. Vedtaket innebærer at utviklingsland uten egen legemiddelindustri heretter skal kunne importere rimelige legemidler mot livstruende sykdommer som hiv/aids fra andre land på grunnlag av tvangslisens.

– WTO har med dette bekreftet at TRIPS-avtalen ikke er til hinder for arbeidet med å gi tilgang til rimelige medisiner i fattige land, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre i en kommentar.

24 000 lesere!

Rundt 24 000 mennesker leser Bistandsaktuelt. Det framgår av en beregning basert på en leserundersøkelse gjennomført av MMI i oktober.

Blant leserne på abonnementslisten (ansatte i Norad/UD og frivillige organisasjoner holdt utenfor) svarte hele 47 prosent av de spurte at «bladet leses av flere enn meg selv».

- 37 prosent svarer at bladet «leses av 1 person i tillegg til meg selv».
- 7 prosent svarer «leses av 2-3 personer i tillegg til meg selv».
- 1 prosent svarer «leses av 4-5 personer i tillegg til meg selv».
- 2 prosent svarer «leses av 6-10 personer i tillegg til meg selv».
- 52 prosent svarer at Bistandsaktuelt «Leses kun av meg selv».

– 24 000 lesere er et betydelig høyere antall lesere enn det vi hittil har trodd at vi hadde, sier redaktør Gunnar Zachrisen i en kommentar.

Han understreker samtidig at tallene er noe usikre, siden de er basert på spørsmål rettet til et tilfeldig utvalg på 122 personer fra abonnementslista.

Opplaget er per desember 2005 på drøyt 15.000 eksemplarer.

Milliarder til mylder av multilaterale

Halvparten av bistandsbudsjettet «flagget ut»

Den største mottakeren av norske bistandsmidler holder til i Washington. Den nest største i samme nabolag: New York. Hvordan vet vi hva Verdensbanken, FNs utviklingsprogram og de andre multilaterale bruker de norske bistandskronene til?

MULTI-BISTAND

• ELLEN HOFSVANG

Rundt halvparten av Norges bistandsbudsjett kanaliseres gjennom FN, Verdensbanken eller andre internasjonale organisasjoner. I 2005 er det om lag 8 milliarder kroner.

Den bilaterale bistanden – det vil si bistand som går direkte fra Norad eller en ikke-statlig organisasjon til et mottakerland – er gjenstand for årlig detaljert rapportering, jevnlige evalueringer og stikkontroller fra Riksrevisjonen. Bistanden som går gjennom internasjonale kanaler evalueres svært sjelden fra norsk side. Mye av kontrollen og oppfølgingen er «flagget ut» til internasjonale organer.

Mens et 100-talls ansatte tar seg av den bilaterale bistanden, sitter 20 ansatte i FN-seksjonen og skal både følge opp Norges politikk i FN generelt og sørge for at 4-5 milliarder bistandskroner går til det riktige formålet. Bankseksjonens 10-12 ansatte forvalter ikke bare 12 prosent av norsk bistand, men skal samtidig forsøke å få banken til å prioritere det norske myndigheter mener er riktig utviklingspolitikk.

– Det er et høyt snitt av bistandsmidler som behandles av saksbehandlerne, bekrefter Aslak Brun, underdirektør i FN-seksjonen i Utenriksdepartementet. Én person har for eksempel ansvar for UNDP, som får over en milliard kroner i året.

Følger systemet. Det er selvfølgelig ikke rimelig å sammenlikne bilateral og multilateral bistand på denne måten. Poenget med den multilaterale bistanden er nettopp at hvert enkelt giverland ikke skal følge «sine penger» ned til prosjektnivå og kreve egen rapportering. Derfor «legges det til grunn et systemperspektiv» når norsk forvaltning følger opp den multilaterale bistanden.

Det er ikke prioritert verken i FN-seksjonen eller i Bankseksjonen å overvåke enkeltprosjekter. Oppgaven er å sørge for at de multilaterale organisasjonene selv har gode nok systemer for forvaltning og rapportering. I tillegg samarbeider giverlandene om kontrollordninger, som FNs revisorråd som består av tre ulike lands riksrevisjoner. Her kan også representanter for den norske Riksrevisjonen stille til valg. For å få de store multilaterale organisasjonene til å bevege seg i riktig retning legger Norge stor vekt på styrearbeidet.

– Norge sitter i styret i 3 av 4 år i de viktigste FN-organisasjonene. Vi er fornøyd med å ha fått gjennomslag for at bidragsstørrelsen skal telle når det velges styrerepresentanter, sier Aslak Brun. For tilleggsmidlene som Norge bidrar med til øremerkede tiltak i regi av organisasjonene kreves det også egne rapporter.

Viktig for noen. Selv om Norge er en ganske liten bidragsyter til FNs kjernebudsjett, med 0,7 prosent, utgjør norsk bistand en stor andel av budsjettene til utvalgte FN-organisasjoner. I 2004 var Norge den nest største giveren til FNs utviklingsprogram UNDP, den femte største giveren i FNs befolkningsfond UNFPA, den fjerde største giveren til UNICEF og den tredje største giveren til UNAIDs kjernebudsjett. Verdens matvareprogram WFP og FN høykommisær for flyktninger får også store bidrag fra Norge.

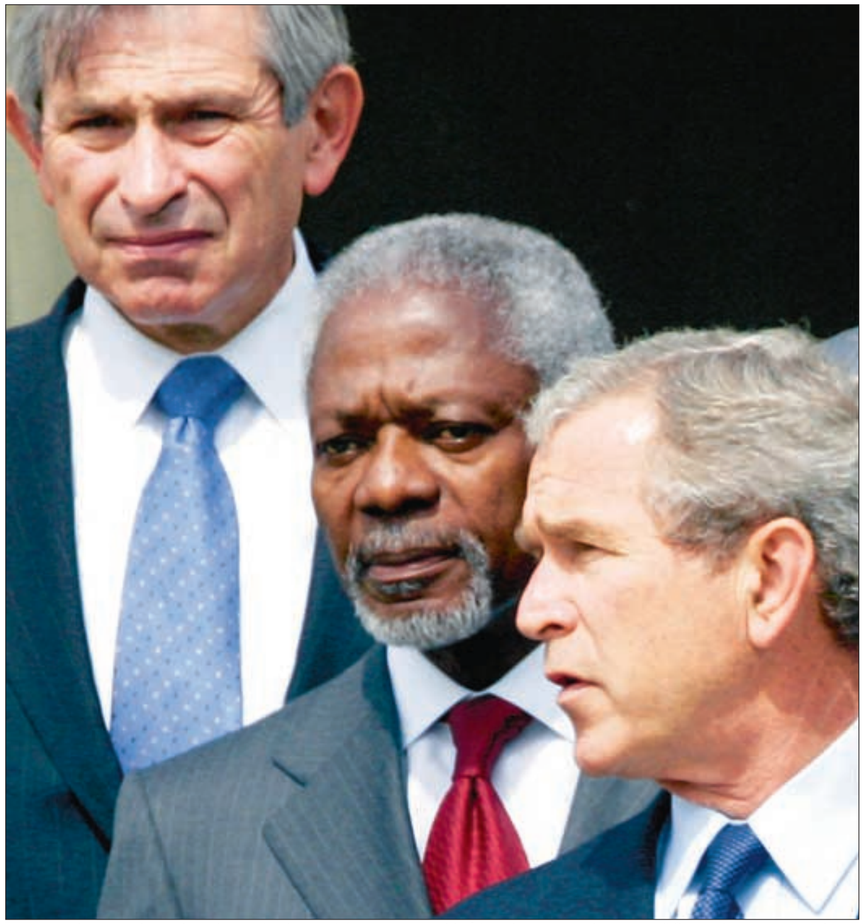

Hvem av de to herrene til venstre – Paul Wolfowitz eller Kofi Annan – er best til å forvalte verdens bistandspenger? George Bush er neppe helt enig med Stoltenberg-regjeringen i at FN må få mer og Verdensbanken mindre. FOTO: SCANPIX/REUTERS/JASON REED

tema: hvor blir det av multi-pengene?

Mange mottakere. Verdensbanken, UNDP og UNICEF er de største multilaterale bistandsmottakerne. Men bak dem følger en skog av andre. I 2003/2004 ga Norge multilateral bistand gjennom minst 40 ulike organisasjoner og fond. Til sammenlikning er det 25 hovedsamarbeids- og samarbeidsland på mottakerlisten til den bilaterale bistanden.

Blant de som fikk multilateral bistand fra Norge er 23 ulike FN-organisasjoner eller fond. I tillegg kommer 10 multilaterale landbruksorganisasjoner, 4 regionalbanker og 7 ulike fond eller avdelinger innenfor Verdensbanken/IMF, 4 miljøfond, 2 globale helsefond og 8 andre organisasjoner. Og dette er før vi begynner å telle den enda lengre lista over organisasjoner som får såkalt «multi-bi-bistand».

> **Vi har fått gjennomslag for at bidragsstørrelsen skal telle når FN-organisasjoner velger styre.**
>
> **Aslak Brun**, underdirektør i FN-seksjonen, UD.

Vanskelig med resultater. Det er gjort få norske evalueringer av den multilaterale bistanden. Et ferskt unntak er en evaluering av norsk støtte til miljøprosjekter i FNs miljøprogram UNEP. Konsulentene kommer til at det er så store mangler når det gjelder overvåkning og rapportering at det er vankelig å vise resultater.

Også andre FN-organisasjoner kritiseres for manglende resultater, og ifølge rapporteringen i bistandsbudsjettet er man klar over problemstillingen.

De multilaterale organisasjonene er i ferd med å styrke sin rapportering, og der det før ble rapportert om aktiviteter skal det nå vises resultater. Men omleggingen tar tid, og «dette begrenser mulighetene for norske myndigheter til å rapportere på resultater», heter det.

Ønsker mer kontroll. Fra norske frivillige organisasjoners side er det tatt til orde for en gjennomgang av den multilaterale bistanden, slik de selv nå vurderes av et eget utvalg under ledelse av professor Jørn Rattsø. I Danmark har man nylig gjennomgått sin multilaterale bistand, noe som førte til at flere organisasjoner fikk kuttet sine bevilgninger. Blant de som ikke kom heldig ut var landbruksfondet IFAD, som mottar rundt 80 millioner kroner fra det norske bistandsbudsjettet.

– Alle bistandsorganisasjonene har utfordringer når det gjelder å rapportere om resultater, sier Aslak Brun. I FN-seksjonen er man trygge på at den multilaterale bistanden er like godt kontrollert som den bilaterale. Men det sies samtidig at det er store forskjeller mellom de enkelte organisasjonene.

Straffer egenrådige. Selv om det er få norske evalueringer av denne bistanden, samarbeider evaluerings-avdelingen for norsk bistand med de multilaterale organisasjonene. De to største mottakerne, Verdensbanken og UNDP, har egne samarbeidsavtaler med UD/Norads evalueringsenhet. Gjennom avtalen kan Norge være med å påvirke hva slags evalueringer som gjøres, og dra faglig nytte av evalueringsarbeidet i de to langt større organisasjonene.

Den multilaterale bistandens store fortrinn framfor den bilaterale er muligheten for samordnet innsats. Man kan unngå at utviklingslandene ender opp med millioner av dollar spredt på titusener av sære prosjekter tilpasset enkelte giverlands ønsker og prioriteringer. Men i praksis skjuler det seg også bak den multilaterale innsatsen et mylder av organisasjoner. Evnen til å koordinere har ofte vært dårlig. Utviklingen de siste årene, med framveksten av et stort antall private og offentlige fond for utviklingsformål har ikke gjort koordineringsoppgaven mindre.

Norge vil samordne mer. – FN-organisasjonene bruker mye tid på å samordne, men det er ikke nok, sier Aslak Brun i Utenriksdepartementet. Norge og en gruppe andre land har på eget initiativ gått i gang med å kartlegge «samordningsviljen» hos de multilaterale organisasjonene: og i 2004 ble UNDP, Afrikabanken og FAOs virksomhet i ti land gjennomgått. Og det kan straffe seg å motsette seg samordning, uavhengig av om organisasjonen ellers kan vise gode resultater. Både den ellers godt ansette UNICEF og den mer tungrodde FAO har opplevd å få kutt i norsk støtte fordi de opererer for mye på egenhånd.

GAMMELT TOSPANN

■ Delingen av bistanden i bilaterale og multilaterale kanaler er like gammel som bistanden selv. Allerede på 1950-tallet ble Norge en viktig støttespiller for organisasjoner som UNICEF, WHO og FAO, skriver Jarle Simensen i Norsk utviklingshjelps historie.

■ Ideen om internasjonal bistand etter første verdenskrig var i utgangspunktet knyttet til tanken om felles innsats gjennom FN-systemet. Men Norge var blant de første landene som etablerte en egen bilateral bistandsorganisasjon, etter USA.

■ Den norske India-hjelpen, som regnes som starten på den offisielle norske bistanden, var først tenkt gjennomført i tett samordning med FN, ikke ulikt dagens samfinansiering med multilaterale aktører, men ble raskt et norsk prosjekt.

Kilde: «Norsk Utviklingshjelps historie», Fagbokforlaget.

DE VIKTIGSTE BIDRAGSYTERE TIL FNS REGULÆRE BUDSJETT 2003-5

USA	22,0%
Japan	19,0%
Tyskland	8,7%
UK	6,1%
Frankrike	6,0%
Italia	4,9%
Canada	2,8%
Spania	2,5%
Kina	2,0%
Mexico	1,8%
Nederland	1,7%

- til sammenlikning: Norge 0,7%

Driftsbudsjettet til FN er på rundt 1,8 milliarder dollar årlig, mens fredsbevarende operasjoner kommer i tillegg. Regnes alle FN-organisasjonene inn kommer det samlede budsjettet opp i rundt 18 milliarder dollar.

NORSK MULTILATERAL BISTAND

Målsettingen er at det skal kanaliseres om lag like mye norske bistandsmidler gjennom multilaterale og bilaterale kanaler.

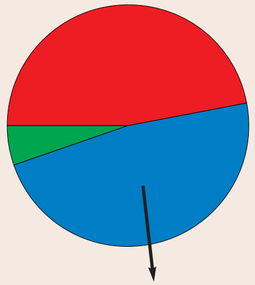

Fordeling 2004:

■ 7 milliarder kr. (47%) bilateral bistand,

■ 7,1 milliarder kr. (47,7%) til multi- og multi-bi-bistand. Dette kan fordeles på multi (4,5 milliarder kr.) og multi-bi-bistand 2,6 mrd

■ 0,8 milliarder (5,3%) administrasjon

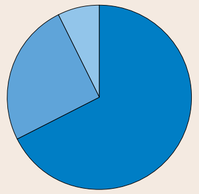

Fordeling av bistanden gjennom multilaterale kanaler:

■ 32,2 % av samlet norsk bistand gikk til FN-organisasjonenene

■ 12 % til Verdensbanken og utviklingsbankene

■ 3,5 % til andre internasjonale organisasjoner

De største mottakerne av norsk multilateral bistand (2004)

Norsk bidrag (Tall i kroner)	
Verdensbanken	1277 mill
FNs utviklingsprogram UNDP	1106 mill
UNICEF	890 mill
WFP	370 mill
UNHCR	359 mill
GAVI	300 mill
WHO	298 mill
FNs befolkningsfond UNFPA	248 mill
UNWRA	130 mill
Globale fondet hiv, tuberkulose, malaria	125 mill
UNAIDS	121 mill
FNs mat og jordbruksorganisasjon FAO	89 mill
Andre	1787 mill

Den rene multilaterale bistanden er økt kraftig siden 2004, og i budsjettet for 2006 er det satt av 6,4 milliarder kroner til denne posten. 1,8 milliarder av dette går til finansinstitusjoner som Verdensbanken. I tillegg kommer bevilgninger til nødhjelp, humanitær bistand og innsats i konfliktområder som kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner eller banker – i 2004 rundt én milliard kroner.

Nupi-forsker: – Her må det saneres

– Norge bør ta initiativ til en hurtigarbeidende internasjonal kommisjon som får i oppgave å sanere FN-organisasjoner. De er alt for mange, sier forsker ved Norsk Utenrikspolitisk institutt Valter Angell.

Angell har lang fartstid bak seg i Verdensbanken, og kortere i FN-systemet.

Han mener det er langt sterke resultatorientering i Verdensbanken enn i FN-organisasjonene, og at økt norsk FN-støtte må konsentreres om kunnskap og evaluering for å gjøre verdensorganisasjonen mer effektiv.

– Når Norge kutter i støtten til Verdensbanken til fordel for FN, må man sørge for at pengene går til reformer. Det nytter ikke bare å fylle mer penger inn i systemet, sier Angell.

> **Jeg er slett ikke sikker på at FN gir mer utvikling pr. krone.**
>
> **Valter Angell**, forsker ved NUPI.

Koordineringen av de opptil 15-20 FN-organisasjonene på landnivå fungerer ofte dårlig, selv om UNDP formelt skal ha ansvaret. Også den norske bistanden burde konsentreres om færre organisasjoner.

– Ofte kan man få inntrykk av at det er Verdensbanken som får mest av den norske bistanden. Men FN-systemet får jo mye mer, sier han.

Angell hevder Verdensbanken stiller langt sterkere faglig enn FN-organisasjonene. Når Banken de siste årene har styrket sin stilling og beveget seg inn på områdene til FNs særorganisasjoner, er det fordi giverlandene har sett at Verdensbanken er bedre til å levere resultater, mener han. Ifølge NUPI-forskeren er banken også langt flinkere til å gjøre informasjon om sin virksomhet tilgjengelig enn både FN-organisasjoner og den bilaterale bistandsforvaltningen.

Angell liker likevel ikke alt han ser hos Verdensbanken, og mener den har blitt for stor:

– Den har blitt for dominerende og har fått for mange oppgaver. Når den til og med begynner med nødhjelp blir det for lite igjen av den klassiske banken, sier han. Dessuten er Verdensbanken mer USA- og markedsorientert enn Norge.

– Men derfra til å velge FN! Jeg er slett ikke sikker på at det blir mer utvikling for kronene av det, sier han.

Reformsommel skaper budsjettkrise i FN

FN har bare fått på plass finansiering for de første tre månedene av den neste toårlige budsjettperioden. Årsaken er den fastlåste reformprosessen.

– Reformprosessen i verdensorganisasjonen står i stampe, og det er grunn til bekymring for FNs framtid uttaler statssekretær Raymond Johansen til NTB.

Generalsekretær Kofi Annan måtte i begynnelsen av desember avlyse en planlagt reise til Asia, for å forhandle videre medlemslandene om budsjettet. Han har nå bedt om at budsjettet behandles uavhengig av reformprosessen for at man i det hele tatt skal komme videre. Det har vært nær stillstand i forhandlingene om reformer etter toppmøtet i september, med intens strid om hvordan FN skal organisere arbeidet med menneskerettigheter, fredsbevaring og ulike administrative reformer.

> **Reformprosessen i FN står i stampe.**
>
> **Raymond Johansen**, statssekretær i UD.

Ifølge Raymond Johansen står USA og den største gruppen av utviklingsland, G77, på hver sin side i den intense tautrekkingen. Norge samarbeider tett med EU for å få de ulike sidene til å nærme seg hverandre.

NYE PENGER?

■ De siste årene har det kommet en rekke forslag til alternative inntektskilder for FN og utviklingsformål, fra skatt på flybilletter, pengetransaksjoner, våpenhandel eller forurensende utslipp, til salg av IMFs gullreserver.

■ Storbritannias finansminister Gordon Brown lanserte et finurlig forslag om lån gjennom en ny type gjeldsbrev i finansmarkedene mot framtidig bokførig, et forslag som i utgangspunktet møtte motbør hos EUs revisjonsmyndigheter. I regi av GAVI arbeides det nå likevel med et pilotprosjekt for en slik internasjonal finansieringsfasilitet (IFF).

■ Frankrikes president Jacques Chirac ønsker på sin side å innføre en flyskatt fra og med juli neste år. Også den norske regjeringen er positive til en utviklingsskatt på flybilletter.

– Banken oppdrar Norge

Ny rapport: Verdensbank-kritikere mener Norge dilter etter

Det er ikke Norge som påvirker Verdensbanken. Det er omvendt, konkluderer en ny rapport.

MULTI-BISTAND

• ELLEN HOFSVANG

– Den norske oppfatningen av at vi har så stor innflytelse på Verdenbanken er nok litt naiv, sier Christoffer Klyve fra Utviklingsfondet. Han er en av de tre forfatterne bak rapporten «Worldbankification of Norwegian Development Assistance», utgitt av Utviklingsfondet og stiftelsen IGNIS.

1 prosent makt. Organisasjonene har gjort nærstudier av tallmateriale fra OECD og intervjuer i Verdensbanken og i norsk forvaltning.

De anerkjenner at norske bistandsmyndigheter har hatt gode kontakter i Verdensbanken, blant annet at tidligere president Wolfensohn gjerne lyttet til Hilde Frafjord Johnson. Men også andre land har slike kontakter. Bare 40-50 av de rundt 10 000 ansatte i Verdensbanken er norske. Ingen av dem er blant de 24 visepresidentene.

Christoffer Klyve i Utviklingsfondet.

– Vi har ikke funnet noe som tyder på at Norge har verken større eller mindre innflytelse enn det den formelle posisjonen tilsier, sier Klyve. Norge har 1 prosent av stemmevekten i styret i Verdensbankens utviklingsorganisasjon (IDA).

Styrer harmonisering. Tvert imot konkluderer rapporten med at norsk politikk er dreid mot Washington, og at Verdensbanken i økende grad setter dagsorden for den norske utviklingspolitikken. Først og fremst ved at Banken sammen med valutafondet IMF får legge for mye av premissene for den såkalte «harmoniseringsagendaen». Det er et internasjonalt samarbeid for å samordne politikken fra de ulike bistandsgiverne, for at fattige land skal slippe byrden ved å ta imot tusenvis av delegasjoner hvert år og levere enda flere rapporter og regnskaper.

– Det er en god idé å redusere byrden på mottakerlandet. Men det er ikke ensretting av bistanden som trengs. Det finnes ikke én oppskrift som virker over alt, sier Klyve.

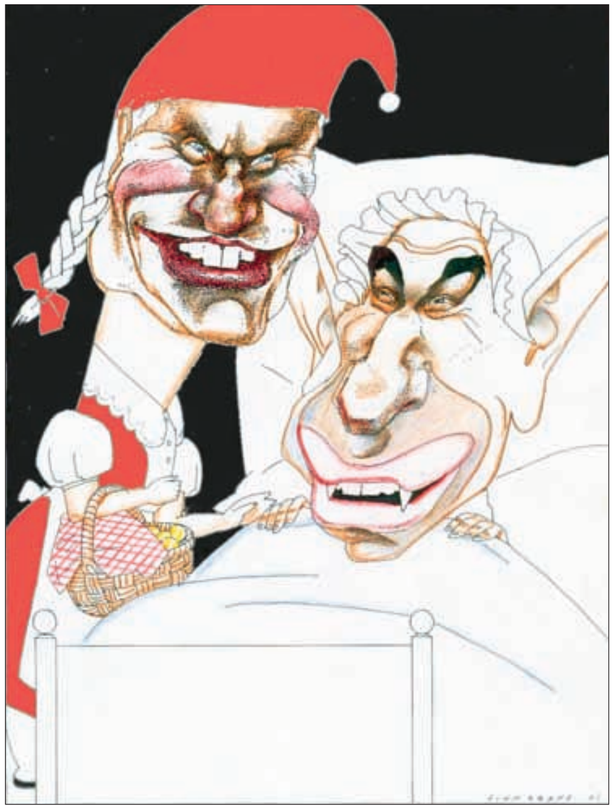

Forholdet mellom Verdensbankens **Paul Wolfowitz** og Norges **Erik Solheim**, slik tegneren Finn Graff ser det.

tema: hvor blir det av multi-pengene?

Knapt noen sak splitter de internasjonale bistandsmiljøene mer enn synet på Verdensbanken og dens rolle i fattige land. Blant annet er det svært ulike syn på i hvilken grad Banken blander seg urimelig inn i landenes egen politikk. Og hva med forholdet mellom Verdensbanken og Norge? Hvem er det som påvirker hvem?

De norske bevilgningene til Verdensbanksystemet har vært relativt stabile fram til en kraftig økning i 2005-budsjettet. Det største bidraget er en generell bevilgning til utviklingsfondet IDA, og så kommer tilleggsbevilgninger til samfinansiering og særskilte fond.

Vil styre med fond. Norge bruker samfinansiering og såkalte «trust funds» som en måte å påvirke Verdensbanken i den retning regjeringen mener er viktig. Det er finansiering som skal gå til tiltak giverlandet ønsker, men som drives av Verdensbanken etter bankens retningslinjer. Rapporten viser til at det er svært mange land som har slike fond, og at Norge ikke er blant de viktigste. Ulike land drar dermed Banken i ulike retninger gjennom fondene, og forfatterne mener det er lite grunnlag for å hevde at Norge drar spesielt hardt.

Privatisering. Et av de nesten 20 fondene Norge er med å betale, er fondet for privat sektor og infrastruktur. Fondet har fått over 100 millioner kroner og et formål er å bedre investeringsklimaet i fattige land. Men mens norsk politikk legger vekt på balansen mellom offentlig og privat sektor, heter det ifølge rapporten i strategien til dette fondet at Bankens infrastrukturprosjekter raskere og mer effektivt kan bidra til fattigdomsreduksjon om «leveransen av tjenester i økende grad flyttes fra offentlig til privat sektor».

Rick Rowden i Action Aid USA.

– Det er ingen tvil om at Verdensbanken og IMF fremmer liberalisering og privatisering, oppsummerer rapporten, og viser til en rekke dokumenter fra finansinstitusjonene selv.

Av de mer kuriøse funnene er en video med en rap-artist fra Tanzania som «rapper» for privatisering, produsert og delvis finansiert av det britiske Adam Smith Institute.

Ikke ny politikk. Det er langt på vei en norsk myte at Verdensbanken har sluttet med de beryktede strukturtilpasningsprogrammene fra 1980- og 1990-tallet, hevder rapportforfatterne.

Mange helt nye lån har betingelser som ligner til forveksling på de gamle, som innstramminger i budsjettene og en svært streng pengepolitikk. I Verdensbankens egne dokumenter er det hyppige referanser til nye lån med strukturtilpasningskomponenter, mens det i norsk sammenheng refereres til strukturtilpasning som noe som er forlatt til fordel for landenes egne fattigdomsstrategier.

Nye navn, gammel politikk? – De har skiftet navn på så å si alt. Men den makroøkonomiske politikken ligger der som før, oppsummerer Rick Rowden fra Action Aid USA.

Han besøkte Norge i forbindelse med lanseringen av rapporten, og har skrevet flere rapporter der han har sett på konsekvensene av den økonomiske politikken til finansinstitusjonene innenfor sosiale sektorer i utviklingsland. Blant annet har han vist det store gapet mellom hva et land under IMF-programmer kan bruke på sosiale utgifter, og det enorme behovet for finansiering av hiv/aids-tiltak.

– Det er helt umulig for et land som må følge de økonomiske kravene i et IMF-program å nå tusenårsmålene, sier han.

Dominerer scenen. Rowden mener det bare er å se på statistikken for å se at den pakken med reformer som IMF og Verdensbanken har stått for, har slått feil. Alt fra vekstrater til alfabetisering går saktere nå enn på 1960-tallet. Og de landene som har gjort det skarpt økonomisk de siste tiårene, er de som har fulgt helt andre økonomiske strategier enn IMF og Verdenbankens. I prinsippet er det ikke noe galt med en gradvis liberalisering, mener Rowden.

– Men disse institusjonene fremmer det for en hver pris, selv der det ikke finnes private til å ta over, sier han.

«Dominerende». Ifølge Rowden er det et stort problem for utviklingslandene at finansinstitusjonene har blitt svært dominerende.

– Det er helt klart Verdensbanken og IMF som setter dagsorden for den internasjonale utviklingspolitikken. FN har forsøkt å få dem inn i folden, men de er helt ute av kontroll fra verdensorganisasjonen, sier Rowden.

Action Aid-representanten er svært begeistret for det Soria Moria-erklæringen sier om Verdensbanken.

– Dette er enestående. Det er virkelig noe vi kan ta med os til andre land og vise til; Se hva Norge gjør, sier han.

VERDENSBANKEN OG NORSK BISTAND

- Verdensbanken var den største mottakeren av norsk bistand i 2004 med 1,277 milliarder kroner totalt.
- I 2005 var kjernebevilgningen til Verdensbanken (avdelingen for billige lån til fattige land; IDA) for første gang større enn bevilgningen til noen annen internasjonal organisasjon, som FNs utviklingsprogram UNDP.
- Den nye regjeringen vil kutte støtten til Verdensbanken til fordel for FN. Budsjettet fra Bondevik-regjeringen la opp til 1,903 milliarder til Verdensbanken og regionalbankene, mens Stoltenberg kuttet 100 millioner av dette (samfinansiering på utdanning, miljø og næringsutvikling).
- Norge har felles styrerepresentant (Executive director) med de nordiske og de baltiske landene, og 1 prosent av stemmevekten.

Verdenbanken: – Vi driver ikke tvangsprivatisering

– Privatisering skal ikke være noen betingelse for lån eller bistand fra Verdensbanken. Hvis det er tilfeller hvor det fortsatt skjer, vil vi gjerne høre om det, sier Jakob Kopperud, pressetalsmann ved London-kontoret til Verdensbanken.

Best før. Han mener Banken har endret seg gradvis gjennom en årrekke.

– Det er ikke noe ideologisk press for privatisering i Verdensbankens policy, sier Kopperud. Det finnes også retningslinjer for staben som klargjør dette. Han mener det i noen år fram til midten av 1990-tallet rådet en oppfatning av privatisering var det beste. Men nå er det ikke slik lenger at man alltid mener dette er en god oppskrift. Ifølge Kopperud, som har bakgrunn fra arbeid med Verdensbankspørsmål i norsk UD, gjøres det nå mye for i hvert tilfelle å finne den beste løsningen i landet det gjelder.

– Noen ganger innebærer dette privatisering, sier han.

– *Har norske myndigheter misforstått når de kutter støtten til Verdensbanken?*

– Slik jeg har forstått det, har de også andre grunner, som at de ønsker å styrke FN.

> **Det er ikke noe ideologisk press for privatisering i Verdens banken.**
>
> **Jakob Kopperud**, pressetalsmann ved London-kontoret til Verdensbanken.

Kjent med norsk syn. Verdensbanken er godt kjent med politikken fra den nye norske regjeringen.

– Utviklingsminister Solheim har møtt Verdensbankens nye president Wolfovitz og forklart det norske synet. Det har også vært tema for samtaler mellom UD og det nordiske kontoret, sier Kopperud. Men han vil si lite om eventuelle reaksjoner, for «hvert land velger selv den politikken de mener er best.»

Aktivister fra Citizen's Front for Water Democracy blir møtt av politi under en demonstrasjon mot Verdensbanken og vannprivatisering i New Delhi i august i år.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/ MANAN VATSYAYANA

Dansk «sosial-sjef» er bekymret for norske kutt

– Det er farlig å kutte nå. Verdensbanken er kommet veldig langt på sosial sektor og miljø, men vi er ikke i mål, sier Steen Lau Jørgensen.

MULTI-BISTAND

• ELLEN HOFSVANG

Danske Lau Jørgensen er direktør for sosial utvikling i Verdensbanken, og ansvarlig for et eget fond Norge har etablert for å styrke arbeidet på sosial sektor og miljø. Bistandsaktuelt møter ham rett før han skal ha sitt første møte med den nye norske utviklingsministeren Erik Solheim, som har sagt det vil gå ut over nettopp Jørgensens arbeidsfelter når han skal kutte i støtten til Verdensbanken.

– Fra der jeg sitter ville jeg tro at å kutte mest på privat sektor ville være mer naturlig om det er privatisering man vil unngå, sier Jørgensen.

Enstemmig i juni. De rødgrønne hadde ikke så store valgmuligheter da de skulle vise i bistandsbudsjettet at de mente alvor med å nedprioritere Verdensbanken til fordel for FN. Den største bevilgningen til Verdensbanken er kjernebevilgningen til utviklingsbanken IDA, men den gis som treårige bevilgninger. Stortinget behandler dette i egen sak, og et enstemmig Storting bestemte så sent som i juni å øke bidraget fra 580 millioner til 730 millioner kroner årlig.

Dermed kuttes samfinansieringen til spesielle norske prioriteringer for å styrke Verdensbankens arbeid med utdanning, miljø og næringsutvikling.

Uforstående. Jørgensen forteller at i hans avdeling, som er der det arbeider flest nordmenn i Verdensbanken, er man uforstående til kuttene.

– Mange kommer til meg og sier de så gjerne skulle få forklart bedre hva Banken gjør, sier Jørgensen. Han har nettopp lest rapporten fra to norske organisasjoner som kritiserer norsk bistand for å kopiere Verdensbankens politikk (se egen sak).

Verdensbankens tidligere direktør **James D. Wolfensohn** hadde et meget godt forhold til Norges utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson**.

FOTO: SCANPIX/EPA/MATTHEW CAVANAUGH

> **Vi vet at vi må ha gjort leksene på kvinnespørsmål og likestilling, ellers kommer det spørsmål fra Norge.**

Steen Lau Jørgensen, direktør for sosial utvikling i Verdensbanken.

– Jeg håper ikke det er den slags informasjon som har fått regjeringen til å ville redusere støtten, sier Jørgensen. Han mener rapporten bygger på «et helt utdatert bilde».

En annen bank. Verdensbanken er en helt annen organisasjon i dag enn for få år siden, for eksempel når det gjelder privatisering, hevder økonomen, som selv har arbeidet der siden 1987.

– Verdensbanken driver ikke lenger privatisering for privatiseringens skyld, sier han.

Et annet område der han mener politikken er lagt om, er brukerfinansiering av offentlige tjenester. Verdensbanken er ikke tilhenger av egenbetaling på skole og helsesektoren.

Det er heller ikke riktig at banken er mot alle former for subsidier.

– Der de går til de fattige kan de beholdes. Problemet er at det ofte ikke er de fattigste som nyter godt av subsidiene, sier Verdensbank-representanten.

Feil om innflytelse. Jørgensen mener også påstanden om at Norge ikke har noe særlig innflytelse i Verdensbanken er feil. Han mener norsk finansiering for eksempel har hatt betydning for bruken av fattigdomsanalyser i forbindelse med reformprogrammer.

– Fungerer dette godt alle steder? Nei. Men vi har kommet langt og presset må holdes oppe. Uten Norge blir det tomt, sier han.

Også på miljøfeltet, fred og konfliktløsning har Norge hatt mye større innflytelse enn det økonomiske bidraget tilsier.

– Og vi vet dessuten at vi må ha gjort hjemmeleksene på likestilling, ellers kommer det spørsmål fra Norge, sier Jørgensen.

Som giverne vil. Verdensbanken har blitt en sentral aktør på sosiale områder som blant annet helse og utdanning. De dominerer også på områder der det finnes egne fagorganisasjoner under FN. Men Jørgensen mener det ikke er Banken som har villet fortrenge FN-organisasjoner.

– Vi har gjort det landene har bedt oss om å gjøre, sier han, og hilser velkommen det økte fokuset på resultater i bistanden. Han tror nemlig Verdensbanken godt kan konkurrere med FN når det gjelder resultater.

– *Hva er det Verdensbanken kan gjøre bedre enn andre organisasjoner?*

– Vi gjør myke sektorer harde! Utdanning er et gode i seg selv, men vi kan vise at det også er økonomisk lønnsomt, erklærer Jørgensen. Han mener det er viktig at Verdensbanken kan snakke direkte til myndigheter på alle sektorer i et land, inkludert finansministeren. Andre organisasjoner er ofte orientert mot én sektor.

– Og så har vi penger, legger han til.

Fortsatt støtte. – *Men har de relativt beskjedne kuttene i neste års budsjett praktiske konsekvenser?*

– Nei, for kronekursen har jo steget samtidig, ler Jørgensen. Men understreker igjen at han er bekymret over signalene i den norske kursendringen.

Han håper at Norge vil fortsette å støtte sosial sektor og miljø i styrearbeid og på andre måter.

– For Verdensbanken arbeider jo med nettopp de områdene Soria Moria-erklæringen legger vekt på, mener Verdensbankens sosialdirektør.

Øst-Timor – fra armod til velstand

AV JON BECH, NORAD

KRONIKK

Øst-Timor er verdens yngste nasjon. Landet fikk sin uavhengighet 20. mai 2002, etter 460 år med portugisisk kolonistyre, 24 år under indonesisk okkupasjon og tre år under FNs administrasjon.

Ca. 25 – 30 prosent av befolkningen mistet livet under okkupasjonen. Før indonesierne trakk seg ut i 1999, fant det sted voldshandlinger og ødeleggelser, igangsatt av indonesiske soldater og politi i samarbeid med lokale militsgrupper. Om lag 80 prosent av landets infrastruktur ble ødelagt, 300 000 mennesker måtte flykte og 1300 ble drept.

Øst-Timor hører med blant verdens fattigste land. På FNs Human Development Index ligger landet på 140. plass av 177 land. Befolkningsveksten er trolig den høyeste i verden. Hver kvinne føder gjennomsnittlig 7,8 barn. 42,5 prosent av befolkningen er under 15 år. Om lag halvparten av alle barn under fem år er kortvokste og undervektige som følge av under- og feilernæring. Det generelle utdanningsnivået er svært lavt. Av den voksne befolkningen kan 42 prosent verken lese eller skrive. Indonesias tilbaketrekning etterlot en stor mangel på kvalifisert personell innen alle samfunnssektorer. Arbeidsløsheten i byene, spesielt blant yngre mennesker, ligger på 40 – 50 prosent.

Øst-Timor sliter med dårlig infrastruktur. Store deler av landet bærer fortsatt preg av Indonesias «brent jord»-taktikk. Utenfor hovedstaden Dili er vannforsyningen dårlig. Elektrisitet forekommer bare sporadisk. Landet har liten eller ingen industri. Kaffe står for 80 prosent av eksportinntektene. Bare 4,7 prosent av landet er egnet til landbruksformål. Jordsmonnet er de fleste steder skrint og deler av landet er utsatt for tørke.

Portugisisk er offisielt språk, men snakkes bare av ca. fem prosent av befolkningen. Dette skaper avstand og kommunikasjonsproblemer mellom den portugisisk-talende administrative og politiske elite og befolkningen for øvrig.

Ved selvstendigheten i 2002 manglet landet både institusjoner og fagfolk til å lede oppbyggingen av landet. Mye er gjort de siste tre årene for å gjenoppbygge landet og bedre de sosiale tjenestene til landets innbyggere. I tillegg til fattigdom og arbeidsløshet er Øst-Timors kanskje største utfordring mangelen på kompetanse og kapasitet til å bygge opp en effektiv og velfungerende statsadministrasjon og privat sektor. Vel så viktig er det å sikre en forsvarlig utnyttelse av landets naturressurser, spesielt olje og gass. Men kompetanseutvikling er vanskelig når det er få eller ingen å overføre kompetanse til. Det er derfor nødvendig å satse sterkt på utdanning og opplæring, både i Øst-Timor og i utlandet. Dette vil ta tid.

Ved valget i 2001 fikk den tidligere frigjøringsbevegelsen FRETILIN 55 av 88 plasser i parlamentet. Neste president- og parlamentsvalg vil finne sted i 2007. Bruken av landets oljeinntekter kan bli et viktig valgtema.

Samtidig med at Øst-Timor sliter med stor fattigdom, har landet enorme olje- og gassforekomster både på land og på egen sokkel og i det omtvistede området sør for Øst-Timor som forvaltes av Australia og Øst-Timor i fellesskap, det såkalte Joint Petroleum Development Area (JPDA). 90 prosent av inntektene fra Bayu/Undan-feltet i JPDA går til Øst-Timor. Ytterligere inntekter er ventet fra gassfeltet Greater Sunrise, hvor det er enighet om en likedeling av inntektene. En rørledning fra dette feltet til Øst-Timor vil åpne for etableringen av en egen petrokjemisk industri.

En fornuftig forvaltning av landets petroleumsformue vil være helt avgjørende for det unge landets utvikling fremover. Hittil har myndighetene truffet kloke beslutninger gjennom ressursforvaltning, beskatning, oljefond og budsjettpolitikk. Utfordringen er hvordan man klarer å videreføre dette, gitt at presset for å bruke mer av oljepenger vil tilta i årene fremover.

Samtidig med at inntektene fra olje og gass øker, har produksjonen i andre sektorer sunket. Det er behov for en diversifisering av økonomien, bl.a. innen kaffeproduksjon og turisme, for å hindre en for stor avhengighet av petroleumssektoren.

Norge har på mange måter fremstått som en aktiv fødselshjelper for den nye staten, ikke minst gjennom tildelingen av Nobels fredspris i 1996 til biskop Carlos Belo og nåværende utenriksminister Dr. Jose Ramos Horta. Dette forplikter.

Siden 2002 har Norge deltatt aktivt i gjenoppbyggingen av Øst-Timor. Norsk bistand har bidratt til å styrke landets økonomi- og petroleumsforvaltning og sikre en bærekraftig forvaltning av landets naturressurser. Norsk faglig bistand har gitt en bedre fungerende petroleumsadministrasjon, bl.a. gjennom en restrukturering av oljedirektoratet i landet og opplæring av kjernepersonell. Norsk faglig bistand har også stått helt sentralt i forbindelse med oppbyggingen av et oljefond og en lov for forvaltning av oljefondet. Det er også ytet bistand til utarbeidelsen av en petroleumslov og en petroleumsskattelov. Fra norsk side er det også gitt rådgivning hva angår miljøprofilen og til å styrke parlamentets rolle innenfor petroleumssektoren. Norge har også gitt faglig bistand i tilknytning til delelinjeforhandlingene med Australia.

Norge har på mange måter fremstått som en aktiv fødselshjelper for den nye staten

Innen vannkraftsektoren har Norge bistått med gjennom kartlegging av landets vannkraftpotensial, opplæring, forundersøkelser for bygging av småkraftverk og et mellomstort kraftverk og støtte til installering av strømmålere i hovedstaden Dili.

Den norske støtten til energisektoren skjer gjennom samarbeidsavtaler mellom Øst-Timor og norske institusjoner innen olje/gass og vannkraft. For tiden er det i alt ni norske rådgivere engasjert i Øst-Timor.

Norge får stor oppmerksomhet og honnør både fra myndighetene i Øst-Timor og det internasjonale giversamfunnet for sin innsats innen energisektoren på Øst-Timor, ikke minst etableringen av oljefondet. Den modellen som er valgt for forvaltningen av oljeinntektene, bør etter mange eksperters mening benyttes i andre fattige land som sitter med verdifulle og uutnyttede naturressurser. Nettopp i slike land er det viktig å sikre at inntektene ikke forsvinner i private lommer og at overskuddet blir spart for fremtidige generasjoner.

Den norske bistanden har vært fordelt mellom institusjonssamarbeid og støtte gjennom multilaterale organisasjoner. Det gis også støtte gjennom de frivillige organisasjonene Strømmestiftelsen og Caritas. Norge har også bidratt med kapasitetsbygging innen justissektoren.

I november i år ble det undertegnet en ny intensjonsavtale for perioden 2005 – 2008. Avtalen har en ramme på 58 mill. kroner pr. år, hvorav 10 mill. i budsjettstøtte. Hovedsatsingsområder er godt styresett, forsvarlig forvaltning av naturressurser og budsjettstøtte.

Øst-Timor har i motsetning til mange land som kommer ut av en voldskonflikt, unngått at konflikten blusser opp igjen. I stedet har landet opplevd fred, stabilitet og sikkerhet. For landets myndigheter er det viktigere å sikre et friksjonsfritt forhold til Indonesia enn å forfølge de som deltok i overgrepene og ødeleggelsene i 1999. Viktige skritt er tatt for å sikre nasjonal forsoning og dialog. Ikke minst har den katolske kirken spilt en aktiv rolle. Men Øst-Timors nåværende stabilitet er skjør, og det foregår fortsatt «episoder» på grensen til Indonesia. Mulighetene for en konflikt kan derfor ikke utelukkes.

Øst-Timor beveger seg raskt i retning av en oljeøkonomi. Oljeinntektene overgår allerede budsjettstøtten utenfra. Oljefondet med sine 335 mill dollar er større enn statsbudsjettet på 250 mill. dollar. Mange givere stiller i økende grad spørsmålstegn ved Øst-Timors behov for utenlandsk bistand – spesielt i form av budsjettstøtte – etter hvert som oljeinntektene øker. Øst-Timor vil imidlertid ha behov for utenlandsk bistand i årene fremover dersom landet skal kunne bekjempe fattigdommen i landet og nå Tusenårsmålene. En dramatisk reduksjon i utenlandsk bistand – ikke minst budsjettstøtte – kan føre til press i retning av en ikke bærekraftig bruk av oljeinntektene, noe som vil underminere oljefondet og en forsvarlig sparepolitikk. Manglende absorpsjonsevne kan imidlertid tilsi et lavere bistandsbehov og en dreining fra budsjettstøtte til faglig bistand.

Fra myndighetenes side arbeides det aktivt for å tiltrekke seg utenlandske investeringer og engasjement. Her bør også norske selskaper kjenne sin besøkelsestid. Statoil har allerede meldt sin interesse når det gjelder utnyttelsen av landets olje- og gassressurser.

Samtidig som Øst-Timor etter hvert får økte egeninntekter, har landet stor mangel på fagfolk, ikke minst innen offentlig forvaltning og justissektor. Landet vil derfor i lang tid fremover være avhengig av faglig bistand utenfra for å sikre at inntektene fra landets petroleumsressurser blir forvaltet på en forsvarlig måte og kommer hele befolkningen til gode. Nettopp på dette felt kan Norge, med sin spisskompetanse og egenerfaring, yte et viktig bidrag til den mest avgjørende faktor for Øst-Timors fremtid.

Med en god forvaltning av petroleumsinntektene kan disse guttene kanskje ha håp om en bedre framtid enn barn i mange andre utviklingsland. FOTO: ALF V. ADELER

Jon Bech er informasjonssjef i Norad og tidligere norsk ambassadør i Sør-Afrika. Han besøkte nylig Øst-Timor.

kronikk

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

Kenyas demokratiske håp

AV BINAIFER NOWROJEE

ØST-AFRIKA

Kenyanere har grunn til å feire i disse dager. De stilte seg først fredelig opp ved valgurnene, for deretter å si et rungende nei til et tvilsomt og hastverkspreget grunnlovsforslag som Kibaki-regjeringen hadde prøvd å prakke på dem.

Folkeavstemningen den 21. november ble et viktig skritt for å bekrefte Kenyas kurs mot et reelt demokrati. Folkets nei til president Mwai Kibakis grunnlov hindret ikke bare presidenten og hans indre krets i å få enda mer makt. Det viste også vanlige kenyanere hvilken makt som kan ligge i en valgurne.

Mens den kenyanske allmennheten viste respekt for den formelle prosessen og det deltakende demokratiet, avslørte opptakten til folkeavstemningen regjeringens atskillig styggere ansikt. Kibaki-administrasjonen har brukt tiden til å befeste makten hos en liten etnisk gruppe, kikuyuene. Hvor var de såkalte reformkreftene i regjeringen? Ikke bare kapitulerte de for dette bakstreverske framstøtet, men bidro selv aktivt til det.

For to år siden så bildet litt lysere ut. Kibaki-regjeringen markedsførte seg som et reformstyre som ville fremme respekt for menneskerettighetene og loven, og lovet kenyanerne at en ny grunnlov skulle være på plass etter 100 dager av regjeringens styre. Dette var i 2003. Grunnlovsutkastet hadde allerede vært under arbeid i flere år, og hadde vært tema på en rekke nasjonale møter. Utkastet inneholdt den gang formuleringer som sikret en begrenset presidentmakt, og styrket kenyanernes individuelle rettigheter overfor staten.

Det Kibaki-regjeringen ikke sa noe om, var at den ville endre det opprinnelige grunnlovsutkastet i siste øyeblikk. Etter først å ha trenert saken i to og et halvt år, skyndet regjeringen et alternativt grunnlovsforslag gjennom parlamentet. Det nye utkastet skulle sørge for en sterk presidentmakt, gi folk svakere individuelle rettigheter og redusere prosentandelen stemmer som måtte til for å vinne et presidentvalg. Den folkelige deltakelse i prosessen, som er så essensiell i etableringen av en grunnlov, ble tilsidesatt. Folket fikk bare ett valg: Ja eller nei.

Kampanjen for grunnlovsvalget begynte med rabalder. Gjennom en kombinasjon av økonomiske virkemidler og trusler, inkludert to episoder der politiet skjøt mot demonstranter, beordret Kibaki-regjeringen nasjonen til å stemme ja.

Det var slutt på reform-retorikken da president Kibaki delte ut statseiendommer for å få stemmer. Offentlig ansatte fikk beskjed om at de måtte støtte grunnlovsforslaget, og journalister ble advart om at lisensene deres kunne bli trukket tilbake etter at en radiostasjon sendte et intervju med et parlamentsmedlem som ikke støttet grunnlovsforslaget.

Regjeringen varslet at 47 nye valgdistrikter ville bli opprettet før valget i 2007. Dette var et tiltak som tilslørte at Kibaki ikke bare ville sørge for at han måtte vinne presidentvalget, men det ville også sementere den politiske dominansen fra Kibakis stamme.

Men vanlige folk tok avstand fra Kibakis maktspill, og krevde selv å få bestemme landets kurs via valgurnene. Dette er en tanke som har vært nesten uhørt i kenyansk sammenheng. Kenyas humpete vei mot demokrati minner om den mange andre afrikanske land har tatt, der politiske omveltninger er blitt proklamert og møtt med høye forventninger. Men i dette tilfelle er Kenya blitt offer for de samme problemer som preger andre deler av kontinentet: Uunngåelige tilbakeslag i den demokratiske prosessen, den stadig tilbakevendende korruptsjonen og reformagendaer som ikke blir fullført.

Vanlige kenyanere har spilt en nøkkelrolle i å forandre en prosess som for ti år siden ville gitt en sikker seier til maktthaverne.

Et av de største håpene i Kenya ligger i hvordan det kenyanske folket forandrer seg. I 2002 ga et vellykket og fredelig valg løfter om forandringer, og kenyanerne er nå rasende over at regjeringen ikke holder løftene. Radiodebattprogrammer har blomstret opp og bidratt til en livlig, offentlig diskusjon. Begeistringen og de store forhåpningene har blitt dempet, men allikevel har kenyanerne fortsatt å engasjere seg i den demokratiske prosessen.

Kibaki-regjerningen burde få anerkjennelse for at den har erkjent sitt nederlag. Men det er det kenyanske folket som skal ha æren for at det ikke har tillatt autoritetene å se bort fra loven. Vanlige kenyanere har spilt en nøkkelrolle i å forandre en prosess som for ti år siden ville gitt en sikker seier til makthaverne.

Alle andre afrikanerne som klager over sine myndigheters juks med overgang til demokrati, burde bli oppmuntret av denne kenyanske milepælen. Det internasjonale samfunnet har nå utfordringen om å hjelpe det kenyanske folket å holde åpent det politiske rommet som folket nå selv har åpnet.

Motstanderne av det nye grunnlovsforslaget jublet i Nairobis gater 22. november i år etter at nei-siden fikk 58 prosent av stemmene. FOTO: SCANPIX/REUTERS/ANTONY NJUGUNA

© Project Syndicate 2005. www.project-syndicate.org

Binaifer Nowrojee er leder av «Open Society Initiative for East Africa»

tett på afrika

hvem? hvor? hva i all verden?

1. I hvilket land ble Ernesto «Che» Guevara født?
2. Rangér disse landene i forhold til størrelsen på oljeproduksjon (den største produsenten først): Algerie, Egypt, Libya, Nigeria.
3. Hva heter den kjente fotballspilleren som nylig prøvde å bli president i Liberia?
4. I hvilket land ligger pilegrimsbyen Mekka?
5. Hvilke tre land deler øya Borneo?
6. Hvilket asiatisk land fikk sin uavhengighet i 1999?
7. Hva heter Afrikas nest høyeste fjell?
8. Hvilken bedrift er verdens største arbeidsgiver?
9. Hvilken amerikansk president lanserte benevnelsen «Det tause flertall»?
10. Hva er offisielt språk i Etiopia?
11. Hva heter det største landet i verden som mangler kyststripe?
12. I hvilket land ligger den konfliktfylte Darfur-provinsen?
13. Hvilken frigjøringshelt er det nicaraguanske sandinistpartiet oppkalt etter?
14. Tibet er kjent for sine mange gompa. Hva slags religiøs bygning er det?
15. Hvor mange kolonier har vi i Europa?
16. Hvor i verden heter nasjonalforsamlingen Knesset?
17. Hvilken kjent biskop i Sør-Afrika gir homofile samboere full aksept og stiller seg uforstående til den norske kirkens holdning på dette området?
18. Hvilken søramerikansk statsleders politiske parti fikk nylig for første gang rent flertall og samtlige seter i nasjonalforsamlingen?
19. Hvilket land fanger mest fisk i verden?
20. I hvilket år ble Den afrikanske union stiftet (AU)?

Svarene finner du på side 27.

notiser

– Afrika stadig viktigere for USA

I en ny rapport, skrevet av forskere i den innflytelsesrike tenketanken Council of Foreign Relations (CFR), kritiseres USAs politikk overfor Afrika.

Ifølge nyhetsbyrået IPS hevder rapportforfatterne at Afrika blir stadig viktigere for USA både på grunn av kampen mot terror og på grunn av kontinentets olje- og gassreserver. Men forskerne mener dette ikke fått de nødvendige konsekvenser for amerikansk politikk overfor Afrika. Kontinentets voksende strategiske betydning for USA bør resultere i økt diplomatisk, politisk og militært engasjement i Afrika. Økt bistand bør være en del av dette engasjementet, heter det i rapporten.

Eritrea utviser FN-soldater

Eritrea har besluttet å utvise amerikanske og nordeuropeiske FN-soldater fra landet. 180 soldater har fått ti dager på seg til å forlate landet, melder BBC.

FNs sikkerhetsråd har karakterisert Eritreas handling som uakseptabel og sier det nå vil bli mye vanskeligere å overvåke grensen mellom Eritrea og Etiopia. Etiopia kritiserer også Eritreas beslutning og kaller den «upassende».

Diplomater i Eritrea mener beslutningen er et resultat av regjeringen i Asmaras frustrasjon over at det internasjonale samfunnet har gjort så lite for å få sluttført grenseforhandlingene mellom Eritrea og Etiopia.

Prøv en annonse i
bistands aktuelt
Tlf. 22 24 20 40

MILJØ OG LANDBRUK

Ingen spør Norge om landbruk?

AV RUTH HAUG OG PÅL VEDELD, NORAGRIC.

Mener utviklingsminister **Erik Solheim** at Norge ikke har noe å bidra med på landbrukssiden overfor utviklingsland? spør artikkelforfatterne som er professorer ved miljø- og bio-universitetet på Ås. Bildet er fra Solheims besøk i det jordskjelvrammede Pakistan. FOTO: SCANPIX/EPA/WOJTEK LEMBRYK

FORVENTNINGENE ER STORE til at den nye utviklingsministeren, Erik Solheim, ikke bare skal gjøre ting bedre enn Hilde Frafjord Johnson, men at han også skal gjøre ting annerledes. Dersom Washington-konsensus (enighet med Verdensbanken og IMF, red.anm.) ikke lenger er grunnlaget for norsk bistand – hva kommer i stedet?

På et åpent seminar på Miljøhuset i Oslo 24. november uttaler Solheim at den nye regjeringen arbeider med en revidert strategi for utviklingssamarbeid med mer vekt på konfliktløsing og konfliktforebygging, kvinner og miljø. Man vil gi mindre penger til Verdensbanken og mer penger til et reformert FN, fortsette støtten til det sivile samfunn gjennom frivillige organisasjoner og spesielt prioritere områder der Norge har «komparative fortrinn».

Dette er viktige politiske signaler. Men, i forbindelse med en vurdering av Norges komparative fortrinn spøkte Solheim med at *ingen spør Norge om bistand på landbrukssiden*, angivelig fordi Norge ikke har noe å bidra med der. Forskere og NGO-folk i salen vekslet overraskede blikk. Var dette begravelsen for den nye landbrukshandlingsplanen som Hilde lanserte med brask og bram i mai 2004? Betyr dette avvisning av det som står om landbruk i Stortingsmelding nr 35 og i SVs egen bistandsutredning fra 2004? Og hvorfor snakket ikke Solheim om «grønt» miljø, men bare om den «brune» delen av miljøutfordringene? Hva er det egentlig vår nye freds- og miljøvennlige utviklingsminister fra SV vil fortelle oss?

SOLHEIM UTTALTE AT man vil prioritere globale utfordringer knyttet til klima, forurensing, olje og energi innenfor miljøfeltet. Kina og India ble trukket fram som spesielt viktige samarbeidspartnere.

Vi er enige i at de brune miljøutfordringene knyttet til luft- og vannforurensing fra industri og trafikk i byene er viktige i land som India og Kina. Men hva med miljøproblemene i Afrika? De er langt på vei av en annen art enn i Asia. I Afrika har vi en situasjon med alvorlig miljødegradering av de fattiges grunnleggende produksjonsressurser. Omtrent 2/3 av befolkningen i Afrika får sitt levebrød direkte fra land og andre naturressurser. Fattige må gripe de muligheter de har som i hovedsak består av landbruk, fiske og å sanke det de kan i skog og utmark. Når miljøet forringes er det de fattige på landsbygda som får svi. Alternativ sysselsetting i industri eller tjenesteyting finnes ikke for de fattige.

Miljøutfordringene i Afrika krever en annen grunnleggende forståelse av samfunnsstruktur og forutsetter andre prioriteringer enn i India og Kina, selv om de «brune» miljøutfordringene også er til stede i Afrika.

Hva med å fokusere miljøsatsingen mer på fattigdomsbekjempelse, og på strategier som knytter sammen matproduksjon, matvaresikkerhet, miljø, kvinner og helse; til det man kunne kalle integrert og miljøvennlig fattigdomssatsing?

PÅ MÅLSETTINGSSIDEN går vi ut i fra at Norge fortsatt skal følge opp FNs tusenårsmål. Tusenårsmål nr 1 sier at fattigdom og sult i verden skal halveres innen år 2015. Landbruk har en sentral plass i Stortingsmelding nr 35 – der også de nåværende regjeringspartiene la stor vekt på målet om reduksjon av fattigdom og sult. Støtte til landbruk- og miljøtiltak ble sett på som viktige virkemidler i så måte. Landbruk er viktig for matsikkerhet, sysselsetting, for sikring av økonomisk vekst og ikke minst når det gjelder kvinneorientert utvikling.

I Afrika står landbruket for omtrent 2/3 av sysselsettingen, 2/3 av det private forbruket (mot 18 prosent i Norge) og halvparten av eksportinntektene. Antall kronisk underernærte (den stille sulten) er mer enn fordoblet i løpet av de siste 30 årene samtidig som landbruksproduksjon per innbygger har vært synkende. Det er nå bare i Afrika at fattigdom og matvareusikkerhet øker. Globaliseringen har bidratt til å marginalisere Afrika, bl.a. fordi Afrika er avhengig av eksport av landbruksråvarer som f. eks. bomull, kaffe og kakao hvor det har vært synkende priser, samtidig som nasjonal matproduksjon i økende grad må konkurrere med subsidierte importerte matvarer.

Norge kan ikke lukke øynene for sulten i Afrika. Det å sende inn lastebiler med nødhjelp er nødvendig på kort sikt, men ikke tilstrekkelig på lengre sikt. Vi må også, i en to-trinns strategi, bidra til løsninger gjennom langsiktig utviklingssamarbeid på landbruks- og matvaresikkerhetssiden. Det har over tid utviklet seg en stor industri innen nødhjelp der bønder i USA, ulike kommersielle mellomledd og frivillige organisasjoner finansieres ved hjelp av kornhandel og tjener mye penger på sulten i Afrika. Både politisk, økonomisk og ut i fra solidariske vurderinger må Norge gjøre noe for at hungerkatastrofer ikke gjentar seg til stadighet og at behovet for nødhjelp reduseres. Et slikt grep forutsetter større vekt på langsiktig bistand; selv om slik bistand mediemessig er mindre synlig og dessverre ofte blir politisk nedprioritert.

debatt

Men *hva* skal Solheim gjøre for å skape varig fred og hvordan skal han forebygge konflikter?

SOLHEIM VIL SATSE MER på konfliktløsing og konfliktforebygging. Det støtter vi sterkt opp om. Men *hva* skal Solheim gjøre for å skape varig fred og hvordan skal han forebygge konflikter?

Sammenhengen mellom konflikt og fattigdom er kompleks. Studier viser at fattigdom ikke nødvendigvis fører til konflikt, men at konflikt alltid fører med seg økt fattigdom. For å skape varig fred og forebygge konflikt, er det viktig at folk har dekket grunnleggende behov til mat og vann, helse- og utdanningstilbud og muligheter for inntekt.

Halvparten av alle fredsavtaler ender i nye konflikter. Hvordan skal Solheim sikre at det ikke skjer f. eks i Sudan? Hva skal folk leve av i Sør-Sudan? Nødhjelp? Mange av de internt fordrevne fra Sør-Sudan har flyttet eller er i ferd med å flytte tilbake. Landbruket er stort sett den eneste mulighet for å overleve. Over 90 prosent av befolkningen i Sør-Sudan har landbruk som levevei. Solheim kan gjerne satse på olje, men det er tvilsomt at oljesatsing alene vil kunne være løsningen for de mange sørsudanere som desperat trenger noe å leve av. De har også enorme forventninger til at fredsavtalen skal føre med seg forbedringer i deres levekår.

SOLHEIM HEVDER AT u-landene ikke spør Norge om landbruksbistand og tillegger den manglende etterspørselen at Norge ikke har komparative fortrinn eller relevant kompetanse på landbruk. Hvor i all verden har Solheim dette fra?

For det første er det rett og slett galt at våre samarbeidspartnere ikke etterspør norsk kompetanse og norske ressurser på feltet. For det andre; er det virkelig slik at Norge ikke har noe kompetanse på landbruksutvikling?

Hva med våre frivillige organisasjoner som f. eks Utviklingsfondet, Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp som har opparbeidet seg betydelige kompetanse og har mange prosjekter som bruker landbruk som et redskap til å redusere sult og fattigdom?

Hva med CMI, SUM, og ikke minst Noragric og andre miljøer rundt Universitetet for Miljø og Biovitenskap i Ås som har samarbeidet med søsterinstitusjoner i sør i over 40 år. Man har bidratt til kapasitetsstyrking og oppbygging av universiteter viss kunnskap nå kommer de fattige til gode. Sterke fagmiljøer er viktig nettopp for at Norge skal kunne spille en kompetent og kreativ rolle internasjonalt for eksempel når det gjelder fattigdomsbekjempelse, miljø, sult, matproduksjon, fred, nødhjelp/ humanitær bistand, handel, rettigheter, makt, kvinner, sivile samfunn og ikke minst når det gjelder å utvikle nye og alternative utviklingsveier.

VI SYNES AT mange av Solheims tanker er spennende. Vi er også romslige og tenker at en nyslått minister skal gå inn sine nye sko. Vi inviterer derfor gjerne Solheim til Noragric og UMB for å diskutere vår manglende eller lite relevante kompetanse nærmere. Vi kan tilføye at Norads nye direktør allerede har besøkte oss – og det etter to dager i stolen. Vær velkommen!

Noragric – avdeling for internasjonale miljø- og utviklingsstudier ved UMB

UMB – Universitetet for Miljø og Biovitenskap, Ås

NGO – ikke-statlig organisasjon

CMI – Christian Michelsens institutt i Bergen

SUM – Senter for Utvikling og Miljø ved universitetet i Oslo

Ruth Haug og Pål Vedeld er professorer ved Noragric, Universitetet for Miljø og Biovitenskap (UMB) på Ås.

RWANDA

Rwanda logger seg på en ny verden

AV MOHAMED HABIB HASHIM, KIGALI

Rwandas framtid skal bygges på samarbeid, utdanning, teknologi og handel. Alt som det går an å sette en E for elektronikk foran. FOTO: MOHAMED HABIB HASHIM

Jeg spør: Hva med deg; er du hutu eller tutsi?

Det blir plutselig veldig stille. Ingen ting er igjen av den hyggelige samtalen og den gode stemningen i rommet. Mine samtalepartnere ser oppgitt på meg. Dette er spørsmålet man ikke skal stille i Rwanda – et land der 800 000 mennesker ble drept i et av verdenshistoriens mest brutale oppgjør mellom to folkegrupper.

Det er fortsatt to dominerende stammer i Rwanda, og folks utseende gir klare indikasjoner på hvilken stamme de tilhører. Men hysj, hysj – stammetilhørigheten skal aldri betones. Til det er krigen som sluttet for 11 år siden fortsatt alt for nær.

Rwanda vil nå bygge en framtid der stammemotsetninger skal glemmes, får jeg høre. Så langt det er mulig.

Faktisk gripes jeg av den gode stemningen og tryggheten jeg føler når jeg går rundt i gatene i hovedstaden Kigali. Hovedstaden i Rwanda framstår nå som mye tryggere og mer menneskelig enn både Nairobi og Dar es Salaam, byer der det er god grunn til å holde på lommebøker og andre verdisaker.

Ved siden av sin blodige historie preges Rwanda av å være et lite og tett befolket land. Det grønne og bakkete landet er befolket i alle hjørner og kroker. Rwanda framstår fortsatt som et typisk utviklingsland, og ved veikanten i Kigali finnes fortsatt folk som lever av å skrive brev for de som ikke selv kan lese og skrive.

Men noe skjer: Få land i Afrika satser så tungt og bredt på data og informasjonsteknologi som denne nasjonen av småbønder. Optiske fibrer og bredbåndsforbindelser er allerede på plass i Kigali og andre store byer i landet.

Alle skal ta del i utviklingen, og selvsagt har Rwanda fått sitt hi-tech parlament der debatter og avstemninger styres av datamaskiner og avanserte mikrofon-systemer. Dette fikk en delegasjon fra parlamentet i Kenya nylig erfare da de besøkte parlamentet i Kigali. Mens kenyanske parlamentarikere bruker et par timer på en avstemning ved å gå til ulike kamre, kan representantene i Rwanda både stemme og se resultatene på sine bærbare datamaskiner, som de sitter med i salen. Mens de i parlamentet i Kenya må finne veien til nærmeste mikrofon for å ta ordet, kan man i Rwanda sitte ved mikrofonen og velge mellom simultanoversetting på språkene kinyerwanda, engelsk og fransk.

> **Mens vi før måtte skrive brev på papir kan vi nå skrive og sende elektroniske meldinger.**

Ntango Baingana (76).

– I vårt parlament har vi de samme tekniske hjelpemidler som i et moderne konferansesenter. Det gjør at vi kan arbeide mest mulig effektivt, sier parlamentsmedlem Gideon Kanyinamura.

Holdningen til den rwandiske politikeren er typisk blant rwanderne. Framtida skal bygges på samarbeid, utdanning, teknologi og handel. Alt som det går an å sette en E for elektronikk foran.

Derfor spres datamaskiner til skolene og det er stor aktivitet på de offentlige nettkafeene, som etter hvert finnes over hele landet. Det arrangeres gratis kurs i bruk av de mest vanlige dataprogrammer, og dette sikrer ikke minst at de eldre trekkes med i praktisk bruk av data.

– Mens vi før måtte skrive brev på papir kan vi nå skrive og sende elektroniske meldinger, forteller Ntango Baingana (76). Han kommer nå i nær kontakt med de fire barna som bor i England og Sør-Afrika. Bainganas neste utfordring er å lære seg IP-telefoni, for også å kunne høre barnas stemmer gjennom PCen.

En ansatt ved en offentlig nettkafe i Nyanza, forteller:

– Det kommer kvinner i 70-årene hit med en e-postadresse til sine kjære pakket inn i en plastpose. Vi spør om de trenger hjelp, men de gamle kvinnene sier at dette greier de selv mens de logger inn på sine hotmails og yahoo.

Ved hjelp av det afrikanske utviklingsinitiativet NEPAD har i november 25 datamaskiner blitt distribuert til seks forskjellige skoler i Byumba-provinsen.

– Dette er bare et lite bidrag til et bredt program for å innføre datateknologi i skolene i hele Rwanda. Vi vil også fortsette å støtte denne utviklingen. Forutsetningen er at maskinene kobles mot internett. Vår erfaring viser at da blir det virkelig utvikling, forteller Charles Gasana i NEPAD.

Skolemyndighetene vil nå integrere dataopplæring i pensumlistene både i grunnskoler og videregående skoler. Rwandas skoler skal bli E-skoler. Som et viktig skritt på veien mot å gjøre hele landet til et E-foregangsland.

sett fra sør

Mohamed Habib Hashim er journalist og fotograf hos SkiPix i Nairobi. Han arbeider i Tanzania, Kenya og Rwanda.

Gados verden

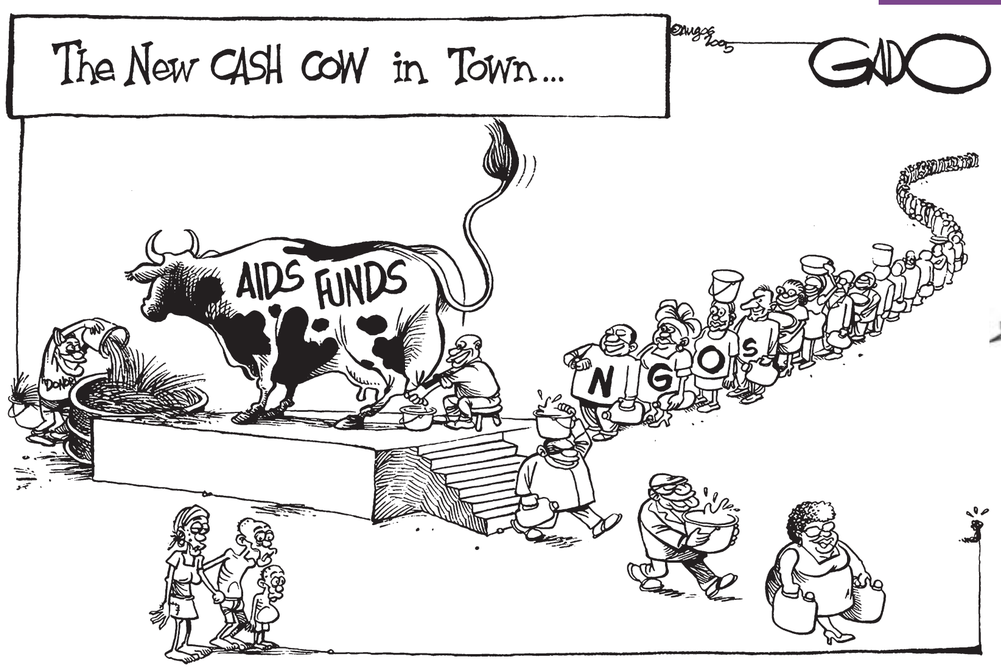

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

De tidløse nomadene

LITTERATUR

bokanmeldelse

Elisabeth Eide:
«Å finne deg igjen.»
Roman.
Gyldendal, 2005.

Forfatteren Elisabeth Eide har nok vært «nomade» lenge nok til å ha gjort seg lommekjent i ørkenområder, smakt krigens pinefulle smerte, lysten til å oppdage det nye, rastløshetens uro i kroppen. I alle fall bærer de menneskene som befolker hennes siste roman, «Å finne deg igjen», merker etter slike liv. Krydderet er et rikt utvalg av troverdige og nære miljøskildringer og skjebner.

Det er sterke individualister vi møter i denne romanen, mennesker som møtes og skilles, som leter etter ømhet og kjærlighet, som lever i en situasjon der avstanden mellom liv og død nesten er utvisket.

Hovedpersonen, den norske skribenten Isolde, er på vei til algeriske Aïn Sefra – byen der den bemerkelsesverdige forfatteren Isabelle Eberhardt døde. På veien til denne graven tar Isolde opphold på et annet krigsherjet sted i et forsøk på å gjenopplive forholdet til bistandsarbeideren Benoit.

Det er kanskje en halsbrekkende gjerning når forfatteren lar oss ta del i flere parallelle historier samtidig, men på sett og vis åpner sammenhengene seg for oss og gjør historien mangfoldig. Det bruddet, de valgene og den reisen Isabelle en gang foretok går kanskje i arv også til vår tids mennesker.

Isolde er den rastløse skribenten som samtidig er sulten på kjærlighet og som leter etter et forhold som en gang var. Hennes faste reisefølge er bøker av og om Isabelle. Denne lille og sterke kvinnen – som ikke er noen oppdiktet person – levde fra 1877 til 1904. Hun vakte nok atskillig oppsikt i sin samtid ved å leve i ørkenen, kledd som en mann, ridende på hest og en som simpelthen fant en ektemann pluss elskere når det passet. Til overmål fikk hun innpass i verdens eldste sufiorden. Hun døde svært ung, men levde mye. Isabelles historie, sydd inn i Isoldes egen vandring bort fra noe og kanskje mot noe, blir et spennende møte mellom to kvinner som nok har en tvillingsjel.

Dette er også en roman om krigens herjinger med mennesker som aldri har bedt om den, om kvinner og menn som har funnet sammen i et forsøk på å verne seg mot bombene, om ørkenområdenes kultur, religion og tradisjoner. Samtidig er det en historie om bistandsarbeidere ute i felt. Mange av dem er vel også en slags nomader som reiser ut, bor spartansk i en eller annen landsby, forsvinner noen dager for å finne ut hva som skjer i andre landsbyer, bekymrer seg for medarbeidere og mennesker når ulykken eller evakueringen rykker nærmere. Han som har lagt ned flerfoldige arbeidsår i andre menneskers elendighet og nød, og som etter hvert bare kan snakke med flaska, er også med.

Elisabeth Eides bok handler ikke om de bofaste som ikke lar seg løsrive fra røttene og mener ro og fred er toppen av lykke. Her leves det intenst og hardt.

Eller kanskje det er veien til tilhørighet, fred og kjærlighet hele deres omflakkende liv egentlig handler om? Dette er i alle fall en roman med mange innganger til teksten, en roman der nomaden er en guide.

TONE BRATTELI

Fra afrikansk slave til russisk general

LITTERATUR

bokanmeldelse

Hugh Barnes:
«Gannibal – The Moor of St. Petersburg»
Profile Books, 2005.

Den britiske journalisten Hugh Barnes presenterer i boka om Gannibal ikke bare en fascinerende og til dels tragisk livshistorie, men også en levende skildring av Europa og europeisk kulturliv på 1600-tallet. Boka beretter om den berømte russiske dikter Alexander Puskins oldefar – Abram Petrovich Gannibal, som kom til Russland som slave fra Afrika og som endte som en av Peter den Stores nærmeste fortrolige og øverste generaler. Gannibal og hans livshistorie har vært gjenstand for litterær behandling tidligere, både av Puskin selv og av den russiskfødte forfatter Vladimir Nabukov. Men dette er første gang noen har søkte å trenge igjennom mytene og den frie fantasi og beskrive mennesket bak merkelappen «le Negre du Czar».

Gannibals fødested og opphav er usikkert. Muligens var han fra områdene rundt Tsjad-sjøen, muligens fra dagens Etiopia. Det er også usikkert om han var en prins, slik Gannibal i voksen alder hevdet. Det som er et faktum, er at Gannibal kom til Konstantinopel som slave i 1703, og ble reddet ut av fangenskapet av representanter for Peter den Stores hoff. Han var da sju år gammel. Gannibal ble bragt til Moskva, der han på grunn av sin intelligens og språkbegavelse ble tsarens yndling og gudsønn. Senere ble han tsarens fortrolige og rådgiver. Både i Russland, Frankrike og Spania opptrådte Gannibal i ulike roller – som diplomat, matematiker, spion, ingeniør og offiser. Gannibal fulgte Peter den Store i Sjuårskrigen mot Karl XII, var med på å etablere den nye russiske hovedstad i St. Petersburg og hadde hovedansvaret for utbyggingen av en rekke militæranlegg rundt i tsarens rike fra arktiske strøk i nord til grensen mot Kina i vest.

Gannibal opplevde datidens rasisme og fordommer, men også anerkjennelse for sin lynende begavelse og kunnskaper. Han ble en fortrolig av den tyske filosof og matematiker Leibniz, og under et langvarig opphold ved det franske hoff (der han spionerte for Peter den Store), ble han en nær venn av Montesquieu og Voltaire. Sistnevnte betegnet Gannibal som «den mørke stjerne på Russlands opplyste himmel».

Etter at Peter den Store døde, falt Gannibal i unåde hos Peter den stores dattersønn, Peter III og hans gemalinne Katarina den Store og tilbragte sine siste år på landstedet Michailovskoye utenfor Moskva. Han døde i 1781.

Gannibal er blitt betegnet som den første svarte intellektuelle i Europa. Men det var også andre frigitte slaver som var med å prege datidens europeiske åndsliv, som matematikeren Wilhelm Amo. Gjennom sin innsats bidro Gannibal til å bringe en del av opplysningstidens ideer til Russland. Han glemte eller forknektet aldri sitt afrikanske opphav. Hans våpenskjold var preget av tegninger av en afrikansk elefant og av forkortelsen «FVMMO» – «Fortuna viam meam mutavit oppido» – «Skjebnen endret totalt mitt liv».

JON BECH

Detektivroman i særklasse

LITTERATUR

bokanmeldelse

Alexander McCall Smith:
«Moral for vakre piker.»
Cappelen, 2005.

Nå er den tredje boka om Mma Ramotswe og Damenes detektivbyrå nr. 1 kommet på norsk, og da er vel tida inne til å konstatere at disse «detektivromanene i særklasse» også har nådd et norsk publikum. Nok en gang har forfatteren – en hvit mann med røtter i Afrika, nå bosatt i Skottland – funnet den spesielle rytmen, hverdagslivet, replikkene og kulturen i Botswana.

Mma Ramotswe og hennes svært geskjeftige assistent Mma Makutsi får ikke bare en rekke saker de må løse i denne romanen, de må også påta seg andre oppgaver fordi detektivsjefens evig forlovede J.L.B. Matekoni rammes av depresjon. Både for å spare penger til lokaler og for å få fortgang i forretningene flytter de to damene inn på Tlokweng Road Speedy Motors, Matekonis bilverksted. Og der får damene fart på det meste, ikke minst på Mma Makutis vei oppover på den sosiale rangstige.

Gåtene de to detektivene må løse i denne boka er mange; fra mistanke om forgiftning i makteliten til hjelp for å finne den verdige vinner til konkurransen «skjønnheter med integritet».

Dette er nok en gang frydefull underholdning med en solid dose innsikt i afrikansk levesett og kultur.

TONE BRATTELI

Forsøk en stillingsannonse i
bistandsaktuelt
Tlf. 22 24 20 40

Får du ikke avisen?

Bistandsaktuelt la i januar 2005 om distribusjonen av fagbladet – fra post- til avisbud-distribusjon i store deler av landet. Avisene som sendes ut med avisbud sendes ut uten påtrykket navn og adresse. Dette kan i noen tilfeller medføre problemer, eksempelvis ved utilstrekkelig merking av leiligheters navn/nummer eller der abonnementet er adressert til arbeidsplass istedenfor privatadresse.

Dersom du har opplevd problemer med dette, kan du be om at ditt abonnement på fagbladet skal distribueres med post (obs! dette medfører 3-4 dager lenger distribusjonstid) – med påtrykket navn og adresse. Hvis du er blant de som får avisen sendt til jobben, kan du endre dette til privatadresse.

Nå får du avisen raskere!
Bistandsaktuelt kommer nå enda raskere fram til sine abonnenter i byene Trondheim, Molde, Ålesund og Haugesund, samt tilliggende bynære områder. Fra og med nr. 10/2005 er nemlig også disse byene tilknyttet vår nye avisbud-ordning – noe som muliggjør raskere distribusjon og ferskere nyheter.

Fra før er abonnenter i Oslo, Akershus, Østfold, Kristiansand, Aust-Agder, Telemark, Vestfold, Buskerud, Oppland og Hedmark tilknyttet den samme ordningen.

Følgende postnumre får i dag Bistandsaktuelt med avisbud og uten påtrykket adresselapp:

0001 – 3999,	5514 – 5593,	6150,	6631 – 6640,
4250 – 4280,	5750,	6170,	6763 – 6783,
4600 – 4999,	5770,	6200 – 6320,	7003 – 7596
5410 – 5443,	6001 – 6100,	6385 – 6490,	

Enkelte avvik kan forekomme.
Utenfor disse postnummer-intervallene er det Posten som distribuerer.

bistandsaktuelt

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Anne Solgaard (34) er ansatt i vikariat som miljørådgiver i Forum for utvikling og miljø. Hun skal først og fremst arbeide med områdene bærekraftig produksjon og forbruk og UNEP. Hun har tidligere blant annet jobbet som prosjektleder på bærekraftig produksjon og forbruk ved UNEPs industrikontor i Paris og vært involvert i forbrukerundervisingsprosjekt for Forbrukerrådet. Solgaard underviser også i teamutvikling og kreative prosesser. Hun er utdannet fra Canada i miljø og internasjonal politikk og fra Malta i kreativitet og innovasjon.

Dr. Abou Berthe (PhD) og **Dr. Mamadou D. Doumbia** (PhD) er gjesteforskere ved Noragric i 2 måneder. De er begge seniorforskere ved Institut d'Economie Eurale, (IER) i Mali.

Dr. Berthe er utdannet innen Animal Science og har jobbet i mer enn 25 år med naturforvaltning, jordbruksystemer og deltagende metoder. Dr. Doumbia er ekspert på jord, vann og plante systemer innen jord- og skogbruk.

Mette Andersen (28) er ansatt som TV-aksjonsleder for Leger Uten Grenser som er tildelt TV-aksjonen for 2006. Hun har informasjonsutdanning og har jobbet i TV-aksjonen i tre perioder tidligere, hvor arbeidsoppgavene har dreid seg rundt kommunikasjon på et strategisk og operativt nivå. Andersen har også ute-erfaring fra flere opphold i Latin-Amerika og Afrika.

Jaime Diaz (33) er ansatt som IT- og driftskonsulent på ett års engasjement hos Leger Uten Grenser. Han har tidligere jobbet som IT-medarbeider i Bærum kommune, og som IT- og produksjonsansvarlig i Multiconesta AS. Diaz er blant annet utdannet ved Næringsakademiet i Oslo.

Aida Maria Agostinho er ansatt som regnskapskonsulent hos Leger Uten Grenser på ett års engasjement. Hun har inntil nylig jobbet som selvstendig konsulent, og har tidligere jobbet for Orion Forlag, Bery Maritime AS og Tolteca AS. Agostinho har en Master i Business and Administration fra Sveits.

Yngve Seierstad Stokke (37) er ansatt som programansvarlig for «Africa Scale Up» i Norges Røde Kors. Dette programmet skal bidra til at afrikanske nasjonalforeninger når sine mål om å bli sentrale humanitære aktører i sine respektive land og viktige bidragsytere for å nå globale utviklingsmål. Fokuset for satsningen er å etablere et godt organisasjonsmessig fundament for utvikling av operative programmer innen helse og omsorg, katastrofeberedskap og katastroferespons. For å oppnå dette kombineres derfor organisasjonsutvikling med konkret programstøtte i samarbeid med myndigheter og andre partnere. Stokke har tidligere bl.a. vært administrasjonssjef i forskningsstiftelsen NIFU STEP og leder for administrasjon og programstøtte i Strømmestiftelsen. I tillegg har han hatt styreverv i Fredskorpset og Bistandstorget.

Shamsa Wanjuki Njagi (32) er ny Fredskorpser hos ARC-aid, og arbeider for tiden som sosialarbeider ved SANA Lund statlige mottak for asylsøkere. Njagi har tre års erfaring fra CARE Kenya, hvor hun arbeidet som lærer i videregående skole i flyktningleirene i Dadaab, Kenya. Der underviste hun i engelsk og litteratur. Elevene er stort sett somaliske flyktninger. Njagi har en Bachelorgrad i Education (Arts) fra University of Nairobi.

Kjetil Østnor (31) er ansatt som fredskorpser av ARC-aid og startet i juni på sitt oppdrag ved Desmond Tutu Peace Centre i Cape Town, Sør-Afrika. Han skal jobbe med å videreutvikle ungdomsprogrammet Emerging Leadership Programme sammen med de lokalt ansatte ved senteret. Østnor jobbet tidligere for KFUK-KFUM-speiderne og har arbeidet mot Midt-Østen gjennom KFUK-KFUM Global. Kjetil har en mastergrad i fredsstudier fra Irish School of Ecumenics, Trinity College i Dublin.

Siri Johanne Vik (29) er tilsatt som Fredskorpser og starter i desember opp sitt arbeid ved Desmond Tutu Peace Centre i Cape Town. Hun vil arbeide spesielt med fundraising og informasjonsvirksomhet. Vik kommer fra et engasjement ved Office of Public Partnerships hos UNICEF, Geneve. Hun har også arbeidet ved den norske ambassaden i Mexico. Vik har en mastergrad i internasjonalt samarbeid / freds- og utviklingsstudier fra Bilbao i Spania, samt utdanning fra Fudan universitet i Kina og Universitetet i Bergen.

Hassan Mohamed Abdi (37) er ny Fredskorpser hos ARC-aid, for tiden utplassert ved Lopex Statlig mottak for asylsøkere i Bulken. Fra våren 2006 vil han arbeide ved ARC-aids kontor på Arkivet i Kristiansand. Abdi har solid erfaring fra ledende stillinger i CARE Kenya's Refugee Assistance Programme i Dadaab, Kenya, spesielt fra utdanningssektoren. Han deltok som observatør på fredskonferansen for Somalia i Nairobi i juli/august 2004. Abdi har pedagogisk utdanning og tilleggsutdanning i internasjonal humanitær rett.

Bistands nemnda

NORSK MISJONS BISTANDSNEMND (BN)

Ledige stillinger

Norsk Misjons Bistandsnemnd (BN) er paraplyorganisasjon for 18 norske misjonsorganisasjoner og driver sin virksomhet basert på det kristne verdigrunnlag. BN er opprettet for å forhandle og administrere en samarbeidsavtale med NORAD på vegne av sine medlemsorganisasjoner. Årlig støtte er ca. 140 millioner kr. BN er samtidig et koordinerende ressurssenter for medlemmenes diakonale bistandsarbeid, og yter støtte til medlemmene i form av faglig opplæring, rådgivning og kvalitetssikring. Søkerne må kunne identifisere seg med Bistandsnemndas verdigrunnlag.

Fagrådgiver

Fagrådgiver vil blant annet drive saksbehandling etter BNs og Norads strategier og retningslinjer. I tillegg innebærer stillingen rådgiverfunksjon overfor BNs medlemmer og noe reisevirksomhet. Fagutvikling og nettverksarbeid vil utgjøre en del av arbeidet.

Søknadsfrist 20. januar 2006. Kontakt BN på sekretariat@bnn.no eller ring 24 11 11 50 eller rådgiver Arne Kjell Raustøl, 24 11 11 54.

For full utlysningstekst se www.bnn.no

Økonomirådgiver/-konsulent - 1 års vikariat

Økonomirådgiveren/-konsulenten vil blant annet ha ansvaret for prosjektregnskapene og sekretariatets økonomi, samt rådgivning overfor medlemsorganisasjonene.

Søknadsfrist 20. januar 2006. Kontakt BN på sekretariat@bnn.no eller ring 24 11 11 50 eller økonomirådgiver Anna Strandenæs 24 11 11 73.

For full utlysningstekst se www.bnn.no

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

Fra side 23.

1. Argentina.
2. Nigeria, Libya, Egypt, Algerie.
3. George Weah.
4. I Saudi-Arabia.
5. Malaysia, Indonesia og Brunei.
6. Øst-Timor.
7. Mount Kenya (5199 moh.).
8. Den indiske jernbanen.
9. Richard M. Nixon.
10. Amharisk
11. Mongolia
12. Sudan
13. Augusto Cesar Sandino.
14. Et kloster.
15. Én, Gibraltar er britisk kronkoloni.
16. Israel.
17. Desmond Tutu
18. Venezuelas president, Hugo Chavez.
19. Kina.
20. I 2002.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Spørrespalten er laget av **Caroline Hvidsten**

Neste **bistandsaktuelt** utkommer ca. 3. februar

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon?
Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

Nå 24.000 lesere!

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn
Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)
Postboks
Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evnt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt
Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

siste

VISSTE DU AT...
Mikrokredittinstitusjonen Grameen Bank betjener nærmere 5 millioner låntagere. 96 prosent av dem er kvinner og de fleste analfabeter.

Kilde: Guri Wiggens bok «Fra almisser til verdighet» utgitt av Civita.

«Du kan vente til dyret er drept, før du fantaserer om hva skinnet kan brukes til.»

Ordtak fra haya-folket, Tanzania.

Krig i Kongo sier'u?

Kampanje om krig engasjerer norske elever

– Venstrehendte er kriminelle, voldelige, dumme og koster samfunnet masse penger. Byråkratene fra Evalueringsdepartementet legger ikke fingrene i mellom når de snakker til elevene ved Grefsen Videregående.

Som en del av årets kampanje fra Involveyourself møter elevene blant annet familien Bakana fra Kongo. Her er skuespillerne **Eirik Skarsbø, Håkon Vassvik** (bak) og **Elise Dingstad** som henholdsvis far, sønn og mor i familien. FOTO: KEN OPPRANN

SKOLE-KAMPANJE

• TOR AKSEL BOLLE

Det er smekk fullt i gymsalen på Grefsen Videregående skole. 150 lett forvirrede elever er stuet sammen på parketten.

Ti minutter tidligere satt andreklassingene som vanlig i klasserommene. Men i stedet for lærere som terpet på tyske kasuser og Terje Vigen var det dresskledde byråkrater fra Evalueringsdepartementet som sto ved kateteret.

Glatte, veltalende byråkrater som fortalte 16-17-åringene om hvordan ny forskning viser at venstrehendte er blitt et stort problem i det norske samfunnet. De er overrepresentert på alle volds – og kriminalitetsstatistikker, de har lavere intelligens og er arbeidssky. Enten må de omskoleres eller så må vi fjerne dem på andre måter, ble det fastslått.

Arbeidsleirer og gassing ble lansert som mulige løsninger på problemet. Før protestene ble altfor høylydte, ble elevene kommandert ned i gymsalen.

Vil provosere. – Poenget er å provosere og irritere elevene for å skape engasjement, forteller Marte Lid. Hun er prosjektleder for Involveyourself, en holdningskampanje rettet mot ungdom.

Involveyourself samarbeider med ungdomsorganisasjonene til Røde Kors, Redd Barna, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Flyktninghjelpen. I oktober og november har seks skuespillere utkledd som byråkrater tatt kommandoen på 19 videregående skoler over hele Norge.

Over 8000 elever har møtt «byråkratene» fra Evalueringsdepartementet i løpet av noen uker.

Sterke reaksjoner. Tema for årets kampanje er krig. Ved å gyve løs på keivhendte, homofile og psykisk utviklingshemmede ønsker man å vise hvor tilfeldig det er hvem som utpekes som fiender i krig.

Marte Lid forteller at opplegget vekker sterke reaksjoner hos elevene. En del blir rasende og begynner å argumentere heftig mot «byråkratenes» påstander. Andre reiser seg opp og går i protest.

– En elev tok bilder for å dokumentere at det hadde vært nazister i klasserommet, sier hun.

Krig i Kongo. I gymsalen på Grefsen blir lysene skrudd av. «Byråkratene» forklarer det mange av ungdommene etter hvert har skjønt: at det hele er teater. De neste 40 minuttene forteller de seks skuespillerne historien om familien Balakana fra Kongo. En familie som ikke har det så bra.

Med i historien er figurene Morten og Kristin, to vanlige ungdommer fra Grefsen. Morten er mest opptatt av mobilen sin samt kjærestens anatomi, mens Kristin er en anelse mer interessert i begivenheter også utenfor Grefsenveien. Historien fortelles med masse humor og ironi, men også med mye alvor. Når skuespilleren leser opp tekster som barn fra Kongo har skrevet ned om de grusomme tingene de har opplevd, er det helt stille i gymsalen. Selv ikke fra de kuleste gutta innerst ved ribbeveggen, kommer det en lyd.

Stor interesse. Etter at stykket er over og lysene er tent, er det friminutt. Men allikevel blir det fleste elevene værende i gymsalen. Mange vil snakke med de frivillige fra de forskjellige ungdomsorganisasjonene som er til stede.

– Interessen fra ungdommen har vært helt overveldende. Vi merker også at det har vært mange nye ansikter på møter i lokallagene i de områdene hvor det har vært forestillinger, sier Cecilie Boberg Bengtsson fra Press (Redd Barna).

> **Poenget er å provosere og irritere elevene for å skape engasjement.**

Marte Lid, prosjektleder for Involveyourself.

Les mer på www.involveyourself.no.

INVOLVEYOURSELF

- Involveyourself ble startet i 2000 og er en felleskampanje rettet mot ungdom mellom 15 og 25 år.
- Formålet er å skape engasjement blant ungdom om internasjonale spørsmål og menneskerettigheter.
- Temaet for årets kampanje er krig, og teaterstykket «Krig i Kongo sier'u» er skrevet av Paul Østby og utviklet i samarbeid med Dinamo PR.
- Kampanjen finansieres av Norad, som i 2005 ga 3,5 millioner kroner i støtte.

tre på grefsen

Anders Ommundsen, 16 år. – *Hva synes du om dette opplegget?*

– Bra opplegg, synes skuespillerne var flinke.

– *Tror du det endrer holdninger hos de som ser på?*

– Vi leser jo om krig og sult i avisen hver dag, tror at mange tenker en del på sånne ting. Men dette var en mye bedre måte å ta opp temaet på enn et kjedelig foredrag, jeg tror dette får folk til å tenke seg litt mer om.

Thulasy, 17 år. – *Hva synes du om dette opplegget?*

– Jeg synes det var litt rart da de kom inn i klassen. De kom med rare spørsmål og sa mange merkelige ting. Men jeg synes det var bra.

– *Tror du det endrer holdninger hos de som ser på?*

– Det kan gjøre det. Det er jo viktige temaer som blir tatt opp og formen gjør at man når ungdom mye bedre enn ved vanlig undervisning eller foredrag.

Eivind Beldring, 17 år. – *Hva synes du om dette opplegget?*

– Synes det var bra. Skjønte jo fort at det ikke var ekte byråkrater, men synes det var bra allikevel. Det var morsomt og provoserende, en bra måte å få folk til å tenke over viktige temaer.

– *Tror du det endrer holdninger hos de som ser på?*

– Ja, det tror jeg. Jeg tipper at det er en god del folk som sjekker ut nettsidene til de organisasjonene som står bak dette etterpå.